

Evaluatieonderzoek Doelbewust

in opdracht van Gemeente 's-Hertogenbosch

**Astrid Cevaal
Froukje Smits
Wouter Nootebos
Jo Lucassen
Gert Slettenhaar**

m.m.v. Marit Gijsbers |

© *W.J.H. Mulier Instituut*
's-Hertogenbosch, december 2010

*W.J.H. Mulier Instituut
Centrum voor sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek*

*Postbus 188
5201 AD 's-Hertogenbosch*

*t 073-6126401
f 073-6126413
e info@mulierinstituut.nl
i www.mulierinstituut.nl*

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting Doelbewust	5
1. Inleiding	11
1.1 Omschrijving Doelbewust	11
1.2 Leeswijzer	15
2. Theoretisch kader	17
3. Onderzoeksmethoden evaluatie Doelbewust	21
3.1 Kwantitatief onderzoek onder deelnemers Doelbewust	21
3.2 Kwalitatief onderzoek in de wijk	23
3.2.1 Wijkbeschrijving	24
4. Resultaten evaluatie	27
4.1 Beleven ('passie en plezier')	27
4.2 Bewegen ('gezond en wel')	31
4.3 Binden ('samen sterk')	33
4.4 Overbruggen ('kleurrijk samenspel')	40
4.5 Leren & Presteren ('het beste uit jezelf')	44
5. Conclusie	47
5.1 Conclusies ten aanzien van projectopbrengst Doelbewust	47
5.2 Conclusies ten aanzien van wijkuitstraling <i>Doelbewust</i>	50
5.3 Algemene conclusie	51
5.4 Enkele kanttekeningen bij het onderzoek	52
6. Aanbevelingen project Doelbewust	55
6.1 Stabiliteit in begeleiding	55
6.2 Documentatie en registratie van gebeurtenissen	55
6.3 Structurering instroom en uitstroom	56
6.4 Invulling en behandeling themabespreking herzien	57
6.4.1 Beleving	57
6.4.2 Spanningsboog	58
6.4.3 Timing en frequentie	58
6.5 Analyse beloon- en strafbeleid	58
6.6 Vergroten ouderbetrokkenheid en blijk van waardering professioneel netwerk	58
7. Aanbevelingen vervolgevaluaties	61
7.1 Enquête deelnemers	61
7.2 Topiclijsten interviews	63
7.3 Verslaglegging c.q. rapportage	64
7.4 Aanvullende methoden	64
8. Bronnen	69

Bijlage 1. Vragenlijst deelnemers Doelbewust 2009 **71**

Bijlage 2. Topiclijsten **77**

Managementsamenvatting Doelbewust

Opzet van het onderzoek

De gemeente 's-Hertogenbosch, welzijnsorganisatie *Divers* en het W.J.H. Mulier Instituut hebben in de afgelopen twee jaar intensief samengewerkt om de resultaten van het wijk sportproject *Doelbewust* vast te stellen en een methodiek te ontwikkelen om deze monitoring ook in de toekomst voort te kunnen zetten. Het project *Doelbewust* is gericht op het bevorderen van wenselijk gedrag bij jongeren in een aantal Bossche wijken waar deze jongeren regelmatig overlast veroorzaakt(en). Daartoe worden de jongeren de kans geboden in een wijkvoetbalteam deel te nemen dat professionele begeleiding krijgt.

De uitgevoerde evaluatie omvatte twee hoofdelementen: Het monitoren van gedragsverandering bij de deelnemers en het vaststellen van de uitstralingseffecten in de wijken. Voor de evaluatie van gedrag is gebruik gemaakt van een vragenlijst en informele gesprekken. In totaal zijn 146¹ vragenlijsten verwerkt, verdeeld over negen teams. De wijkeffecten zijn voornamelijk met behulp van interviews in kaart gebracht. In overleg met de gemeente is besloten om voor dit deelonderzoek vier wijken te selecteren; twee wijken met een langere *Doelbewust*-historie en twee wijken waarbij het project in het schoolseizoen 2008-2009 geïntroduceerd is. Er is met enkele tientallen personen gesproken over de resultaten. Een deel daarvan was rechtstreeks bij het project betrokken (coaches), anderen (wijkwerkers, politie, ouders, docenten van school) werden als representanten van de buurt benaderd en hadden een andere relatie met de jongeren. Tussen deze wijken zijn aanmerkelijke verschillen geconstateerd. Voor de uitkomsten van de wijkeffecten van het project *Doelbewust* was dit verschil in uitgangssituatie mede bepalend.

Doelbewust als voorbeeld van een gestructureerde gedragsvormende aanpak

Uit onderzoek (Stegeman, 2007) is bekend dat sport onder voorwaarden sociaal gedrag van (moeilijke) jongeren sterk kan beïnvloeden. Uit dit evaluatieonderzoek blijkt mede in hoeverre de aanpak van *Doelbewust* aan deze voorwaarden voldoet.

Sociale opvoeding door sport betekent dat jongeren zich pro-sociale vaardigheden eigen maken door het sportspel volgens de regels te spelen. Jongeren worden binnen het spel uitgedaagd om samen te werken, verschillende rollen en verantwoordelijkheden op zich te nemen en deze zo af te stemmen, dat een gezamenlijk doel behaald kan worden (Martinek, n.d.). Door zich te houden aan de regels wordt positief gedrag beloond en negatief gedrag bestraft. Zo leren jongeren binnen het spel over gelijkheid en gerechtigheid (Scheerder, Theeboom, Van den Bergh & De Knop, 2006). Daarmee leren ze ook (meer impliciet dan expliciet) de waarden kennen die aan deze spelregels ten grondslag liggen (Stegeman & Janssens, 2004).

Pro-sociaal gedrag is geen vanzelfsprekende opbrengst van "aan sport doen". Het is duidelijk dat jongeren niet komen sporten om opgevoed te worden. Maar elke sociale context waarin jongeren participeren, kan als opvoedingscontext worden benut (Rutten, Stams, Biesta, Schuengel, Dirks & Hoeksma, 2007). Eerder onderzoek laat zien dat goed gestructureerde en gepresenteerde activiteiten – zoals een *Doelbewust* project – in een pedagogische context

¹ Ongeveer 40 deelnemers vulden twee maal een evaluatieve vragenlijst in.

werkelijk een bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van pro-sociaal gedrag (Stegeman, 2007).

Allereerst moet dan rekening worden gehouden met het feit dat jongeren voor hun plezier komen sporten; het gaat zowel om de activiteit als de groep waarin dat plaatsvindt (Elling, 2004). Vervolgens moeten programma's zo worden begeleid, dat voornamelijk het pro-sociale gedrag van jongeren wordt uitvergroet, zodat complimenten het gewenste verdrag kunnen versterken (Weiss, 1995; Hartman & Mossoglia, 2007). Bijzonder aan de sport is dat zij een context biedt waarbinnen jongeren autoriteit van volwassenen accepteren en zich laten beïnvloeden, met daarin een centrale rol voor de trainer (Rutten et al. 2007). Het stimuleren van pro-sociaal gedrag ligt voor een groot deel in zijn of haar handen. De lesgevers, trainers en coaches moeten zich bewust zijn van hun invloed en voorbeeldfunctie en daar ook naar handelen (Weiss, 1995; Coakley, 2007; Fraser-Thomas, et al. 2005).

Verder is in meerdere studies aangetoond dat de aanwezigheid van ouders een rol speelt bij de werkzaamheid van een interventie (Palermo et al., 2006, Lieshout, 2009). Volgens Lieshout (2009) zijn *multisystematische* interventies effectiever om gedragsverandering te bewerkstelligen. De beoogde jongeren moeten zowel thuis, op school als in de vrije tijd consequent worden aangepakt om gedragsverandering het grootst en het meest waarschijnlijk te maken (Breedveld et al., 2010).

Waargenomen resultaten van Doelbewust

Bij de evaluatie is naar vijf aspecten van gedrag(sveranderingen) bij de deelnemers gekeken. Daarbij is het volgende geconstateerd:

1. Beleving – passie & plezier

Voetbal slaat bij de jongeren als activiteit erg aan. De themabesprekingen beoordeelt men als 'redelijk'. De jongeren zijn over het geheel tevreden met hun team en met de coaches. Er heeft zich doorgaans een goede vertrouwensband ontwikkeld. Op individueel niveau is bij velen een lichte vooruitgang in gedrag waarneembaar. Het gedrag per team is daarentegen wisselend. De positieve ontwikkeling in het gedrag die coaches melden wordt in de buurt niet altijd herkend. Dat laat onverlet dat de geïnterviewde personen uit de buurt het initiatief van maatschappelijk getinte projecten als *Doelbewust* toejuichen. De algemene indruk bestaat dat de jongens in de vier onderzochte wijken minder agressief en lastig gedrag vertonen.

2. Bewegen – gezond en wel

De deelnemers van *Doelbewust* voldoen allemaal aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen. Dat houdt in dat deze jongens dagelijks een uur matig intensieve lichamelijke activiteit hebben, waarbij de activiteiten minimaal twee maal per week gericht zijn op het verbeteren of handhaven van lichamelijke fitheid (kracht, lenigheid en coördinatie). De wekelijkse voetbaltraining, die door *Doelbewust* aangeboden wordt draagt er ook aan bij dat de norm gehaald wordt. Maar ook zonder *Doelbewust* zijn de deelnemende jongeren al of niet in clubverband sportief en beweeglijk actief.

De trainingsintensiteit- en invulling verschilt per team, evenzo de omgang met themabesprekingen en de omgang met voeding en leefstijl. Gebleken is dat soms snacks (als vorm van beloning) in het vooruitzicht worden gesteld. Er moet op worden gelet dat de focus op een gezonde leefstijl daardoor niet op de achtergrond raakt.

3. *Binden – samen sterk*

Veel deelnemende jongens kennen elkaar al uit de wijk. Deelname aan *Doelbewust* versterkt de onderlinge band, hoewel die tot op zekere hoogte al behoorlijk aanwezig was. De deelnemers vinden het leuk om ergens bij te horen en beschouwen hun deelname als statusverhogend. Een licht positieve verandering in het gedrag van deelnemers is waarneembaar. Doorgaans toont men meer respect voor de ander, hoewel er soms nog sprake is van ‘haantjesgedrag’. Onder een kleine groep betrokkenen, waaronder ouders, bestaat de angst voor negatieve beïnvloeding van jongeren onder elkaar of juist van jongeren van buitenaf. De organisatie van *Doelbewust* probeert hierop in te spelen door groepen te splitsen of op minder risicovolle locaties te spelen.

De ouderbetrokkenheid binnen dit project is overigens summier. Ouders steunen het project, maar laten zich weinig zien tijdens de activiteiten.

Het overgrote deel (90%) van de *Doelbewust*-jongeren is lid van een sportclub. Het aantal jongens dat vrijwilligerswerk doet is beduidend lager. Deze groep scoort hierop minder dan het landelijke gemiddelde.

4. *Overbruggen – kleurrijk samenspel*

Op een paar uitzonderingen na hebben alle deelnemers een niet-westerse achtergrond. Dat gegeven zorgt er voor dat in de wijken een stigmatiserend beeld heerst rondom *Doelbewust*, als men al überhaupt bekend is met het project. Het project is vooralsnog onvoldoende bekend in de wijk, ondanks het gezamenlijke optreden tijdens de trainingen, het door deelnemers (soms) dragen van de *Doelbewust*-outfit en de bewust georganiseerde huisbezoeken van coaches. Tussen de coaches, trainers en de deelnemers is een vertrouwensband ontstaan, een basis die nodig is voor het succes van *Doelbewust*. Zowel jongens als de teamstafleden zijn overwegend positief over het samenspel binnen *Doelbewust*.

5. *Leren en presteren – beste uit jezelf halen*

Professionals in de wijk, zoals beheerders van brede scholen en wijkagenten zijn dikwijls wel bekend met *Doelbewust*. Zij hebben verbeteringen waargenomen in het gedrag van de jongens op straat. Er is geen duidelijke trend waarneembaar wat betreft de schoolprestaties van de *Doelbewust*-deelnemers.

Nabeschouwing

Doelbewust is een relatief jong sportproject gericht op het beïnvloeden van sociaal gedrag van jongeren. De gemeente 's-Hertogenbosch opereert met dit project op dit terrein in de voorhoede van initiatieven in Nederland. In de afgelopen jaren zijn in meer gemeenten dit type projecten gestart, onder meer onder de noemer sportzorgprojecten als onderdeel van het landelijke VWS-programma *Meedoen Alle Jeugd Door Sport*. Ook internationaal worden de mogelijkheden die sport biedt voor gedragsbeïnvloeding van kwetsbare jongeren onderkend en zijn soortgelijke initiatieven zichtbaar. Omdat het om een relatief jonge beleidsvorm gaat is goed evaluatief onderzoek en (inter)nationale kennis- en ervaringsuitwisseling hierover zeer zinnig.

Ook hierin is de gemeente initiatiefrijk, getuige dit rapport en de betrokkenheid bij de SportPlus kenniskring en bij de oprichting van het European Network of Organisations Promoting Social Inclusion in and through Sport (ENOPSIS).

Het wijkproject *Doelbewust* blijkt in belangrijke mate te voldoen aan de voorwaarden die moeten worden gecreëerd om via sport sociaal gedrag van jongeren te beïnvloeden. Het gedrag van aan *Doelbewust* deelnemende jongeren verandert tijdens het project in positieve zin. Dit is echter nog niet altijd in de wijk zichtbaar. Ook is niet helemaal duidelijk of andere factoren hierin naast *Doelbewust* een rol hebben gespeeld. Belangrijk positief effect van *Doelbewust* is zonder meer, dat er structureel contact is ontstaan met deze doorgaans moeilijk te benaderen groep jongeren. Dankzij verdienstelijk werk van alle professionals die betrokken zijn bij *Doelbewust* zijn de jongeren intensiever betrokken bij hun wijken. Niet voor niets heeft de gemeente 's-Hertogenbosch met het project *Doelbewust* de Hein Roethofprijs 2009 in de wacht gesleept. Beëindiging van *Doelbewust* zou niet alleen kapitaalvernietiging betekenen, maar ook een deel van het fundament weghalen voor het werken met deze moeilijke doelgroep in de wijken.

Voor het netwerk waarin de professionals opereren bestaat veel waardering. De samenwerking tussen sectoren blijkt vruchtbaar te zijn, hoewel dat per wijk verschillend wordt ingevuld. Het contact met scholen bijvoorbeeld wordt in de ene wijk intensiever onderhouden dan in de andere wijk. De genoemde verbeterpunten hebben betrekking op de informatieverstrekking van – en naar de partners, bijvoorbeeld ten aanzien van personeelwisselingen.

Om het contact met de beoogde jongeren te intensiveren, te structureren en nog meer positieve gedragsbeïnvloeding te bewerkstelligen is het zaak om de ketenaanpak, waarbij ook politie, ouders en scholen worden betrokken, extra kracht bij te zetten. Er ligt dus een goede basis, maar deze verdient uitbreiding en verbetering. Verbeteringen ten aanzien van de ouderbetrokkenheid zijn bijvoorbeeld wenselijk. Daarin zijn nog veel slagen te maken. De indruk bestaat (bij de onderzoekers) dat *Doelbewust* nogal snel is uitgerold naar een groot aantal wijken. Het bleek aanlokkelijk om een aanpak die in enkele wijken succesvol werkte op te schalen. De daarbij noodzakelijke uitbreiding van de begeleidende staf heeft daarmee niet helemaal gelijke tred gehouden, waardoor de uitvoering van *Doelbewust* niet overal even succesvol is geweest. Kwaliteit gaat voor kwantiteit: beter een paar wijken met intensiever en langduriger contact met deelnemers en ouders, dan veel wijken met relatief weinig contact.

In de toekomst kan nog duidelijker worden afgebakend op welke doelgroep en doelen het project *Doelbewust* zich richt. Er is behoefte aan verfijndere richtlijnen, zodat per seizoen beter nagegaan kan worden of de doelen behaald zijn. Het definiëren van de doelgroep (bijvoorbeeld de harde kern) draagt daaraan bij. Op basis van de ervaringen lijkt het niet zinnig om het bestrijden van overgewicht als doel te handhaven.

Inhoudelijk kan het project versterkt worden ten aanzien van de themabesprekingen als onderdeel van het aanbod. Meer nagedacht dient te worden over de beleving, spanningsboog en frequentie van de themabesprekingen. De rol van de bondscoach is tot nu toe niet uit de verf gekomen. Aanbevolen wordt om die rol te herzien.

Ten aanzien van tussentijdse procesevaluaties wordt geadviseerd de uitstroom van deelnemers beter te analyseren, naast het documenteren en registreren van diverse gebeurtenissen gedurende de seizoenen. Dat laatste is niet alleen van belang voor het eventueel bijstellen of aanscherpen

van projectplannen, maar ook essentieel voor het behoud van kennis indien personeelwisselingen plaatsvinden.

Voor vervolgevaluatie is het aanbevelingswaardig om de ontwikkelde enquête met regelmaat af te nemen om bij de deelnemers ontwikkelingen te zien qua beleving, sportdeelname en gedrag in het algemeen. Het in stand houden van de laatste versie van de enquête wordt aanbevolen. De afname kan door de coaches van *Doelbewust* zelf worden gedaan. Voor de analyse en verwerking van de gegevens kan een beroep worden gedaan op de onderzoeksafdeling binnen de gemeente. Aanvullende onderzoeksmethoden zoals interviews met deelnemers, coaches en trainers en het doen van participerende observaties bij trainingen en themabijeenkomsten zijn wenselijk ter verbetering van het project. Hierbij zouden opnieuw stagiairs van een academische opleiding kunnen worden ingezet.

Voor het meten van de wijkeffecten is het, naast het interviewen van indirect betrokkenen, zinnig willekeurig enige mensen in de wijk te bevragen naar hun kennis en ervaringen met *Doelbewust*. Het is zeker wenselijk om de ouders van de deelnemers specifiek te benaderen. Enerzijds om deze mensen in de rol van ouders meer te betrekken bij *Doelbewust*, anderzijds voor het meten van de effecten vanuit het perspectief van bewoners. Dat het project bij niet-betrokkenen nu nog relatief onbekend is, kan meerdere oorzaken hebben. Het is aan de projectleiding te bepalen welk belang men hieraan hecht en of hiervoor actie moet worden ondernomen.

Tenslotte nog een opmerking over de aard van het uitgevoerde evaluatieonderzoek. Bij sociaal wetenschappelijke onderzoeken blijkt keer op keer dat het moeilijk is om vast te stellen dat bepaalde effecten in die wijken optreden door de daarvoor in gang gezette interventies. Dit komt omdat veel externe factoren (zoals ander beleid dat gelijktijdig wordt ingezet, aanleg van voorzieningen, incidenten) mede bepalend zijn voor veranderingen in buurten en wijken. *Doelbewust* vormt hierop geen uitzondering. Ook nadere analyses van statistische gegevens uit periodieke wijkonderzoeken bieden op dit punt geen soelaas. Gebleken is dat die niet altijd op een overeenkomstige manier worden verzameld en beschreven. En ook daarbij blijft het vrijwel onmogelijk te bepalen wat de bijdrage van de specifieke interventie aan de opgetreden veranderingen is.

1. Inleiding

Na diverse tussenverslagen van het evaluatieonderzoek naar het project *Doelbewust* volgt hier de eindrapportage. Het onderzoek is in 2008, 2009 en 2010 uitgevoerd door het W.J.H. Mulier Instituut en was tweeledig van opzet. Enerzijds was het de bedoeling om de gemeente 's-Hertogenbosch te voorzien van inzicht in de resultaten van *Doelbewust* over de periode 2008 – 2010 en anderzijds om meetinstrumenten te ontwikkelen, te beschrijven en over te dragen, opdat de projectorganisatie haar project zelfstandig kan evalueren en doorontwikkelen.

1.1 Omschrijving Doelbewust

Doelbewust is een preventief project in 's-Hertogenbosch waarbij voetbal wordt ingezet om positief gedrag bij (probleem)jongeren te bewerkstelligen. Het project is een samenwerking tussen de gemeente 's-Hertogenbosch en welzijnsorganisatie *Divers*. Zo zijn het buurtsportwerk van het gemeentelijke 'S-port en het jongerenwerk van *Divers* verenigd in negen Bossche wijken. Bij *Doelbewust* krijgen jongeren de kans om zich in een stimulerende omgeving positief te ontwikkelen op verschillende gebieden.

Het project kent de volgende doelstellingen²:

Ontwikkelen van positief gedrag bij jongeren

- Toename positieve contacten, positief zelfbeeld, ontwikkeling van talenten.

Tijdig signaleren en gecoördineerd aanpakken van problemen van jongeren

Ontwikkelen en aanleren van sociale competenties bij jongeren

- Verbeteren of aanleren van vaardigheden als samenwerken, omgaan met emoties, organiseren, verantwoordelijkheidsgevoel. Omgaan met structuur, discipline, waarden en normen.

Verbeteren van de leefbaarheid in de wijk

- Overlast vermindert, jongeren zijn beter aanspreekbaar.

Bevorderen van integratie

Toename van de participatie en betrokkenheid van jongeren, ouders, school, buurtbewoners, instanties enzovoorts (community)

- Versterken van het zelforganiserende en zelfactiverende vermogen van jongeren.

Promoten van het belang van sporten en bewegen onder de jongeren

- Toename van het aandeel jongeren dat meerdere keren sport per week.
- Toename van het aandeel jongeren dat lid is van een sportvereniging.
- Gedragsverbetering bij de sportvereniging.

Het verminderen van achterstand op het gebied van gezondheid en welzijn

- Het aandeel jongeren dat voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen neemt toe.
- Percentage jongeren met overgewicht daalt.

Wijkproject

Het project is in 2006 gestart in de wijk Boschveld naar aanleiding van een overlastsituatie met jongeren uit de wijk. Jongeren kwamen vroeg in aanraking met de politie en waren zeer slecht

² Bron: projectplan voetbalproject 'Doelbewust'

aanspreekbaar op het gedrag dat ze in de wijk vertoonden. Omdat vergelijkbare problemen speelden in andere wijken van 's-Hertogenbosch, is het project stapsgewijs uitgebreid naar de wijken Hambaken, Haren, Donk en Reit, Kruiskamp/Schutskamp, Muntel, Oost, Slagen, Vliert en Zuid. De *Doelbewust*-methode beoogt te voorkomen dat jongeren overlastgevend gedrag vertonen en beter aanspreekbaar worden op hun gedrag.

Werving en selectie

De werving van spelers vindt plaats vanuit het jongerenwerk en daarnaast vaak op basis van suggesties van jongens die al in een team spelen. Vervolgens vindt een korte screening plaats door een jongerenwerker van *Divers*, waarbij leeftijd, gedrag en inzet de belangrijkste factoren zijn voor toegang tot het project. Om uiteenlopende redenen worden de jongens gevraagd door de coaches, omdat ze 'voor problemen op straat zorgen', omdat 'de jongens pesten' of 'kleine criminele dingen uithalen'. Een andere genoemde reden is om 'jongens uit hun isolement te halen.'

“Het project is bedoeld voor jongeren die het echt nodig hebben en het echt kunnen gebruiken. Ze missen sociale vaardigheden, maar het zijn ook jongens die bijvoorbeeld heel goed sport kunnen gebruiken of die vanwege samenwerking met een groep verbonden moeten zijn. We willen heel graag de jongens aantrekken, bij wie een grote kans bestaat dat ze de verkeerde kant opgaan. Jongens waarbij wij zoiets hebben: Als we die in de gaten houden, genoeg aandacht geven door ze iets te bieden in hun vrije tijd, dan voorkomen we dat ze de verkeerde kant opgaan”.
(Doelbewust coach)

Volgens het projectplan van *Doelbewust*³ zijn de volgende aspecten kenmerkend voor de doelgroep:

- De levensstijl van de deelnemers voldoet niet of nauwelijks aan:
 - De maatschappelijke opvatting over normen en waarden.
 - De landelijke beweegnorm van minimaal één uur actief bewegen per dag.
 - Een gezonde leefstijl.
- Dreigen in het verkeerde milieu terecht te komen waarin overlast, criminaliteit en verslaving centraal staan.
- Gedrag en gezags-/autoriteitsproblemen.
- Hebben te maken met gezinsproblematiek.
- Leven veelal in een straatcultuur.
- Moeilijk grip op te krijgen door zowel ouders, politie, buurtbewoners, leraren en anderen.
- Weinig maatschappelijke participatie.
- Komen uit een aandachtsgebied waar veelal de sociaal-economische status zwak is.
- Hebben affiniteit met voetbal.

³ Bron: projectplan voetbalproject 'Doelbewust'

Verskillende type jongens worden dus voor de teams gevraagd, van ‘de harde kern’ probleemjongeren op straat tot de ‘meelopers’ en de jongens die het nodig hebben, omdat ze gepest worden of in een isolement zitten.

Daarnaast worden er ook jongens uitgenodigd, die als rolmodel kunnen fungeren voor de overige jongens in het team:

“Ik heb er één bij die geen ‘straat-straat’-jongen is, die wel veel op straat hangt maar niet het gedrag vertoont van wat normaal gesproken niet handelbaar is. Ik heb hem er expres bij zitten, omdat iedereen zo naar hem opkijkt, terwijl je dat niet zou verwachten. Hij doet het goed op school, is er altijd en op tijd, sportkleding aan en zo. Ze zeggen: Hij is eigenlijk de aanvoerder van ons, voor hem hebben wij respect.” (Doelbewust Coach)

Contract

Om deel te nemen tekenen de spelers een contract waarin staat dat ze zich goed moeten gedragen, ook buiten het project om. Dit moet bijdragen aan de professionele en positieve uitstraling van het team naar de wijk. Als het mogelijk is wordt de contractondertekening zo groots mogelijk aangepakt door alle families uit te nodigen, tegelijk een shirt te overhandigen en dit alles met de nodige media-aandacht te presenteren.

Gedragsverandering door voetbal & thema

*Doelbewust*⁴ is opgezet naar analogie met een profclub, hoewel voetbal hier als middel tot gedragsverandering wordt ingezet en niet als doel op zich.

Doelbewust is volgens de coaches niet zomaar een voetbaluurtje, maar een waardevol project waarbij jongens die extra aandacht nodig hebben, de kans krijgen om verder te komen doordat ze extra steun en begeleiding krijgen aangeboden via het project. De coaches zien *Doelbewust* daarbij als een middel om jongeren uit achterstandswijken te bereiken met behulp van voetbal:

“Voetbal is eigenlijk alles voor die jongens op die leeftijd en daarom is het ook een middel waar je wat mee kan. Je kan ze dingen bijbrengen met strakke afspraken. Je kunt ze belonen met uitjes bijvoorbeeld, maar je kan ze er ook mee straffen als ze iets fouts doen. Op die manier kan je ze bepaalde dingen bijbrengen. Het is dus een voetbaluurtje met sociale vaardigheden.” (Doelbewust Coach)

Voorafgaand aan het trainingsuur komen de spelers, trainer en coach bij elkaar om een uur te wijden aan een thema en ontwikkelingen door te nemen die voor de jongens van belang zijn. Daarnaast zijn er jaarlijks enkele wedstrijden tussen twee teams, vaak voorafgegaan door een gezamenlijk thema zoals bijvoorbeeld samenwerking. Verder zijn er enkele themabijeenkomsten per jaar voor de gehele groep deelnemers, waar een specifiek onderwerp aan de orde komt. Een thema bij een training duurt ongeveer een half uur en is gericht op

⁴ Bron: <http://www.divers.nl/projecten/>

actuele, relevante problemen van de jongeren zelf (bijvoorbeeld discriminatie) of in de maatschappij; zo is er in 2008 bijvoorbeeld aandacht geweest voor de film *Fitna* van Geert Wilders. In deze themablokken is ook aandacht voor het gedrag van de deelnemers; er wordt gevraagd hoe het gaat op school, thuis, in de wijk of op de voetbalclub.

Na het thema uur wordt er dan gestart met het trainingsuur. De training vindt als het even kan buiten plaats, zodat *Doelbewust* zichtbaar en herkenbaar is voor buurtbewoners. Door de zichtbaarheid en met de bekendheid van het project en het (professionele) netwerk van de coaches en trainers tracht *Doelbewust* overlast die de spelers eventueel buiten *Doelbewust*-tijd veroorzaken aan te pakken. Als er iets door toedoen van een speler gebeurt wat niet door de beugel kan, dan zal dit op deze manier terugkomen bij de coaches en trainers die het vervolgens zullen oppakken. Ook gaat er een preventieve werking vanuit, doordat er met de jongeren een band is/wordt opgebouwd en problemen vroegtijdig gesignaleerd kunnen worden.

Beloningsprincipe

Het is volgens de coaches om verschillende redenen aantrekkelijk voor de jongens om mee te mogen doen aan *Doelbewust*: Ze krijgen onder andere training van een ‘echte’ voetbaltrainer, de kans om ‘ergens bij kunnen horen’, ontvangen een *Doelbewust*-windjack, mogen meedoen aan toernooien en kampen, nemen deel aan *Doelbewust*-uitjes bij goed gedrag en ontvangen (positieve) aandacht en (positieve) status. Naast het feit dat de jongens (volgens de coaches en trainers) naar *Doelbewust* komen omdat ze graag voetballen, speelt *Doelbewust* dus ook in op de materiële en immateriële behoeften van de jongens.

Naast de wekelijkse trainingen en themabesprekingen is er jaarlijks een toernooi waar alle wijken aan meedoen, soms zelfs met meerdere teams. Ook gaan alle teams gezamenlijk één keer per jaar op kamp, daar wordt een dag gevuld met het spelen van een voetbaltoernooi en een dag met thema’s en spellen. Kernbegrippen bij het project zijn samenwerking, loyaliteit, normen en waarden, teamspirit en verantwoordelijkheid. Er wordt op zowel het sportieve- als het gedragsmatige aspect bij de deelnemers van het project gelet door -in *Doelbewust*-termen- een coach (jongerenmedewerker in dienst van welzijnsorganisatie *Divers*) en een trainer (sportmedewerker in dienst van de gemeente s’-Hertogenbosch). Als er signalen zijn opgevangen dat het niet goed gaat, wordt gekeken naar mogelijke oorzaken. Als het juist wel goed gaat wordt daar ook aandacht aan besteed zodat deze jongens een voorbeeldfunctie krijgen. Zo is in de Muntel veel aandacht gegeven aan een jongen die een sponsoractie had opgezet voor een project op school voor een goed doel. Hij had verschillende leraren gevraagd geld te doneren voor elke keer dat hij een bal zou hooghouden. Door aan dit soort positieve initiatieven aandacht te geven hoopt *Doelbewust* dat andere jongens het goede voorbeeld volgen.

Uitstraling

Uit bovenstaande wordt al duidelijk dat *Doelbewust* zich bepaald niet beperkt tot het gedrag van de deelnemers binnen de lijnen; men tracht het gedrag dat de jongens binnen de lijnen leren, te verspreiden naar contexten buiten het voetbal, zoals thuis, op school en in de wijk. Deze aanpak, gericht op meerdere leefomgevingen van de jongere is in lijn met de Communities in Beweging (CiB, voor meer informatie, zie www.nisb.nl).

Het project is nu het vierde jaar ingegaan en blijft daarbij ontwikkelen. Zo is vorig jaar een begin gemaakt met het opzetten van een eigen voetbalcompetitie. Op deze wijze zou voetbal een nog sterker bindmiddel kunnen zijn, omdat jongeren dan de gevolgen van hun gedrag ook kunnen 'voelen' doordat ze niet worden opgesteld of worden gewisseld bij wedstrijden.

1.2 Leeswijzer

Allereerst volgt een theoretisch kader waarbinnen het project *Doelbewust* kan worden geplaatst. De opzet van het tweeledige onderzoek wordt in hoofdstuk 3 beschreven, waarna in hoofdstuk 4 een beschrijving van de resultaten volgt. In hoofdstuk 5 volgen conclusies en in hoofdstuk 6 enkele aanbevelingen op basis van de resultaten en observaties van trainingen en algemene indrukken van de onderzoekers over het project als geheel. Hoofdstuk 7, tot slot, gaat in op de gehanteerde meetinstrumenten en wordt de projecteigenaar geadviseerd in het gebruik ervan in de komende periode.

2. Theoretisch kader

Op allerlei plekken in de samenleving, wordt sport aanbevolen vanwege haar mogelijkheden tot maatschappelijke binding, verbroedering, etnische menging en multi-culturalisatie (Elling, 2004). Sport, zo stelde het vorige kabinet, kan een prominente rol spelen in de maatschappelijke binding, omdat sporten in iedere context voor zowel jong als oud, ontspannen en leuk is. “Het is een uitgelezen ontmoetingsplaats voor iedereen. De educatieve waarde van de sport en de lichamelijke opvoeding kan optimaal worden benut voor doeleinden zoals integratie, voorkomen van vroegtijdig schoolverlaten, sociale activering van burgers en bevordering van een gezonde leefstijl. Lokale instellingen en de sportsector kunnen meer doen met de maatschappelijke betekenis van sport op het terrein van waarden en normen en het bestrijden van overlast en vandalisme.” (ministerie van VWS, 2005). Het kabinet legt de bal bij de sport. Sport moet worden ingezet als pedagogische remedie vanwege haar educatieve waarde. De sportcontext moet worden benut om antisociaal gedrag te bestrijden. In dit onderzoek is bekeken hoe de gemeente 's-Hertogenbosch en welzijnsorganisatie *Divers* voetbal als pedagogische remedie heeft ingezet. Ook zij zien dat de sportcontext kan worden benut. “Sportverenigingen worden steeds meer aangesproken om een aantal maatschappelijke knelpunten mede te helpen oplossen. Voorbeelden zijn de opvang / begeleiding van voor overlast zorgende jongeren, het tegengaan van overgewicht, een bijdrage leveren aan de sociale cohesie binnen wijken. Vaak is de wil aanwezig om hierbij een rol te spelen. Echter, verenigingen zijn (zonder ondersteuning) hiertoe vaak niet in staat.” (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2008). *Doelbewust* speelt in op deze knelpunten en tracht een pedagogisch antwoord te geven waarbij voetbal als middel wordt ingezet. In dit hoofdstuk zal een theoretische kader rond *Doelbewust* worden gegeven.

De kracht van sport

Het is altijd goed om te leren van de geschiedenis. Zo wordt duidelijk dat sport al in het midden van de 19e eeuw werd benut als pedagogische remedie. Sport werd destijds ingezet als middel tegen de feminisering van de jongens. Sportdeelname zou de jongens leren om een bepaalde vorm van heteromannelijkheid uit te stralen (Knoppers, 2006). Maar ook later zien we dat sport wordt benut vanwege bijzondere kwaliteiten. Zo wordt in de jaren vijftig van de vorige eeuw vooral persoonlijkheidsvorming door sport benadrukt (Kramer & Lommen, 1987). In de jaren tachtig wordt een serie projecten uitgevoerd om zogenoemde randgroepjongeren via sport te binden en te vormen (Ancum & Meiburg 1987) en ontwikkelt de stichting BRES een methodiek voor vorming van informele leiders onder jongeren. Eind jaren negentig wordt sport vooral geroemd vanwege haar mogelijkheden om bewegingsarmoede van jongeren te bestrijden (Campagne Jeugd in Beweging, 1996-2000: ministerie van OC&W, 2008). Sport is een emotioneel en interactief bestaansveld en juist dit aspect van sport maakt haar zo geschikt om als interventiemiddel te benutten. Sport biedt de mogelijkheid om persoonlijke en sociale kwaliteiten te ontwikkelen. Er valt wat te leren als het gaat over jezelf, de ander en de omgang met elkaar.

De regels van het spel

Opvoeden in en door de sport kwam opnieuw centraal te staan toen 2004 tot ‘Year of Education through Sports’ (EYES) werd uitgeroepen. Europees onderzoek uit dat jaar benadrukt dat met sport zowel opvoedingsdoelen op lichamelijk, mentaal en sociaal vlak worden gediend

(Stegeman & Janssens, 2004). Zo blijkt voor de sociale opvoeding door sport, dat jongeren zich pro-sociale vaardigheden eigen maken door het sportspel volgens de regels te spelen. Jongeren worden binnen het spel uitgedaagd om samen te werken, verschillende rollen en verantwoordelijkheden op zich te nemen en zo af te stemmen, dat een gezamenlijk doel behaald kan worden (Martinek, n.d.). Door zich te houden aan de regels wordt positief gedrag beloond en negatief gedrag bestraft. Zo leren jongeren binnen het spel over gelijkheid en gerechtigheid (Scheerder, Theeboom, Van den Bergh & De Knop, 2006).

Bovendien leren ze daarmee ook (meer impliciet dan expliciet) de waarden die achter deze spelregels staan (Stegeman & Janssens, 2004).

Pro-sociaal gedrag is geen vanzelfsprekende opbrengst van “aan sport doen”. Maar onderzoek laat wel zien dat goed gestructureerde en gepresenteerde activiteiten in een pedagogische context werkelijk een bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van pro-sociaal gedrag (Stegeman, 2007).

Mensen in de sport

Het is duidelijk dat jongeren niet komen sporten om opgevoed te worden. Maar elke sociale context waarin jongeren participeren, kan als opvoedingscontext worden benut (Rutten, Stams, Biesta, Schuengel, Dirks & Hoeksma, 2007). Of, zoals Buisman (2004) het verwoordt: “Ze komen om te ballen, niet om opgevoed te worden.”

Bijzonder aan de sport is dat zij een context biedt waarbinnen jongeren autoriteit van volwassenen accepteren en zich laten beïnvloeden, met daarin een centrale rol voor de trainer (Rutten et al. 2007). Het stimuleren van pro-sociaal gedrag ligt voor een groot deel in zijn of haar handen. Coaches die een goede band hebben met hun sporters, worden in relatie gebracht met een vermindering van antisociaal gedrag. Als er door hen binnen de sportcontext direct en zorgvuldig wordt omgegaan met heersende pro-sociale normen en waarden, heeft dit effect op het vergroten van pro-sociaal gedrag onder de jongeren (Rutten et al., 2007, Coakley, 2007).

De keerzijde van de medaille

Stegeman (2007) beschrijft dat naast positieve effecten van sportbeoefening, ook negatieve effecten mogelijk zijn. Diverse onderzoeken wijzen ook op de kwalijke kanten van sport.

Zo zien we dat naast insluiting, sport ook uitsluiting veroorzaakt voor bijvoorbeeld vrouwen, gehandicapten en alloctonen (Elling & De Knop, 2006, Verweel, 2007).

In sommige gevallen kan sport antisociaal gedrag zelfs vergroten. Verschillende studies laten zien dat jonge (mannelijke) sporters juist via hun sportgroep zoals een voetbalteam, eerder geneigd zijn tot (overmatig) alcohol gebruik en samen vandalistische delicten plegen (Elling & Klerken, 2002; Hartman & Massoglia, 2007).

Nieuwe kansen

Probleemgedrag van jongeren vraagt om een zorgvuldige analyse van de omstandigheden waarin de jongeren verkeren en waarin het probleemgedrag zich voordoet. In de meeste gevallen zal “remedie” vragen om een multi-disciplinaire aanpak. Maar juist in zo’n aanpak mag voor een aantal jongeren de sport niet ontbreken. In het bijzonder als de jongeren zélf veel betekenis verlenen aan deze sportieve inzet.

In dat geval moet ‘de sport’ samenwerken met mensen van thuis, school en de buurt. Op deze manier kan een sportief programma deel uitmaken van een gedragsinterventie. Voorwaarde is echter wel dat dit programma dan zorgvuldig met én voor de jongeren moet worden gekozen en ingericht. Daarbij gaat het niet zozeer om het soort sport, maar de wijze waarop kenmerken van

deze sport kunnen worden benut. Want juist in de combinatie van de sportspecifieke eigenschappen, de context waarin dat plaatsvindt, de peergroup waarin de jongere participeert, het sociale gedrag dat gewenst wordt (binnen en buiten de sport) (Hartman en Massoglia, 2007) en bovenal in de intenties van de jongere zelf, schuilt de kracht voor succes.

Niet voor elke vorm van probleemgedrag is sport een goede remedie (Hartman en Massoglia, 2007) en in geen geval zal via de sport alleen de gedragsverandering plaats vinden. Sportieve activiteiten kunnen worden ingezet in sommige gevallen, bij sommige jongeren, onder bepaalde omstandigheden. Er moeten daarom specifieke eisen gesteld worden aan de inrichting van sportprogramma's waarmee pro-sociaal gedrag wordt beoogd (Fraser-Thomas, et al. 2005).

Allereerst moet er rekening worden gehouden met het feit dat jongeren voor hun plezier komen sporten; het gaat zowel om de activiteit als de groep waarin dat plaatsvindt (Elling, 2004). Vervolgens moeten programma's zo worden begeleid, dat voornamelijk het pro-sociale gedrag van jongeren wordt uitvergroot, zodat complimenten het gewenste verdrag kunnen versterken (Weiss, 1995; Hartman & Mossoglia, 2007).

Daarnaast zijn lesgevers, trainers en coaches binnen de programma's cruciaal; zij moeten zich bewust zijn van hun invloed en voorbeeldfunctie en daar ook naar handelen (Weiss, 1995; Coakley, 2007; Fraser-Thomas, et al. 2005). Hun rol in het versterken van pro-sociaal gedrag in de sport, vraagt om adequaat reageren binnen de context. Het vraagt om directe feedback en bevestiging. Het is de coach, die samen met het team zorgt voor een positieve "socio-morale" sfeer waarin pro-sociaal gedrag versterkt en antisociaal gedrag afgezwakt kan worden (Rutten et al. 2007).

Contextvol leren

Een aanpak voor de multi-dimensionale sociale problemen van jongeren kan alleen worden gevonden in een contextuele oplossing. In sommige interventieprogramma's zijn de vaardigheden die jongeren verwerven los komen te staan van de context. Sport wordt dan wel als lokkertje gebruikt, maar de daadwerkelijke voordelen van een goed programma, blijven uit. Leerresultaten en leerervaringen zijn namelijk nogal contextgevoelig (Van der Palen, 2008). Er liggen vooral mogelijkheden als de verworven sociale vaardigheden in hun eigen sociale context kunnen worden toegepast. Een goed programma is daarom niet alleen ontworpen voor de korte termijn interventie en strategie, maar juist voor het aanleren van vaardigheden die jongeren gedurende de rest van hun leven kunnen toepassen in deze en andere sociale contexten (Standford et al, 2006).

Wie jongeren slechts "van de straat haalt" om een paar uur in de week te komen sporten, mag geen gedragsverandering verwachten. Daarvoor is de transfermogelijkheid veel te gering. In feite blijft het dan bij tijdelijke opvang en onderdak (Coakley, 2007).

Daarnaast is in meerdere studies aangetoond dat de aanwezigheid van ouders een rol speelt bij de werkzaamheid van een interventie (Palermo et al., 2006, Lieshout, 2009). Volgens Lieshout (2009) zijn *multisystematische* interventies effectiever om gedragsverandering te bewerkstelligen. De beoogde jongeren moeten zowel thuis, op school als in hun vrije tijd consequent worden aangepakt om gedragsverandering het grootst en het meest waarschijnlijk te maken (Breedveld et al., 2010).

Wijkaanpak

Samenwerking van ‘de sport’ met mensen van thuis, de buurt en school volgens een multi-disciplinaire aanpak kan vanuit de ‘community psychology’ (CP) onderbouwd worden. De CP is een theorie die zich richt op pedagogische vraagstukken die zich op samenlevingsniveau voordoen (en individuele oplossingen niet volstaan). Deze theorie heeft een aantal kernpunten.

Ten eerste wordt er vanuit gegaan dat wanneer er pedagogische vraagstukken op diverse ecologische niveaus – Micro (individu)/ Meso (sociale relaties en organisaties)/Macro (samenleving)- worden gegeneerd, die niveaus ook een deel van de oplossing vormen. In bepaalde wijken hebben problemen een gemengde achtergrond en spelen persoonlijke factoren, gezinsomstandigheden (werkloosheid, ziekte) en maatschappelijke elementen (huisvesting, werkloosheid) in combinatie een rol. Probleemgedrag wordt vanuit de CP-benadering gezien als een goed begrijpelijk gedragsaanpassing aan een disfunctionele context, zoals aandachtswijken worden beschreven in de theorie. De CP-theorie stelt daarnaast dat we bij grootschalige problemen met veel oorzakelijke relaties te maken hebben; Multi-causaliteit. Dit vraagt volgens de theorie om een Multi-level benadering. Anders gezegd, een samenhang die de verschillende niveaus beïnvloedt. Een interventie zal in de aanpak een antwoord moeten geven op alle drie de ecologische niveaus.

Ten tweede het begrip ‘empowerment’, dat staat voor het krachtiger maken van mensen in hun eigen omgeving. Mensen sterker maken helpt bij een beter welbevinden van mensen. Een interventie zal jongeren moeten ondersteunen in het verkrijgen van zelfvertrouwen en slagvaardigheid om zich staande te kunnen houden in hun eigen sociale context.

Het laatste punt waar de CP naar streeft in haar aanpak van vraagstukken die zich voordoen op samenlevingsniveau, is om te kijken naar factoren waarbij mensen geluk ervaren (in plaats van eenzijdig te kijken naar de risicofactoren). Een interventie zal mensen moeten aanspreken op ‘wellness’ en niet op ‘illness’-factoren.

Doelbewust versus andere sportgerelateerde remedies

Vermeulen (2010) stelt in zijn onderzoek naar de sociale cohesie en het ontstaan van sociaal kapitaal op Richard Kraijcek Foundation playgrounds dat het van belang is dat jongeren positieve ervaringen kunnen verwerven in het met elkaar sporten. Hij omschrijft deze plek waar jongeren met elkaar kunnen sporten in combinatie met een volwassen leider als: “Een belangrijk aanknopingspunt om verder te kunnen werken aan sociaal kapitaal voor (zelf) vertrouwen, om ergens bij te horen, te participeren in een groot netwerk, voor respect en identiteit”. Volgens Vermeulen (2010) bieden de playgrounds mogelijkheden voor jongeren die daar samen komen om het sociaal kapitaal te vergroten en in te spelen op overbruggingsmogelijkheden. Dat vraagt volgens hem echter wel om een sociaal programma en een organisatie die beiden aansluiten op de sportactiviteiten.

3. Onderzoeksmethoden evaluatie Doelbewust

Vanuit de gemeente ontstond begin 2008 de behoefte aan een evaluatie van de resultaten van *Doelbewust*. Een evaluatie zou de continuïteit kunnen waarborgen, nuttige werkprocessen en maatschappelijk rendement kunnen inventariseren. Met de uitkomsten kunnen de effecten mogelijk worden geoptimaliseerd. Hiervoor werd contact gezocht met het Mulier Instituut. Op verzoek van de gemeente 's-Hertogenbosch ontwikkelde het Mulier Instituut een onderzoeksvoorstel dat deels gebaseerd was op de ervaring van het Cruyff Court onderzoek (Breedveld, Romijn & Cevaal, 2009). Die studie onderzocht de effecten van de trapveldjes die geplaatst worden door de Johan Cruyff Foundation. Hierbij richtte men zich op vijf ontwikkelingsvlakken: Beleven ('passie en plezier'), Bewegen ('gezond en wel'), Binden ('samen sterk'), Overbruggen ('kleurrijk samenspel') en Leren & Presteren ('het beste uit jezelf').

De voorgestelde evaluatie omvatte uiteindelijk twee hoofdelementen: Het monitoren van gedragsverandering bij de deelnemers en het vaststellen van de uitstralingseffecten in de wijken. Voor de evaluatie van gedrag is gebruik gemaakt van een vragenlijst en interviews, de wijkeffecten zijn voornamelijk met behulp van interviews in kaart gebracht.

Doel van het onderzoek was daarnaast om de evaluatieaanpak verder te ontwikkelen zodat de gemeente op termijn zelf de effecten kan meten. Daarbij werd behalve aan het overdragen van de ontwikkelde instrumenten (vragenschema's, logboek) gedacht aan het opzetten van een registratiesysteem om periodiek de voortgang van de deelnemers te monitoren en relevante gebeurtenissen in vast te leggen. Onder meer vanwege privacygevoeligheid van deze gegevens kon het systeem niet tijdens de evaluatieperiode worden ingevoerd.

Tijdens de onderzoeksperiode is tevens tijdens publieke activiteiten (trainingen, toernooien, kampen en plenaire overlegmomenten) gebruik gemaakt van de methode 'participerende observatie'. Met de waardevolle verkregen informatie uit deze kwalitatieve onderzoeksmethode is bewust kritisch omgegaan. Door de niet-systematische aanpak van observaties kunnen er geen conclusies van algemene strekking aan worden verbonden. Wel wordt op basis daarvan een en ander in deze rapportage gesignaleerd.

3.1 Kwantitatief onderzoek onder deelnemers Doelbewust

De resultaten van de gedragsverandering onder de deelnemers zijn aan de hand van een vragenlijst in beeld gebracht. Ook is zoals vermeld op meerdere momenten geobserveerd, bij onder andere de wekelijkse trainingen en het jaarlijkse kamp. Ten tijde van deze bezoeken zijn informele gesprekken gevoerd met coaches en spelers. De waarnemingen die betrekking hebben op de resultaten zijn in deze rapportage verwerkt.

Vragenlijst

De in 2008 ontwikkelde vragenlijst is gebaseerd op de vragenschema's die eerder zijn toegepast bij de evaluatie van de Cruyff Courts (Breedveld, Romijn & Cevaal, 2009) en bijgesteld op

basis van de binnen het project beoogde resultaten. Naast vragen over school, sociale vaardigheden en gedrag bevatte de vragenlijst uit 2008 items over de NNGB (Nederlandse Norm voor Gezond Bewegen), persoonsgegevens en informatie over etnische achtergrond en school. Deze vragen zijn met een aantal wijzigingen overgenomen. De vraag over lengte en gewicht van de deelnemers is vanwege onbetrouwbaarheid verwijderd. De jongeren wisten vaak niet zelf hun lengte of gewicht en hadden grote moeite met het schatten hiervan. Omdat dit niet wenselijk is, is deze vraag verwijderd uit de vragenlijst.

De eerste versie van de vragenlijst (2008) is ingevuld door 66 spelers. De vernieuwde vragenlijst die in september/oktober 2009 werd afgenomen is ingevuld door tachtig deelnemers aan het project. Waar mogelijk zullen de gegevens van de afname eind 2008 worden vergeleken met die van oktober/november 2009⁵.

Deze focus is, in overleg met medewerkers van het Mulier Instituut, iets verschoven naar meer individuele terreinen waar *Doelbewust* effect op wil uitoefenen. Dit zijn schoolvaardigheden, sociale vaardigheden en gedrag. Hiervoor zijn bewerkte vragen uit elders toegepaste methodieken (CBSK, CBSA en de YSR) gebruikt om betrouwbare schalen te vormen. Dit zijn vragenlijsten voor kinderen en jongeren die betrekking hebben op zowel schoolvaardigheden, sociale vaardigheden, gedrag en de inschatting die jongeren hier zelf van maken. De individuele terreinen vertonen overlap met de ontwikkelingsvlakken en zullen dus ook bij de betreffende kopjes 'resultaten' behandeld worden. De nieuwe vraagstelling is geschikt voor herhaalde afname waardoor vanaf nu steeds vergelijkingen gemaakt kunnen worden tussen verschillende meetmomenten. De schalen schoolvaardigheden, sociale vaardigheden en gedrag zijn gemeten met een vijfpuntsschaal, dus de scores kunnen variëren van nul tot vijf.

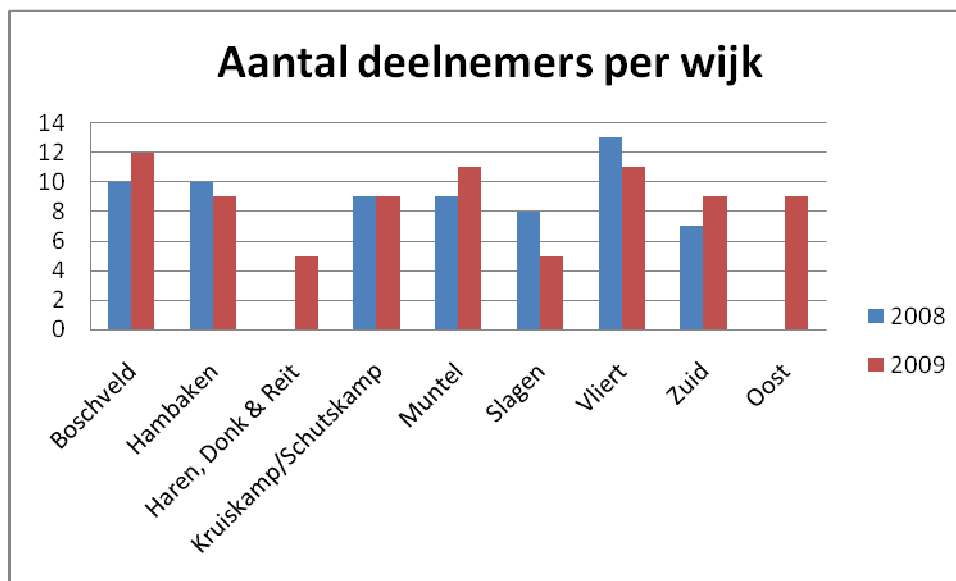
Om er zeker van te zijn dat de gewijzigde vraagstelling duidelijk was, is er gekozen voor een kleinschalige proefafname in juni 2009. Bij twee teams (Muntel en Haren, Donk en Reit, totaal vijftien jongens) is de vragenlijst afgenomen om onduidelijkheden er uit te kunnen halen en de vragenlijst gereed te maken voor de grootschalige afname. Omdat dit een te kleine groep is om voldoende data te verzamelen en harde conclusies te trekken, worden er geen resultaten genoemd naar aanleiding van deze proefafname. Wel was de proefafname reden voor een aantal aanpassingen, niet inhoudelijk maar wat betreft antwoordcategorieën en vormgeving; het werd duidelijk dat veel jongens dezelfde vragen oversloegen, waardoor de scheiding tussen de vragen duidelijker moest worden.

Respons

Zoals vermeld hebben in totaal 146 jongens een vragenlijst ingevuld, verdeeld over negen teams (Figuur 1). Dit betekent een toename in het aantal deelnemers ten opzichte van 2008 van dertien deelnemers en één team. Het is mogelijk dat er per meting een overlap is aan respondenten. De gemiddelde leeftijd van de deelnemers is dertien jaar en de jongens doen al bijna anderhalf jaar mee met *Doelbewust*. De deelnemers van vorig jaar waren met gemiddeld 12,5 jaar iets jonger. De deelnameduur verschilt niet; in beide gevallen gemiddeld anderhalf jaar.

⁵ Niet alle vragen zijn door iedereen ingevuld, daarom kan het zo zijn dat aantallen niet optellen tot 80 personen of 100%.

Figuur 1:

3.2 Kwalitatief onderzoek in de wijk

Naast dit kwantitatieve traject van de vragenlijst is ook een kwalitatief traject gestart om de maatschappelijke uitstraling van *Doelbewust* in kaart te brengen.

In het projectplan, bij de projectomschrijving⁶, staat het volgende over de maatschappelijke uitstraling vermeld:

“Er worden zoveel mogelijk trainingen gegeven of wedstrijden gespeeld op de pleintjes/veldjes in de wijk. Verschillende activiteiten worden ondernomen zoals klusjes, inzet bij buurtfeest, stages sponsorloop etc, om een positief imago in de wijk te verkrijgen, te hebben en te houden.”

Aanleiding

De projectleiding van *Doelbewust* stelde primair als doel de ontwikkeling van jongeren positief te beïnvloeden en als gevolg of bijeffect daarvan de leefbaarheid in de wijk te verbeteren. Het aantal jongeren per wijk dat aan het project deelneemt is te beperkt om veranderingen te kunnen vaststellen in wijkcijfers over bijvoorbeeld het percentage jongeren dat lid is van sportverenigingen of het percentage jongeren met overgewicht. Om veranderingen op wijkniveau te kunnen waarnemen is er om die reden gekozen om gesprekken met betrokkenen in vier geselecteerde wijken af te nemen die inzichten kunnen verschaffen over de door hen waargenomen wijkeffecten.

⁶ Bron: projectplan voetbalproject ‘Doelbewust’

Werkwijze

Anno 2010 draait het project Doelbewust in negen wijken. In enkele wijken draait het project vanaf het begin in 2006, zoals in Vliert en de Muntel. Jaarlijks kwam er wijken bij en viel er een enkele af. Besloten was om voor het onderzoek vier wijken te selecteren, twee wijken met een langere *Doelbewust*-historie en twee wijken waarbij het project het schoolseizoen 2008-2009 geïntroduceerd is. In samenspraak met de projectleiding is de keuze gevallen op De Muntel, Vliert, Hambaken en Boschveld. Vooraf is besloten om per wijk vijf á tien personen te interviewen met verschillende rollen in en om het project *Doelbewust*. Er is gekozen om per wijk een trainer (sportmedewerker in dienst van de gemeenten 's-Hertogenbosch) en/of een coach (jongerenmedewerker in dienst van welzijnsorganisatie *Divers*) te interviewen van het desbetreffende buurtteam, de wijkagent, buurtbewoners, ouders en pedagogisch medewerkers/docenten verbonden aan een nabij gelegen school, waarvan een of enkele leerlingen aan het project deelnemen.

Topiclijst

Alvorens de te interviewen personen werden benaderd voor een gesprek zijn er semi-gestructureerde topiclijsten voorbereid per type relevant geachte personen. Deze topiclijsten zijn samengesteld op basis van het tussenverslag dat door stagiair Gert Slettenhaar (2009) is geschreven. In de bijlage kunt u de topiclijsten terugvinden.

Respons

Het starten van deze gesprekken in de wijken gebeurde in eerste instantie via de coaches en trainers van het team. Zij zijn samen verantwoordelijk voor het team: de trainer verzorgt de trainingen op het voetbal-didactische vlak en de coach is aangesteld vanuit zijn werk als jongerenwerker uit de buurt. In het kader van het onderzoek, waren zij gemakkelijk te benaderen en daarnaast beschikten zij over alle 'in's en out's' van hun team en de wijk waarin ze actief zijn. Tijdens de interviews is hen aan de hand van de vijf ontwikkelingsvlakken gevraagd naar de (veranderende) situatie in de wijk, het team dat ze begeleiden en het *Doelbewust*-netwerk waar zij als professional deel van uitmaken. Naar aanleiding van deze gesprekken werden er verdere contacten gelegd met bijvoorbeeld buurtbewoners. Het benaderen van deze en andere relevant geachte personen ging niet altijd even gemakkelijk. Zo is in eerste instantie, om de onafhankelijkheid en betrouwbaarheid van het onderzoek te waarborgen, getracht om ouders direct (zonder hulp van buitenaf) te benaderen via de telefoon. De bereidheid van de ouders om mee te werken aan het onderzoek bleek echter niet groot. Door bemiddeling en het samen op stap gaan met de coaches van de verschillende teams is het alsnog in alle wijken gelukt om minimaal één ouder te spreken. Naast de aangereikte contacten via de coaches, zijn ook mensen 'direct' aangesproken op straat met als doel inzicht te krijgen in hun bekendheid en ervaringen met *Doelbewust*. In totaal zijn er in de vier wijken vierendertig personen geïnterviewd, te weten: twee trainers, vier coaches, acht ouders, vijftien buurtbewoners, drie pedagogisch medewerkers/docenten verbonden aan een school en twee wijkagenten die samen verantwoordelijk zijn voor drie van de vier onderzochte wijken.

3.2.1 Wijkbeschrijving

Naast de begeleidingsstijl en werkwijze van coaches die niet geheel uniform omschreven kunnen worden, zijn voor de analyse van *Doelbewust* ook de vier verschillende wijken met hun eigen kenmerken van belang. Hoewel het project *Doelbewust* in één gemeenteplaats vindt, is er

een aanmerkelijk verschil tussen de wijken geconstateerd. Voor de uitkomsten van de wijkeffecten van het project *Doelbewust* is dit verschil in uitgangssituatie mede bepalend. Alvorens in te gaan op de consequenties van deze verschillen, zal er aan de hand van de gehouden interviews met zowel trainers, coaches als ook buurtbewoners, ouders en wijkagenten eerst een korte beschrijving per wijk worden gegeven.

De Muntel

De Muntel wordt gezien als een wijk met betrokken buurtbewoners. Deze wijk kent een centraal hart dat bestaat uit een grote playground; het Taxandria plein. Op het plein is voldoende ruimte om te spelen en het biedt tevens de ruimte voor een wijkgebouw (de Hobbel) waar elke dag een beheerder aanwezig is voor de sport- en speluitleen. In de zomer kan het plein op een woensdagmiddag rekenen op het bezoek van 150-200 kinderen en ouders. De Hobbel wordt ondersteunt door vrijwilligers en er is een actief buurtcomité aanwezig. *Doelbewust* maakt voor aanvang van de training gebruik van de Hobbel als kleedruimte en voor het bespreken van het thema. De coach van het *Doelbewust*-team heeft regelmatig en goed contact met de vrijwilligers en beheerder van de Hobbel. Wijkbewoners beschrijven de wijk als “*een volksbuurt waar iedereen elkaar wel kent*” en geven aan blij te zijn met de voorzieningen die de Hobbel biedt. In de wijk leven mensen met verschillende etnische achtergronden samen. Verder valt op dat men aangaf dat het een rustige wijk is waar weinig problemen zijn. Toen *Doelbewust* in het NOS journaal op de televisie kwam, omdat ze de Hein Roethofprijs 2009 hadden gewonnen, werden er ook beelden uitgezonden die opgenomen waren in deze wijk. Buurtbewoners vonden dat leuk en het heeft de bekendheid van *Doelbewust* vergroot in de wijk.

De Vliert

De wijken de Muntel en de Vliert worden van elkaar gescheiden door een grote brede weg. In tegenstelling tot De Muntel, beschikt de Vliert niet over een buurthuis of iets dergelijks. Het team van *Doelbewust* heeft een tijdje getraind op een veldje buiten, maar dat bleek niet geschikt. In de winterperiode trainen ze in de gymzaal van een middelbare school in die wijk en in de zomerperiode trainen ze op het Taxandria plein in De Muntel. Weliswaar trainen ze op een andere dag dan het team van De Muntel traint, maar dat is niet ideaal volgens de coach. Hij is van mening dat *Doelbewust* zo niet zichtbaar is in de Vliert. De wijkagent erkent het probleem van het missen van een eigen ‘honk’ in de Vliert en hoopt dat het er wel komt, omdat hij anders problemen verwacht in de wijk. Opvallend is dat zowel de wijkagent en buurtbewoners benoemen dat er op dit moment geen problemen zijn in de buurt, die er voorheen wel waren. Buurtbewoners gaven aan dat de politie de wijk nu goed in de gaten houdt en dat er verschillende voorzieningen zijn aangebracht (poorten, verlichting, camera’s, etcetera) om criminele activiteiten tegen te gaan. In de wijk wonen voornamelijk mensen van buitenlandse komaf.

De Hambaken

Door de buurtbewoners wordt de wijk Hambaken omschreven als een probleemwijk, waar de minder gesitueerde mensen wonen. Een autochtone wijkbewoner verklaarde dat Antilliaanse en Marokkaanse wijkbewoners elkaar nog wel eens met geweld te lijf gaan en dat de Nederlanders er als ‘los zand’ tussen wonen. Volgens de trainer van het *Doelbewust*-team hangt er ook een ‘zwart-witsfeer’ in de wijk, waarbij de autochtone wijkbewoners zich achtergesteld voelen ten opzichte van de allochtone wijkbewoners. Er zou voor de allochtone gemeenschap meer

georganiseerd worden vanuit *Divers*. Een gevolg hiervan was dat een aantal Nederlandse ouders aan hun kinderen geen toestemming meer gaf om langer deel te nemen aan *Doelbewust*.

Voor de training wordt er verzameld in de Brede Bossche School van de wijk Hambaken. Hier heeft het *Doelbewust*-team een eigen ruimte om zich te kleden en 'het thema- uur' te laten plaatsvinden. Vanuit deze locatie vertrekt het team voor de training naar een veldje om te voetballen. Er zijn vijf geschikte veldjes in de wijk. Elke keer wordt er op een ander veldje getraind.

Buurtbewoners, de coach en trainer van het team zijn het er over eens dat de 'harde kern' probleemjongens uit de wijk niet bij *Doelbewust* spelen. Deze jongens willen er zelf niet bij en de trainer gaf aan deze jongens er liever ook niet bij te hebben omdat ze al te ver in het justitiële traject zitten. De kickboks school die training geeft in de Bossche Brede School de Hambaken, heeft een bekende en goede naam in de wijk. Tijdens de interviews werd dit regelmatig genoemd, omdat de geïnterviewde respondenten overeenkomsten zagen in de invloed van de kickboks school en *Doelbewust*.

Boschveld

De wijkagent omschrijft Boschveld als een aandachtswijk met het laagste gemiddelde inkomen van 's-Hertogenbosch. Er woont een groot aantal allochtonen in de wijk, voornamelijk van Turkse en Marokkaanse afkomst. Vooral rond het winkelcentrum in de wijk heerste een 'gigantisch drugsprobleem', maar door de intensieve aanpak is de drugsoverlast aanzienlijk verminderd.

De trainingen vinden plaats in een voetbalkooi in die wijk. Het team bestaat uit Marokkaanse en Turkse jongens. Het zijn niet de jongens van de 'harde kern', maar de jongens die volgens de wijkagent en de coach gemakkelijker te beïnvloeden zijn dan de harde kern. Zowel de wijkagent als de coach gaven aan hun best te doen om (goed) contact met deze 'zwaardere jongens' te onderhouden, omdat zij de baas/bepalend zijn op straat en de deelnemers van *Doelbewust* negatief kunnen beïnvloeden. Deze jongens zijn van dezelfde leeftijd als *Doelbewust*-deelnemers, maar houden zich ook nog bezig met criminele activiteiten als diefstallen en inbraken. Uit de interviews kwam het spanningsveld naar voren, waarbij *Doelbewust*-deelnemers moeten kiezen tussen aan de ene kant het blijven spelen bij *Doelbewust* en aan de ander kant het stoppen met het project door de groepsdruk van de 'zwaardere jongens' en oudere broers. In de wijk is er ook een team voor meiden: de Boschveld Girls.

4. Resultaten evaluatie

De resultaten van zowel het kwantitatieve- als het kwalitatieve deelonderzoek worden in dit hoofdstuk samengevoegd weergegeven. De eerder benoemde ontwikkelingsvlakken dienen daarbij als leidraad. Bij elk ontwikkelingsvlak verschijnen de resultaten van de deelnemers uit de vragenlijsten, bevindingen van de trainers, coaches en de respondenten uit de wijken en beschrijvingen van de observaties van trainingen en het eindkamp.

4.1 Beleven ('passie en plezier')

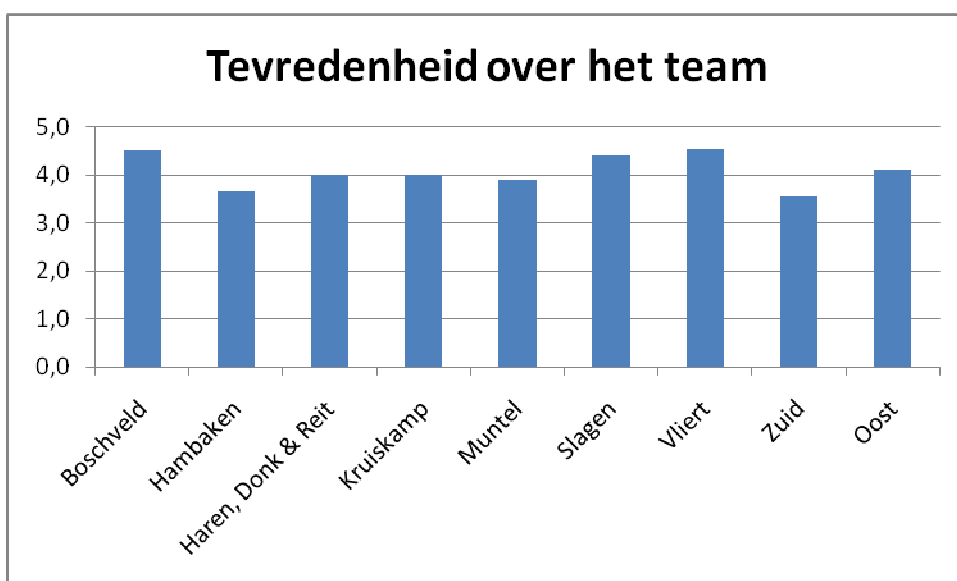
Het ontwikkelvlak 'Beleven: passie en plezier' wordt gebruikt om te beschrijven of en hoe *Doelbewust* bijdraagt aan de belevingswereld van de deelnemers en de eventueel ermee gepaard gaande veranderingen in de wijk.

Vrijwel zonder uitzondering beleven de deelnemers veel plezier aan het voetballen bij *Doelbewust*. We noemen het voetballen voor het gemak even apart van de thema's. Bij de themabesprekingen hangen de jongens soms ongeïnteresseerd in hun stoel en zijn ze niet betrokken bij het gesprek. De aandacht ligt dan ergens anders. Het voetbalgedeelte daarentegen wordt vaak zeer actief beleefd; de inzet is groot, net als de frustratie bij een mislukte aanval. Om in de terminologie te blijven; de passie voor het voetbal is aanwezig en er wordt veel plezier aan beleefd. Vaak vormen niet zozeer de gebeurtenissen in de eredivisie, maar meer de activiteiten in de regionale- of lokale competities onderwerp van gesprek.

Tevredenheid over aanbod

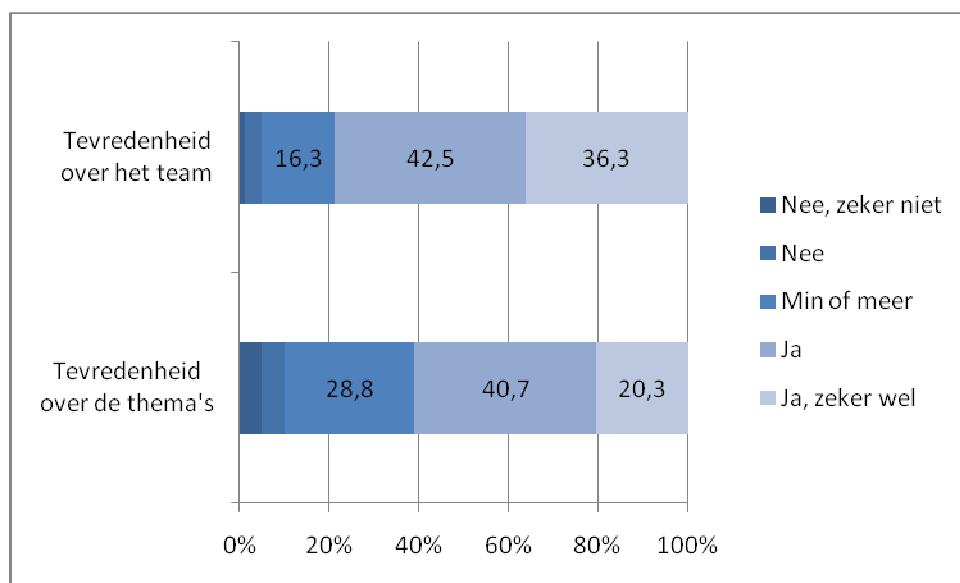
De tevredenheid over de teams lijkt ten opzichte van vorig jaar iets te zijn afgenomen (van 4,27 naar 4,01, zie voor scores van dit jaar per team figuur 2) maar het verschil is te klein om er verder iets over te concluderen.

Figuur 2.

Opvallend is wel dat uit de vragenlijst naar voren komt dat de jongens vaker tevreden zijn over het team dan over de thema's bij de trainingen (figuur 3). Dat veel jongens ook frequent met elkaar omgaan buiten het project om, draagt ook bij aan de sfeer en de samenhang van een team; veel spelers zijn vrienden van elkaar, soms al van vóór de start van *Doelbewust*.

Figuur 3.

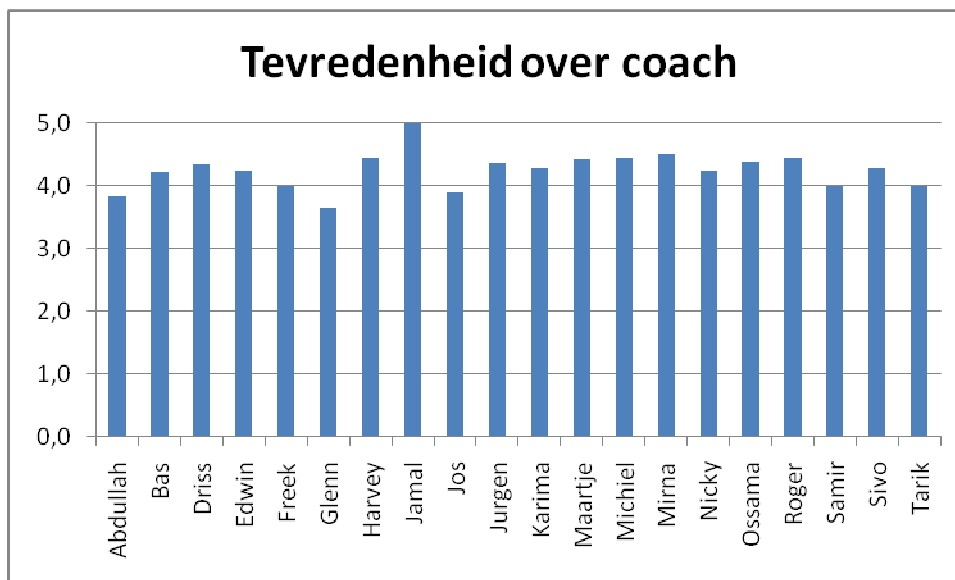
Opmerkingen over het team zijn overwegend positief. Sporadisch klinken er geluiden van kritiek op het team, bijvoorbeeld in Hambaken werd door een jongen aangegeven dat er onderling teveel ruzie werd gemaakt. In de vragenlijst van 2008 werd nog niet specifiek gevraagd naar de tevredenheid over de thema's, dus kan er ook geen vergelijking gemaakt worden tussen gegevens van 2008 en 2009. Zowel op papier als in gesprekken met de deelnemers loopt het commentaar wat betreft de thema's uiteen van 'leuk' of 'leerzaam' tot 'saai' en 'ik wil liever meteen voetballen'. Wat is opgefallen bij de observaties van trainingen en thema's, is dat er zeer weinig een specifiek onderwerp/thema wordt aangesneden; vaak blijft het bij het vragen hoe het gaat, of wie er wel en niet zullen komen vandaag. In de observaties is weinig gezien dat er groepsgewijs een onderwerp werd behandeld. Bij het kamp in 2009 was dit wel het geval en ook bij De Muntel is een aantal themabijeenkomsten geweest, over samenwerking, de methode Halt en het kamp (nabespreking).

Tevredenheid over coaches

De tevredenheid over de coaches is nog steeds groot, vorig seizoen gaven de deelnemers hun coach gemiddeld een 4,5 (van de mogelijke 5 punten), dit seizoen is dat nog steeds boven de 4 (4,3). Veel jongens geven aan de coaches aardig of 'style'(hip, cool) te vinden (zie voor cijfers per coach Figuur 4). Dat is ook iets dat in de observaties naar voren kwam. De jongens gaan vriendschappelijk en respectvol om met de coaches. De betrokkenheid van de coaches blijkt uit de korte gesprekken die met alle jongens gevoerd worden over hoe het gaat op school of thuis;

als er iets speelt in het leven van de jongere is het vaak de jongerenwerker die dat snel doorheeft.

Figuur 4.

Bij dit figuur moet één belangrijke kanttekening geplaatst worden; sommige scores zijn gebaseerd op slechts één of twee beoordelingen. Zo heeft Jamal 1x een cijfer gekregen, een vijf, terwijl Ossama gemiddeld over 22 beoordelingen een 4,4 haalt.

Hoewel de jongens aangeven tevreden te zijn over hun team, zijn er ook uitzonderingen waarvan geleerd kan worden. Zo was er een jongen van de HDR-Boys ontevreden over zijn team omdat er teveel ‘pingelaars’ in zaten. Hij twijfelde of hij wel verder wilde met *Doelbewust*, omdat er te weinig aan werd gedaan door de coaches, misschien ging hij dan liever voetballen met klasgenoten bij een voetbalvereniging. Inmiddels zijn er andere coaches en bestond het team het afgelopen seizoen uit deels dezelfde jongens die vorig jaar teveel voor eigen succes gingen. Degene die vorig jaar al aangaf dit vervelend te vinden is nu gestopt.

Verder spreekt er uit de omgangsvormen bij verschillende teams wederzijds respect. Tussen de deelnemers onderling is vaak vriendschap ontstaan. Dit blijkt onder meer uit de hartelijke begroetingen en de manier van elkaar aanspreken.

Bekendheid van *Doelbewust*

Volgens de coaches en trainers van *Doelbewust* kunnen buurtbewoners de *Doelbewust*-spelers herkennen aan de *Doelbewust*-outfit en de gezamenlijkheid (van het onder ander samen oplopen naar de veldjes) waarmee ze naar buiten treden tijdens de trainingen. Ook proberen de coaches en trainers bekendheid te geven aan het project door zo nu en dan wat te schrijven voor de wijkkrant, iets te plaatsen op het internet of met het team deel te nemen aan een wijkfeest. In een aantal gevallen gaven buurtbewoners aan *Doelbewust* inderdaad via (één van) deze activiteiten en publicaties te kennen. Een coach vertelde dat ze zeer veel positieve reacties had gehad op het optreden van ‘haar’ *Doelbewust*-jongens tijdens een wijkfeest. Een tegenovergesteld antwoord kwam van een buurtbewoner die de jongens had gezien op een film

waarbij projecten uit de buurt onder de aandacht werden gebracht. Hij vertelde dat vier jongens uit het *Doelbewust*-team in de film hadden gesproken over het hebben van respect voor elkaar, terwijl dat er volgens hem in werkelijkheid heel anders aan toe ging:

“Ik heb pas een filmpje gezien van een film presentatie over projecten uit de wijk. Daar waren er ook vier bij en die hadden het over respect en zo voor de mensen. Dan denk ik, hoe kun je nou zo iets zeggen op de film? Dat zeggen ze op de film, maar buiten de film... Waarom durven ze nou zoiets te zeggen? “Respect” en “We schelden niemand uit zeggen” ze dan op de film, maar als je ze buiten schooltijd ziet... Dat is toch niet eerlijk, zo is het toch? Maar als ik ze zie, dan kan ik ze wel aanhouden en zeggen: ‘Je bent ook een mooie, je zegt dit en dit op het filmpje, en daarbuiten sta je te schelden en dit en dat.’ (Buurtbewoner)

Er is, kortom, wisselend gereageerd op de bekendheid en doelmatigheid van *Doelbewust*. Uit de interviews bleek dat niet alle wijkbewoners worden bereikt via deze verschillende manieren van het naar buiten treden van het project, het is ook de vraag of dit een reële verwachting kan zijn. Wat in de verschillende wijken naar voren kwam is dat men *Doelbewust* zag als “iets voor de buitenlanders”. Dat *Doelbewust* meer is dan alleen voetbal wist geen van de ondervraagde buurtbewoners (die niet bij het project betrokken waren) te vertellen. Bij een enkeling was het wel opgefallen dat de jongens soms moeten opdrukken, maar van het onderdeel themabespreking had nog niemand gehoord.

Wijkveranderingen door *Doelbewust*

Of *Doelbewust* heeft bijgedragen aan positieve veranderingen in de wijken, is lastig te overzien. Sommige buurtbewoners gaven aan wel verbeteringen te zien en anderen zagen geen verbeteringen. Veel buurtbewoners benadrukten echter wel dat ze het fijn vinden dat er een dergelijk project als *Doelbewust* is, omdat er dan “Tenminste iets gedaan wordt voor de jeugd”. Een wijkagent gaf ook aan dat hij het fijn vindt dat er iets gedaan wordt voor de jeugd:

“Die gasten hebben nu een dagbesteding en hangen in vergelijking met de vorige generatie probleemjongens minder op straat. Dat was hangen, hangen en criminele dingen doen. Hopelijk weerhoudt het ze om niet dezelfde kant op te gaan als de jongens die voorheen in de wijk rondhingen”. (Wijkagent)

Wat de daadwerkelijke invloed van *Doelbewust* is op het afnemen van overlast in de wijken, is niet aantoonbaar en niet eenduidig weer te geven. Wel kan gesteld worden dat enkele buurtbewoners positieve veranderingen bij de jongens zelf zagen. Zo betitelde ze de jongens van *Doelbewust* als “netter” in hun taal en houding dan voorheen. Of dit ook louter en alleen door *Doelbewust* komt blijft wederom de vraag.

Aanstekelijke werking

Een mooi voorbeeld van de aanstekelijke werking die *Doelbewust* aan beleving tracht uit te stralen, is het feit dat een kleine zelfstandige ondernemer uit de wijk de Muntel het *Doelbewust*-team sponsort. Deze ondernemer vertelde dat hij ook eens door de coach uit deze wijk was gevraagd om te bemiddelen toen bleek dat één van de jongens van zijn ouders niet mee mocht naar een uitje:

“Ik ben bij een Marokkaan geweest toen ze naar België zouden gaan. Hij mocht niet mee, toen ben ik langs geweest en heb gepraat, toen mocht hij gewoon. Ik ben ook buitenlands dus dat helpt. Ouders kennen mij, omdat ik hier een frietzaak heb. Misschien kennen de leiders me niet goed.” (Buurtbewoner)

4.2 Bewegen ('gezond en wel')

Het ontwikkelingsvlak ‘Bewegen’ heeft eigenlijk weinig uitleg. Met voetbal als middel neemt beweging een centrale plek in bij *Doelbewust*. In deze evaluatie wordt de term beweging breder geïnterpreteerd. De focus ligt niet alleen op de mate van beweging, maar op de gehele leefstijl van de jongeren. Wat voor een impact heeft *Doelbewust* op de leefstijl van de deelnemers? In deze paragraaf wordt weergegeven wat de deelnemers als de betrokkenen rond de spelers van *Doelbewust* hierover gemeld hebben.

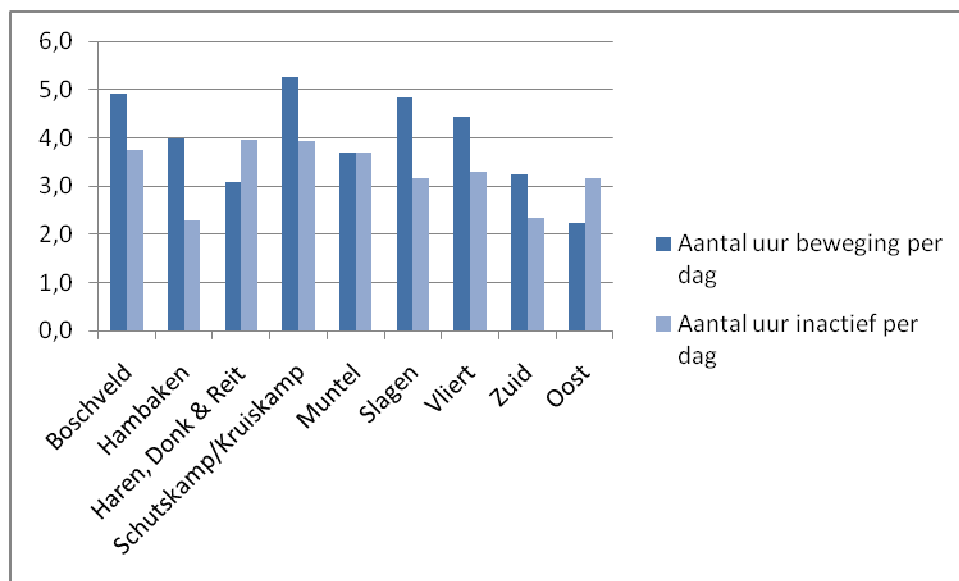
De spelers van *Doelbewust* zijn gezond, op een enkeling met overgewicht na. Vrijwel zonder uitzondering maakten de deelnemers tijdens de bezochte trainingen een actieve indruk, zeker als er een bal in het spel was. Ook zonder *Doelbewust* blijken, volgens de vragenlijst en diverse gesprekken, bijna alle jongens voldoende beweging te krijgen.

Nationale Norm Gezond Bewegen (NNGB)

De NNG stelt dat gunstige effecten op de gezondheid worden bereikt als volwassenen een half uur matig intensieve lichamelijke activiteit verrichten op tenminste vijf dagen van de week. Voor kinderen onder de achttien jaar geldt een norm van dagelijks een uur matig intensieve lichamelijke activiteit, waarbij de activiteiten minimaal tweemaal per week gericht zijn op het verbeteren of handhaven van lichamelijke fitheid (kracht, lenigheid en coördinatie). De NNGB-gerelateerde vragen uit de vragenlijst van 2008 leverden geen kloppend beeld op, aldus Gert Slettenhaar (Slettenhaar, 2009). De vragen over het beweeggedrag van de deelnemers zijn gewijzigd, maar nog steeds wordt gekeken naar cijfers uit zelfrapportage, die volgens literatuuronderzoek niet altijd het juiste beeld geven. Op papier voldoen alle deelnemers van *Doelbewust* aan de NNGB; gemiddeld bewegen ze zo'n vier uur per dag (figuur 5). Dit vormt waarschijnlijk een behoorlijke overschatting, want wanneer je doervroeg naar hun beweegpatroon bleek dat vooral de tijd die ze op straat doorbrachten moeilijk konden inschatten. Ze beoordeelden de gehele tijd die ze buiten doorbrengen als ‘actief’. Omdat vrijwel alle jongens lid zijn van één of meer sportverenigingen en hier vaak meerdere keren per week trainen en/of wedstrijden spelen, lijkt het erop dat voor de meerderheid van de deelnemers het geen probleem is om gemiddeld een uur per dag actief te zijn.

Tegenover de berekende vier uur activiteit staat ook dagelijks drie uur inactiviteit in de vorm van tv/film kijken of achter de pc zitten (figuur 5). Gezien de moeite die de deelnemers hebben om hun beweeggedrag in te schatten, is het aannemelijk dat ook de tijd die ze dagelijks achter de tv of pc doorbrengen overschat wordt.

Figuur 5.

Trainingsintensiteit

Er is een verschil in voetbaltechnische benadering tussen de teams, waar bij sommige teams duidelijk een opbouw te zien was in een training, zijn er ook teams waarbij begonnen werd met een matige warming-up waarna er één of twee oefeningen met bal werden gedaan voor er werd afgesloten met een ‘vrij’ partijtje (zonder extra opdrachten of tactiek). Deze opbouw zorgde er voor dat minder begaafde voetballers lekker in beweging bleven, maar dit kon de betere spelers het gevoel geven dat het voetbal niet serieus was. De intensiteit van de trainingen verschilde dus nogal tussen de teams, waardoor de conditie van de deelnemers ook niet gelijkmatig toenam (voor zover *Doelbewust* verantwoordelijk is voor de totale conditie van de deelnemers). Eén van de deelnemers trok wel de conclusie dat zijn conditie enorm was verbeterd.

Voeding

Bij de geobserveerde bijeenkomsten het afgelopen seizoen werd door de deelnemers niet veel gegeten, hooguit werd er wat (suikerrijke) sportdrank gedronken. Gezien de doelstellingen van het project was het vreemd dat er op het kamp bij de lunch weinig/geen fruit was en er wel kaassoufflés werden geserveerd. Een coach die de hele ochtend het thema topsport had behandeld was hier ook niet over te spreken. Immers, ook het onderwerp gezonde voeding was aan bod gekomen in zijn verhaal. De impact van zijn verhaal werd hierdoor gedeeltelijk teniet gedaan. Achteraf bleek dat op de accommodatie de maaltijd niet zelf samengesteld kon worden, dit kan echter wel een punt zijn om een volgende keer rekening mee te houden.

Uit de analyse van de bijgewoonde bijeenkomsten en de interviews met de coaches en trainers bleek dat men binnen het team van begeleiders nog wel eens worstelt met de plaats en inhoud van het ontwikkelvlak ‘gezondheid’. Enerzijds wil men inzetten op een gezonde leefstijl van de jongens middels het bewerkstelligen van voldoende beweging, het bevorderen van een normaal gewicht en bewustwording van gezond voedsel. Anderzijds kan (opvallend vaak) friet volgens de coaches en trainers een leuke en handige beloning zijn. In twee wijken gaven coaches aan dat ze de jongens trakteren op friet wanneer een speler jarig was geweest. Ook het genoemde

voorbeeld van de sponsorende frietzaak geeft stof tot nadenken. Wil men toestaan dat een *Doelbewust*-team wordt gesponsord door een snackbar? Een duidelijk standpunt over het wel of niet kunnen belonen met ‘friet’ is er nog niet.

Leefstijl

De leefstijl van deelnemers aan *Doelbewust* kan worden afgezet op een schaal van actief (veel tijd besteedt aan hobby's, sport en school) naar passief (meer sprake van hanggedrag, gebruik van tabak, alcohol en softdrugs). Omdat in 2008/2009 al bleek dat in ieder geval rook-/drink- of blowgedrag niet tot gedrag van de *Doelbewust*-deelnemers behoort, is er in het tweede jaar niet veel aandacht naar uitgegaan. Nog steeds duiden de meeste signalen op een actieve levensstijl, hooguit is er sprake van hanggedrag (bij het ‘buitenspelen’). Hierbij lijkt zelden (hooguit voor de oudste deelnemers) sprake te zijn van rook-/drink- of blowgedrag.

In de bespreking van het thema is het ontwikkelvlak ‘gezondheid’ wel eens aan bod gekomen. Het ging daarbij niet alleen om bewegen en eten, maar ook om drugsgebruik en roken. Een coach vertelde hierover het volgende:

“Laatst had ik een thema-avond over drugs met iemand die er wat over vertelde en we deden wat testjes. Eén van de jongens gaat naar huis en daar staat zijn moeder met een joint voor de voordeur. We doen met elkaar hard ons best maar de thuissituatie kun je niet veranderen. Ze zijn toch meer thuis dan bij ons dus het blijft moeilijk.”
(*Doelbewust coach*).

Het voorbeeld geeft aan dat ondanks alle goede bedoelingen, jongens in hun thuissituatie geconfronteerd worden met ongezonde gewoonten. Dit geldt voor drugsgebruik als voor ongezonde eetpatronen. Het is een illusie om te denken dat het project *Doelbewust* de minder goede gewoonten kan afleren als thuis het verkeerde voorbeeld wordt getoond. Dit laat onverlet dat de begeleiding van *Doelbewust* hier principieel wel bewust aandacht aan moet schenken en blijven schenken.

4.3 Binden ('samen sterk')

Het ontwikkelingsvlak ‘Binden: samen sterk’ omvat een breed terrein op het gebied van verschillende relaties en samenwerkingsverbanden die (al dan niet ontstaan door *Doelbewust*) betrekking hebben op een sociaal netwerk die een vergelijkbare sociale, economische of etnische achtergrond bindt.

In de geobserveerde trainingen gingen de jongens vriendschappelijk met elkaar om. Bij binnenkomst groette men elkaar vrijwel altijd, soms op aandringen van de coach. Verder waren de deelnemers over het algemeen vrij extravert. Pas als er persoonlijke dingen besproken werden, zag je veel jongens verlegen worden, blozen, beginnen te stotteren, terwijl ze normaliter een stoere houding aannemen en een grote mond hebben. Kortom, passend bij de leeftijdsfase waar ze in zitten; hoewel de jongste jongens nog op de basisschool zitten, is een groot deel van de jongens al in de puberteit.

Vriendschappen

Zoals al eerder werd aangegeven kenden veel jongens elkaar al voordat ze bij *Doelbewust* in één team kwamen. Dat is niet vreemd, ze wonen dicht bij elkaar in de buurt en zullen elkaar regelmatig getroffen hebben op verschillende pleintjes en/of op school. Het voetballen bij *Doelbewust* versterkt het sociale bewustzijn nog meer, zij het dat er nu leiding is die de omgangsvormen en spelregels bepaalt en bewaakt. Meer dan tachtig procent van de jongens geeft aan ‘heel veel vrienden’ te hebben. De vriendschappen kunnen eventueel bij *Doelbewust* verder worden uitgediept en mogelijk maakt het de overstap van de basisschool naar het voorgezet onderwijs eenvoudiger, omdat de jongens dan al mensen kennen in hun nieuwe klas/omgeving.

In de eerste tussenrapportage (Slettenhaar, 2009) stond het voorbeeld van een team waarbij een jongen op school werd gepest. Hij werd echter niet gepest tijdens *Doelbewust*, waarin pesterijen niet voorkwamen. Daarnaast werd geschetst dat de grote leeftijdsverschillen in de Vliert geen probleem vormden. In Hambaken werd juist het team gesplitst vanwege het grote leeftijdsverschil. Blijkbaar waren de verschillen (in gedrag) te groot, of was de invloed van de oudere deelnemers te groot of wellicht te negatief. Het voorbeeld waarbij de jongere jongens bewust worden ‘weggehouden’ van de oudere generatie jongeren komt in meer wijken naar voren. Boschveld probeert de deelnemers minder te laten omgaan met de jongens die rond het veld hangen en ook in de Hambaken wordt het de jongens afgeraden om met bepaalde jongens om te gaan omdat zij vaak betrokken zijn bij incidenten op school of in de wijk. In Schutskamp/Kruiskamp wordt niet altijd op het Cruyff-court getraind omdat er veel jongeren van buitenaf rondhangen en zo de training op negatieve wijze kunnen beïnvloeden.

Verbondenheid spelers onderling

Vanuit de volwassenen wordt over de onderlinge verbondenheid van de spelers uit een team wisselend gedacht. Een positief voorbeeld werd gegeven door een *Doelbewust*-coach:

“Het is leuk als de jongens voor elkaar opkomen. Het is leuk om te zien dat blanke jongetjes gewoon met donkere jongetjes omgaan en dat ze ook bij elkaar thuis komen. Dat de blanke jongetjes het helemaal niet raar vinden om hun schoenen te moeten uitdoen bij de donkere jongetjes. Ze leren elkaar door Doelbewust echt goed kennen. Dat gebeurt ook tijdens de spreekbeurten waar sommige jongens over hun geloof vertellen. We zouden eigenlijk twee weken geleden gaan bowlen, maar voor de moslims was het toen offerfeest. Toen hebben we het uitgesteld, want we willen dat iedereen meegaat. Iedereen uit het team was het ermee eens, ze wilden ook wachten tot het hele team compleet was”. (Doelbewust-coach)

Het lijkt erop dat het voor de jongens belangrijk is om ergens bij te horen. Deelname aan *Doelbewust* geeft hen ook een (positieve) status in de wijk en kan een antwoord zijn op de (negatieve) status van de ‘harde kern’ hangjongeren uit de wijk. Op deze manier biedt het de jongens een tegenhanger om wel ergens bij te horen, zonder zich daarbij aan te hoeven sluiten bij de wat ‘zwaardere jongens’. Dit gaat helaas niet altijd op; een moeder haalde haar kind uit het *Doelbewust*-team, omdat het haar zoon juist op een negatieve manier zou beïnvloeden. Een *Doelbewust*-coach vertelde in een interview dat hij er zelf eens een jongen uit heeft gehaald omdat hij “te lief zou zijn”. Dit onderstreept de noodzaak van voldoende kennis over de

doelgroep. De continuïteit van de begeleiding van *Doelbewust* kan dit wellicht beter waarborgen.

Gedragsverandering deelnemers

Het gedrag van de spelers van *Doelbewust* kan vanuit verschillende hoeken worden bekeken, zo is de levensstijl zoals beschreven in 2.2 ook een vorm van gedrag, net als het sociale gedrag van 2.3 of het beweeggedrag. De scores op de vragenlijst wat betreft gedrag, lagen tussen de 2,7 en 5 met een gemiddelde van 4,0. Dit gemiddelde is gebaseerd op stellingen als ‘Ik maak weinig ruzie,’ ‘Ik houd me aan de regels bij *Doelbewust*’ en ‘Ik kom weleens in de problemen door dingen die ik doe’. Omdat de vraagstelling gewijzigd is ten opzichte van 2008 is het lastig de resultaten met elkaar te vergelijken. Pas bij een herhaalde afname kan worden gekeken naar verschillen in de tijd; of de spelers na verloop van tijd aangeven beter gedrag te vertonen. Gezien de doelstellingen van het project, waaronder gedragsverandering bij de deelnemers, was de verwachting dat er consequent zou worden opgetreden tegen onacceptabel gedrag en gedrag dat de teamafspraken schendt. De consequente aanpak was bij de geobserveerde trainingen echter niet altijd aanwezig. Als iemand niet zijn shirt aanhad werd hier bijvoorbeeld niet altijd iets van gezegd en ook bij schelden of een negatieve houding werd niet altijd opgetreden.

In de analyse van de interviews in de wijken viel het op dat de begeleidingswijze van de verschillende coaches en trainers van elkaar verschillen. Bijvoorbeeld ten aanzien van belonen en straffen. Er is een verschil in inzicht rond het toepassen van opdrukken bij wijze van straf. Door een aantal geïnterviewde coaches en trainers werd dit in één adem genoemd als kenmerk van *Doelbewust*:

“We hebben de regel dat als er gescholden wordt door iemand, iedereen tien keer moet opdrukken. Wanneer ik een speler in de wijk tegenkom die iets niet goed doet, dan zeg ik : geef mij maar tien keer van jou”. (Doelbewust-coach)

Andere trainers en coaches hebben bij dit gebruik juist hun twijfels:

“Je kan met opdrukken zieltjes winnen, maar ook zieltjes zo diep de grond in stampen dat een kind daar heel onzeker van kan worden. Een regel waar je wel heel voorzichtig en doordacht mee om moet gaan. Voor een jongen die veel aan sport doet is tien keer opdrukken niets. Die zegt dan: “Ik doe er wel vijftien.” Die jongen zie je dan in rangorde stijgen. Het jongetje wat het niet kan doet het dan maar twee keer, iedereen begint er om te lachen, dus die jongen is dan zo aangetast in zijn vertrouwen in de groep en ons, dat hij daar gewoon een heel naar gevoel aan over houdt. Zo’n jongen kan je met één regel zo’n falend gevoel geven dat hij dus niet meer met plezier naar Doelbewust komt of helemaal niet meer. Het is juist de bedoeling om dat soort kinderen bij het project te houden”. (Doelbewust-trainer)

Wanneer je de beginsituatie van bijvoorbeeld de Muntel afzet tegen de huidige gang van zaken kun je niet anders dan concluderen dat er veel veranderd is in het gedrag van de jongens. De coaches beamen dat. Zo was de eerste training bij de Muntel één groot opstootje wie de bal mocht hebben, dat duurde ongeveer de hele training. Ook in de rapportage van 2009 kwam dit naar voren; daar gaven coaches aan dat sommige jongens ‘180 graden gedraaid’ waren. Nog steeds zie je soms haantjesgedrag, wegwerpgebaren of hoor je nog wel eens wat scheldwoorden,

maar het gedrag van de jongeren sinds Doelbewust wordt beschreven als rustiger, sportiever en geduldiger.

Soms worden jongeren ook op basis van hun gedrag verwijderd uit een team. Zo is in maart 2009 bij de Boschveld Boys een jongen uit het team gezet nadat het team gestemd had of hij mocht blijven of niet. Er werd unaniem tegen zijn aanwezigheid gestemd, omdat hij niet positief zou bijdragen aan de sfeer in het team. In Hambaken is om een dergelijke reden het team opgedeeld in een 'oud team' en een 'jong team' om de negatieve invloed van de oudere jongens te beperken.

Ook noemenswaardig is het verschil in het omgaan met de contractondertekeningen. In het project *Doelbewust* wil men een professionele voetbalclub nabootsen door onder andere. een echte contractondertekening en het uitreiken van spelersshirts. Volgens de coaches en trainers is het voor veel van de spelers een jongensdroom om een sterspeler te zijn. Met een contractondertekening laten deelnemers zien dat ze zich willen conformeren aan de regels die gelden voor het *Doelbewust*-project. Dat houdt in dat een speler er elke week is, zich afmeldt als hij niet kan, zich houdt aan bepaalde gedragsregels tijdens het voetballen en het 'thema-uur', zich ook buiten *Doelbewust* goed gedraagt, etcetera. De aanpak en het tempo waarin deze contractondertekeningen plaatsvinden verschillen per wijk. Het loopt uiteen van teams waarbij ouders, spelers en andere genodigden aan het begin van het seizoen samenkomen en op een feestelijke en zichtbare plaats de contracten ondertekenen, tot teams waarbij er vlak voor het einde van het seizoen bij een (eerste) huisbezoek de contractondertekening plaatsvindt met aanwezigheid van een ouder.

Betrokkenheid ouders

Wat naar voren kwam in de rapportage van 2009 (Slettenhaar, 2009), was dat ouders blij zijn dat hun zoons sporten. De discipline en structuur bij *Doelbewust* spreekt hen aan. Verder waarderen ze het contact met de coaches en hebben ze vertrouwen in hen. De ouders zouden allemaal tevreden zijn over het gedrag van hun zoons. Het een positief signaal dat de ouders positief denken over *Doelbewust*, hierbij moet wel worden aangetekend dat de verdere betrokkenheid van de ouders bij het project zeer beperkt is. De ouders werden allen uitgenodigd om te komen kijken bij het toernooi op het kamp in St. Michelsgestel en daar kwamen slechts drie ouders op af. Ook moest één jongen in de Muntel stoppen met *Doelbewust*, omdat zijn moeder wilde dat hij minder op straat hing en meer aan school zou doen. Hieruit blijkt niet dat *alle* ouders weten wat het project inhoudt, of ze zijn niet op de hoogte dat hun kind meedoet met het project.

Doelbewust netwerk

Op papier (en meestal ook in de praktijk) onderhouden coaches en trainers in dit netwerk niet alleen contact met elkaar, maar ook met de wijkagent, beheerders die werkzaam zijn op een school of wijkgebouw en docenten. De lijntjes tussen verschillende partijen die met de jongeren te maken hebben (en andersom) zijn kort. Betrokken partijen kunnen snel via dit netwerk worden geïnformeerd over belangrijke ontwikkelingen. Uit alle interviews bleek dat deze actoren elkaar op het juiste moment voor belangrijke zaken konden bereiken:

“Als het om Doelbewust gaat zien we ze twee keer in de week bij het thema en de voetbalactiviteit. Op het moment dat wij ze niet zien en een speler doet iets wat niet

kan, dan weten ze nu na twee jaar dat wij zo'n contact hebben met alle bewoners en instanties in de wijk. En we zullen ze daar altijd op aanspreken. Het is niet alleen het gedrag bij Doelbewust, maar ook het gedrag in het dagelijks leven". (Doelbewust-trainer)

De waardering voor dit (professionele) netwerk bleek erg groot. Uit de analyse bleek dat de continuïteit, waarbij dezelfde coaches en trainers een team begeleiden en trainen, nog wel eens ontbreekt. Dit betekent dat het (professionele) netwerk zich weer opnieuw moet vormen en dat gebeurde en gebeurt helaas niet altijd even efficiënt (wat bleek uit de observaties en interviews), waardoor de uitwerking van het (professionele) netwerk afneemt.

"Met de vorige Divers-medewerker had ik meer contact. Als het dan ging over gedrag gaf ik het aan diegene door en dan en sprak hij daar de jongens ook op aan. Daar merk je niet dat het gedrag er beter van werd of iets dergelijks, maar het is natuurlijk wel goed om ze te laten voelen dat ze weten dat er op ze gelet wordt en het ook opgemerkt wordt. Dat werkte wel. Het jaar erna liep het niet qua personele bezetting en dan merk je dat dit soort dingen tegelijk in het water vallen. Op dit moment is er een nieuwe met wie ik vrij veel contact heb. Dat houd ik het liefst in stand natuurlijk." (Docent)

Vanuit de kennis die opgedaan wordt over lopende zaken rondom de jongens, kan er op een professionele manier gehandeld worden. Bij deze stap wordt het netwerk op verschillende niveaus als brug gebruikt. In de volgende paragraaf zal uitvoerig stil gestaan worden bij de resultaten van deze 'overbrugging'. Coaches en trainers gaven aan dat het netwerk waar ze deel van uitmaken echter niet ontstaan is vanuit *Doelbewust*. Het was er deels al, maar wordt binnen *Doelbewust* op een effectieve en efficiënte wijze benut.

Wat verder opviel is dat het per coach en trainer verschilde of ze wel of geen intensief contact hebben met docenten op scholen. Duidelijke afspraken en een onderlinge verdeling tussen alle *Doelbewust*-coaches en -trainers lijkt hierop niet van toepassing. Hoewel de meeste coaches en trainers aangaven goed contact te onderhouden met docenten, blijkt dit bij het inplannen van deze contacten tegen te vallen. Eén keer gaf een coach een telefoonnummer en naam door van een docent, die bij het maken van de afspraak al twee jaar niet meer werkzaam bleek te zijn op deze school. Een goede onderlinge verdeling van de te onderhouden contacten met docenten en scholen zou wellicht een verbetering voor het project opleveren:

Interviewer: "Wat merk je van de 'korte lijstjes'?"

"Het valt en staat met de continuïteit en degene die ervoor het groepje staat. Als die twee dingen goed zijn, dan kun je denk ik echt wel het een en ander bereiken, maar als er veel wisselingen zijn in de personele bezetting, dan valt het vertrouwen van de jongens weg. Ze weten wat ze aan hem hebben en van hem kunnen verwachten. Als de begeleider weg valt, dan zijn ze tegelijk een beetje de weg kwijt. Dat wordt dan ook niet goed gecommuniceerd, is mijn ervaring. De ambulante werker zie ik nooit en wie het bij Doelbewust doet weet ik niet. Het moeten gewoon twee mensen zijn die dat langer doen.."(Docent)

Uit de analyse van de interviews met de docenten en pedagogisch medewerkers, verbonden aan een school of wijkcentrum, viel dan ook op dat ze het project vooral beoordelen op de samenwerking met de coach van *Doelbewust*.

Een ander punt is de onderlinge relatie tussen de ouders van *Doelbewust*-spelers. Vastgesteld kan worden dat *Doelbewust* er niet voor heeft gezorgd dat ouders elkaar onderling beter hebben leren kennen.

Wijkagenten

De wijkagenten gaven aan dat ze voordelen ervaren van de ‘korte lijntjes’:

“Hier op het bureau hoor ik van collega’s wel eens van: ‘Ik zag die en die rond lopen’. Ik weet dat die bij het voetbalteam zitten en bel dan de leider op: “Zus en zo is er gebeurd, kun je ze er op aan spreken”? Dan kun je met hele korte lijntjes het direct bij de jongen leggen. Hij weet direct waar het over gaat. In een gesprek met die jongen kun je laten weten zodat de jongens denken: ‘Hé, er wordt op me gelet in de wijk. Ze hebben me in de gaten’. Dat werkt positief moet ik zeggen.” (Wijkagent)

Er gaat volgens de wijkagenten al een preventieve werking uit van het feit dat de jongens worden aangesproken wanneer er signalen over verkeerd gedrag worden doorgegeven en het wordt opgepikt. *Doelbewust* biedt daarmee volgens hen niet alleen de kans om te straffen, maar dat er met een waarschuwing al kan worden volstaan. Daarnaast gaven de wijkagenten aan zo weinig mogelijk langs de ouders te gaan wanneer er probleemgedrag geconstateerd is, maar zoveel mogelijk via de coaches te laten spelen. Uiteraard tot ze echt over de schreef gaan en de politie er bij moet komen.

Mishandelingen

Concluderend kan gesteld worden dat het ‘binden’ door middel van *Doelbewust* wisselend goed of minder goed werkt. Er worden verschillende resultaten behaald die vanuit verschillende perspectieven bekeken kunnen worden. Een duidelijk voorbeeld hiervan zijn de mishandelingen die plaatsvonden in de wijk Kruiskamp⁷. Jongeren die naar school moeten fietsen vanuit een dorp net buiten ‘s-Hertogenbosch en daarbij door de wijk Kruiskamp moeten fietsen, werden in deze wijk van hun fiets geslagen en geschopt. Deze mishandelingen vonden een aantal keren plaats. De politie heeft een aantal verdachten opgepakt. Onder de verdachten zaten drie *Doelbewust*-spelers uit deze wijk. Enerzijds kan men stellen dat het *Doelbewust*-netwerk heeft gefaald, omdat de signalen van deze mishandelingen door niemand in de wijk zijn opgepakt. De coaches waren niet op de hoogte van deze gang van zaken ten tijde van de mishandelingen en hebben daardoor niet adequaat kunnen reageren met de mogelijkheden die ze daarvoor hadden binnen *Doelbewust*. Anderzijds, wanneer men kijkt wat er is gebeurd nadat bekend werd dat het om jongens uit het *Doelbewust*-team ging, kan men tot een heel ander oordeel komen. De coach en trainer waren dankzij hun netwerk in staat te achterhalen om welke jongens het ging, welk

⁷ Een wijk die niet meegenomen is in het onderzoek. Informatie over dit voorval is verkregen tijdens het bezoeken van bijeenkomsten voor trainers en coaches en tijdens interviews met coaches en trainers die ook in de wijk Kruiskamp werkzaamheden verrichten.

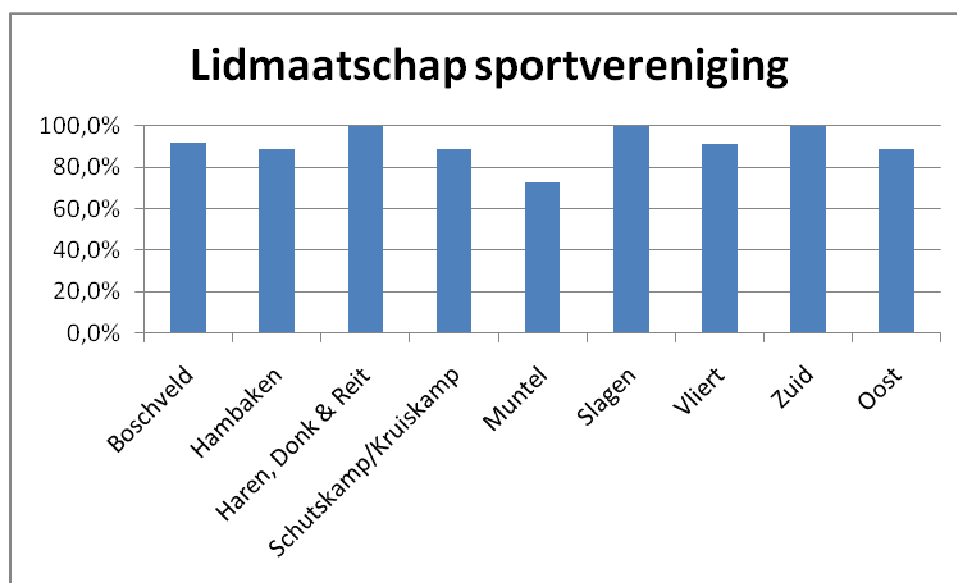
aandeel ze hadden in deze zaak en hoe het vorderde met het politieonderzoek. Met deze informatie konden ze de ouders bij staan (daar waar het mogelijk) en nodig was ook de jongens -eenmaal weer uit detentie- helpen in de volgende stappen om hun leven op de rit te krijgen en op het juiste pad te blijven. Op deze manier toont het *Doelbewust*-netwerk weldegelijk zijn meerwaarde.

Lidmaatschap verenigingen

Waar in de rapportage van 2009 (Slettenhaar, 2009) het percentage deelnemers al hoog was met 88%, is dat nu zelfs nog gestegen, al is het zeer licht, tot 90%. Zelfs 10% van de deelnemers is lid van een tweede sportvereniging. De percentages per lidmaatschap per wijk zijn te vinden in figuur 6. De meest genoemde verenigingen zijn BVV, CHC en TGG, drie voetbalverenigingen. Voetbal is met afstand de populairste sport onder de *Doelbewust*-jongens, gevolgd door vechtsporten (kickboksen/taekwondo). In het kader van ‘samen sterk’ is dit misschien positief te noemen maar de effecten van met name het kickboksen zijn dubieus. Zo bespeurde een coach in de Muntel een negatieve gedragsverandering bij jongens die op kickboksen zijn gegaan, de agressie nam toe en het (verbale) incasseringsvermogen nam af. De kickboksschool in de wijk Hambaken werd door een enkele bewoner uit die wijk ook benoemd als positieve en invloedrijke factor in de verbetering van gedrag van de jongens. Nader onderzoek waarin de bijdrage van de kickboksschool en *Doelbewust* tegen elkaar worden afgezet zou helder kunnen maken wat de (eventuele) meerwaarde is voor veranderingen in de wijk.

In tegenstelling tot de rapportage van 2008 geven nu twee jongens aan lid te zijn van een vereniging anders dan een sportvereniging, namelijk de Muzerije.

Figuur 6.

Vrijwilligerswerk

Vanwege de grote maatschappelijke waarde die aan het verrichten van vrijwilligerswerk wordt gehecht, is gekeken hoeveel spelers van *Doelbewust* zich belangeloos inzetten voor de maatschappij. Het doen van vrijwilligerswerk kan bijdragen aan een sterke binding met de maatschappij en kan ervoor zorgen dat maatschappelijke normen en waarden sneller door de

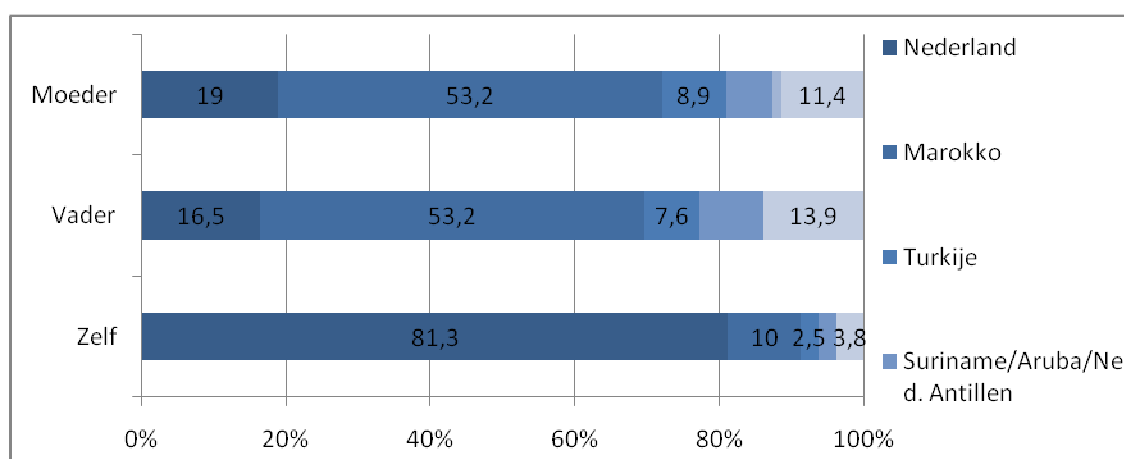
jongeren worden overgenomen. Veertien procent van de jongeren die meedoen aan *Doelbewust* doet wel eens vrijwilligerswerk, voornamelijk bij het klussenproject; een project dat jongeren betreft bij klussen in de wijk (zoals de heg van een buurman snoeien, de straat vegen, etcetera) en hen hiervoor beloond met punten. Deze punten kunnen vervolgens worden geruild voor bijvoorbeeld een les kickboksen. In zekere zin is dit geen vorm van vrijwilligerswerk, omdat er een beloning tegenover staat maar gezien het feit dat er geen betaald werk wordt verricht en de intentie waarmee de jongens meedoen aan het project wordt het toch gerekend tot vrijwilligerswerk.

4.4 Overbruggen ('kleurrijk samenspel')

In navolging op het ontwikkelingsvlak 'Binden', heeft het ontwikkelingsvlak 'Overbruggen: kleurrijk samenspel' betrekking op dezelfde relaties, maar dan tussen mensen van verschillende achtergronden. Door deze heterogene netwerken kunnen individuen groeien en ontwikkelen, wat kan leiden tot een grotere participatie in verschillende samenlevingsverbanden. In het kader van dit onderzoek is er ook gekeken naar het persoonlijk contact van de coach met zijn spelers, de ouders en naar de uitwerkingen van de samenwerkingsverbanden tussen de coach en zijn netwerk.

Wat betreft etnische achtergrond is er weinig veranderd aan de groep deelnemers. Nog steeds is een grote meerderheid van allochtone afkomst, wat inhoudt dat ofwel de jongere zelf of minstens één ouder niet in Nederland is geboren. De verdere verdeling in afkomst is te vinden in figuur 7. Opgeteld is 12,5% van de deelnemers autochtoon, dus zelf in Nederland geboren, net als beide ouders. Dit is een lichte afname ten opzichte van vorig jaar (toen was het 15%), dus de samenstelling van de deelnemers is minder gemengd geworden.

Figuur 7.

Verhoudingen tussen verschillende etnische groepen

Uit de vragenlijsten blijkt een groot deel van de jongens een (deels) Marokkaanse achtergrond heeft; meer dan de helft van de vaders en moeders is geboren in Marokko en tien procent van de

jongens is zelf in Marokko geboren. Omdat de verhouding tussen het aantal allochtonen en autochtonen anders is dan vorig jaar, is het ook lastiger geworden om etniciteitsverschillen te overbruggen. Doordat de jongeren mede via *Doelbewust* wel in contact komen met maatschappelijk gedeelde normen en waarden ('voor wat, hoort wat') kan het project indirect een brug slaan tussen de straatcultuur waarin de jongeren zich begeven, de Nederlandse cultuur en de cultuur waarmee ze thuis worden grootgebracht.

Hoewel de etnische samenstelling van de deelnemers niet overdreven gemengd is, brengt het project wel jongeren van verschillende achtergronden bij elkaar, in een team, of bijvoorbeeld als tegenstander bij een toernooi. Of je nu kijkt naar de afzonderlijke teams of de momenten dat alle jongens van *Doelbewust* bij elkaar zijn, etniciteit of religie is hier geen splijtzwam; jongeren spreken elkaar niet aan op afkomst, religie of huidskleur. Het enige punt van aandacht is dat er soms onderling Arabisch wordt gesproken (en soms gescholden), hoewel daar in veel teams afspraken over zijn gemaakt. Het gebruik van Arabisch sluit namelijk sommige jongens uit, wat natuurlijk niet de bedoeling is.

Dat het lastig is om van 'probleemjongens' een hecht team te vormen, zeker wanneer ze eerder niet met elkaar omgingen ook al wonen ze bij elkaar in de wijk, blijkt uit het volgende voorbeeld van een vader:

"Ik kan aan mijn kind merken dat er iets is, maar hij zegt het nooit. Hij is daarvoor te bang. Sommigen halen echt het bloed onder de nagels vandaan. Dan pakken ze zijn fiets weer af en laten ze zijn banden leeglopen. Die jongens die dat doen zitten bij hem in het project. Ze proberen het nog steeds, de coach houdt het wel in de gaten. Maar er zitten natuurlijk ook kinderstreken bij, maar het is altijd als ze met een man of vijf, zes zijn. Het zijn vaak de allochtonen jongens die dat dan doen. Maar dat ligt ook aan de ouders van die kinderen, die zitten binnen." (Vader)

De voorbeelden geven aan dat er een gemengd beeld bestaat over de resultaten van *Doelbewust*. Er zullen zaken blijven spelen waar de begeleiding alert op moeten blijven reageren. De laatste zin uit de quote van de vader brengt het volgende punt naar voren: opvallend vaak werden de *Doelbewust*-teams op een stigmatiserend imago beoordeeld. Een duidelijk voorbeeld hiervan werd door een autochtone vader als volgt verwoord:

"Het is vooral om de zwarten van de straat te houden. Hij is wel trots dat hij erbij mocht komen, vooral omdat 99% zwart was". (Vader)

De coaches en trainers selecteren die jongens die het nodig hebben, zonder daarbij rekening te houden met de (etnische) achtergrond van een jongen. De signalen in de wijk geven een ander beeld, namelijk dat het project vooral op allochtone jongens is gericht. De externe communicatie zal hier meer duidelijkheid in moeten verschaffen, opdat niemand van de beoogde doelgroep het gevoel krijgt te worden 'buitengesloten'.

Ouders

Zoals vermeld was het lastig om in contact te komen met ouders van spelers. Vanwege de mogelijke gevoeligheid rondom de deelname van de jongens (lees: er niet trots op zijn dat je zoon is uitverkoren) is het misschien niet verwonderlijk dat het contact moeizaam tot stand

kwam. Veel coaches beschreven het contact met de ouders als goed en intensief, maar dit leek niet altijd te kloppen toen de interviews met de ouders moesten worden ingepland. Met moeite konden de coaches gegevens van twee ouders aandragen. Opvallend was dat ouders van oudspelers er bij zaten. In het verleden was daar goed contact mee. Enerzijds blijkt dan dat het contact met ouders nog steeds goed is na *Doelbewust*, anderzijds presenteert het de gebrekkige ingangen die coaches ondervinden in het contact met ouders van nieuwe deelnemers:

“We proberen met die huisbezoeken te laten zien wie we zijn, wat we doen en wat voor meerwaarde het voor het gezin kan hebben. Dat is moeilijk soms. Het feit dat je aanbeld, de deur twintig centimeter open gaat en er iemand argwanend staat te kijken van: ‘Oh wat heeft hij nu weer uitgevreten?’ Als ze weten dat je van Doelbewust bent en dat je het goed voor hebt met ze en ze alleen iets informatiefs wilt vertellen, dan gaat de deur alweer iets verder open. Maar eerdat je het vertrouwen van die mensen hebt en je verhaal kunt doen, gaat daar al behoorlijk wat energie overheen hoor!”
(Doelbewust trainer)

Tijdens de interviews met de ouders kwamen de ouders ook met vragen over *Doelbewust*. Zo vroeg een moeder op welke dag het team van *Doelbewust* trainde, waar ze trainen en van hoe laat tot hoe laat. Ze wist vaak niet waar haar twaalfjarige zoon uithing. Het is gissen naar de oorzaak van de onwetendheid van de moeder over het project, maar zaak voor de *Doelbewust*-leiding om bij deze signalen alert te blijven op de manier van communiceren. Goede communicatie met de ouders biedt (tot nu toe wellicht onbenutte) kansen in het contact met de ouders voor *Doelbewust*. Een andere moeder van een speler gaf aan niet goed op de hoogte te zijn van *Doelbewust*, maar had geen behoefte aan uitbreiding van contactmomenten met de trainer en coach. Na afloop van het interview verklaarde de coach in een reactie dat het wellicht te maken had met het feit dat ze de laatste tijd vaak langs de deur waren geweest, omdat de betreffende jongen problemen in de wijk veroorzaakte. Ze erkenden dat meer contact volgens deze (slecht Nederlands sprekende) moeder wellicht opgevat werd als meer negatief nieuws over haar zoon. Voor het beeld van *Doelbewust* is het naar alle waarschijnlijkheid beter als coaches meer balans vinden in het ‘slecht- en goed nieuws’ brengen. Een relatief eenvoudige start kan gemaakt worden bij de contractondertekeningen:

“Eerst heb ik huisbezoeken gedaan en tijdens bijeenkomsten zie ik de ouders ook. Alle ouders komen naar de contractondertekeningen bijeenkomst. Ik geef een brief, daarna ga ik op huisbezoek en een uur voor de presentatie ga ik nog een keer alle deuren langs. Echt van elke speler was er een ouder!” (Doelbewust-coach)

Deze coach doet op zijn manier veel moeite om aan het begin van het seizoen alle ouders in een positieve ambiance te ontmoeten. Uit de interviews met ouders bleek dit echter vaak onopgemerkt. Het is dus niet per definitie garantie is voor een betere uitstraling op ouders. Zijn aanpak is wel het navolgen waard, aangezien er uit de analyse bleek dat andere collega's van hem deze aanpak niet hanteren en minder opkomst en betrokkenheid ervoeren/ervaren bij de contractondertekeningen.

Contact coach- speler

Tijdens de interviews bleek dat de coaches en trainers in hun werk zeer betrokken zijn en zich in grote mate verantwoordelijk voelen voor de jongens. Ze gaan er voor om die jongens te helpen daar waar het kan en wat binnen hun mogelijkheden ligt:

“We proberen altijd het beste voor de jongeren te doen, dat kan niet altijd, maar jongeren weten dat wel. Ze weten dat alles wat wij zeggen goed bedoeld is. Ze nemen ons echt in vertrouwen, dat merk je, ze vinden dat fijn. Ik heb ook jongens die mij apart roepen na de training en dan vertellen wat er aan de hand is. Dat kunnen ze thuis wel vertellen, maar daar zijn ze bang voor de reactie. Ze denken dan bijvoorbeeld dat ouders het niet snappen en dan kan ik bijvoorbeeld met de ouders gaan praten. Ik denk dat dat ook wel meespeelt waarom ze altijd komen.”
(Doelbewust-coach)

Dit vertrouwen en band met de coach is een groot goed. Wederom willen we hierbij het belang van de continuïteit, die het project moet veiligstellen, benadrukken. Tijdens de bezoeken viel op dat de coaches en trainers als rolmodellen kunnen fungeren en dat ze persoonlijke kenmerken bevatten die de jongens over kunnen nemen en waar ze trots op kunnen zijn. Bijvoorbeeld een trainer die naast zijn werk, ook aan auto's sleutelt en deze met winst verkoopt. Nu rijdt hij in een mooie en dure BMW. Weer een andere trainer rijdt op een snelle blitse motor. Een ander coach heeft naast zijn werk bij de gemeente 's-Hertogenbosch zijn eigen kickboks school, en weer een ander geeft leiding aan en trainingen bij de jeugdopleiding van FC Den Bosch. Zo zijn er nog meer persoonlijke kenmerken te noemen waar de jongens zich 'aan op kunnen trekken', doordat ze kunnen zien dat door hard werken je mooie dingen kan realiseren in het leven.

Oud-deelnemers

Dat de *Doelbewust*-medewerkers profijt hebben tijdens hun werk van een goede band met hun spelers is uit bovenstaand voorbeeld gebleken. Wanneer de jongens te oud worden voor *Doelbewust* en de coach of trainer een oud-speler willen aanspreken, merken ze ook het langere termijn-effect van *Doelbewust*:

“Het is voor ons voor ons wel laagdrempelig geworden om ze aan te spreken, je kent ze en zij kennen jou. Ze weten wie ze aanspreekt en andersom ook. Voor mij als beroepskracht is het laagdrempeliger geworden om buiten een activiteit corrigerend op te treden. Toen ik hier negen jaar geleden voor het eerst kwam werken en hier buiten stond een groep te rommelen, dan ging ik er soms wel eens met knikkende knieën op af om te vragen of ze dat niet meer wilde doen. Tegenwoordig loop ik er heen en zeg ik: ‘Hé wat is dat nou? Als je niet kunt kappen dan loop je maar even mee!’ Dat hoefde ik bij wijze van spreken negen jaar geleden niet te doen. Bij de oudere groep heb ik wel het idee dat het effect dusdanig is dat ze makkelijker aanspreekbaar zijn.” (Doelbewust trainer)

Dat er mensen zijn in een wijk die de jongeren kennen en ze tevens durven aan te spreken op storend gedrag, kan buurtbewoners een prettig en veiliger gevoel geven in de wijk. In dit onderzoek naar wijkeffecten is dit gegeven weliswaar niet aantoonbaar (gemaakt), maar lijkt dat niet geheel ondenkbaar. Wel dient opgemerkt te worden dat *Doelbewust* niet alleen verantwoordelijk gehouden kan worden voor het verbeterde contact met oudere jongens vanaf

een bepaalde leeftijd. Waarschijnlijk spelen daarbij meerdere projecten en werkzaamheden in de wijken een rol. Opmerkelijk is echter wel dat het bij deze contacten lijkt te blijven. Er wordt getracht oud spelers als vrijwilliger in te zetten bij *Doelbewust*, maar hier lijkt nog geen vastomlijnde en werkende vorm in gevonden te zijn. Een follow-up programma is er (nog) niet.

4.5 Leren & Presteren ('het beste uit jezelf')

Het laatst te bespreken ontwikkelvlak 'Leren en presteren: het beste uit jezelf halen', doelt op de vaardigheden die op de deelnemers tijdens *Doelbewust* worden overgebracht. Bij het inzichtelijk maken van de wijkeffecten is daarbij gelet op veranderingen die betrokkenen waar hebben genomen bij de spelers ten aanzien van sociale vaardigheden en voetbalvaardigheden.

Voetbal wordt in het *Doelbewust*-project als middel ingezet om jongeren die het nodig hebben op sociaal vlak te helpen. De focus ligt dus niet op de voetbalprestatie op zich. Ter illustratie onderstaand citaat:

“Doelbewust is leuk als ze iets leren op voetbalgebied, maar dat is niet mijn doelstelling. Natuurlijk zullen ze wel iets vaardiger worden, doordat ze wennen hoe ze een bal moeten aannemen, maar dat ik nou zeg van: ze leren hier voetballen? Nee, ze leren hier omgaan met elkaar. Hoe ga je tijdens een teamsport met elkaar om? Hoe ga je om met verliezen en winnen? Dat soort dingen.” (Doelbewust-trainer)

Trainers en coaches leggen binnen het project *Doelbewust* dus meer de aandacht op het terrein van de sociale vaardigheden. Uit de analyse bleek dat vooral mensen uit de wijk die nauwer betrokken zijn bij het project, veranderingen zagen op het sociale vlak bij de jongens:

*“Ze luisteren beter en zijn wat makkelijker te corrigeren. Die raddraaiers waren toch al niet te corrigeren, dus dat is nu wel een groot verschil.”
(Beheerder Bossche Brede School en tevens buurtbewoner)*

Uit deze citaten valt op te maken dat buurtbewoners (vaak extra betrokken in de buurt, bijvoorbeeld als beheerder van een school) veranderingen zien bij de jongens op het sociale vlak. Andere bewoordingen waren: 'netter', 'rustiger' en 'wat stiller'. De coaches proberen in de themabespreking ook aan te sluiten op de leefwereld van de jongeren, door situaties uit de wijk te bespreken, in de hoop dat de jongens hier ook wat van leren:

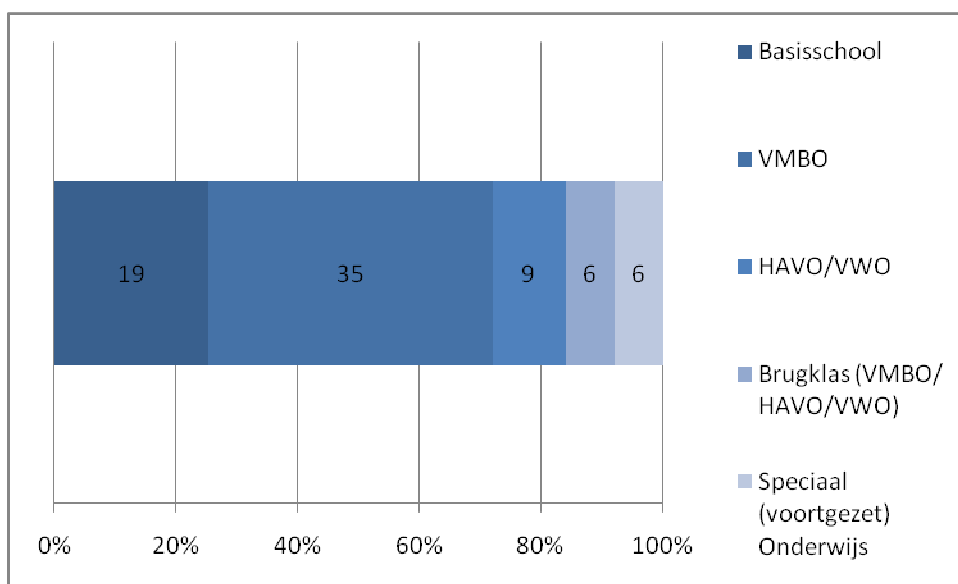
*“We hebben ook jongens bij Doelbewust gehad die denken: 'Pffff ik verdien nog meer dan jij'. Eigenlijk wil je deze jongens helemaal niet bij Doelbewust. Je wilt ze niet in aanraking brengen met de jongens uit ons team die het wel nodig hebben. Dat risico willen we niet lopen. Van de zomer zijn veel van deze jongens opgepakt en hebben wij er bij Doelbewust een thema van gemaakt. Met de jongens hebben we toen besproken wat er nou van komt als op deze manier snel veel geld wilt verdienen.”
(Doelbewust-coach)*

Op deze manier hopen ze de jongens te leren op het rechte pad te blijven en te laten zien waar verkeerd gedrag toe kan leiden en na te laten denken over de consequenties van verkeerd gedrag.

School

Omdat de jongens van verschillende leeftijden zijn, volgen ze ook verschillende soorten onderwijs. De spreiding hiervan is vrij normaal; zowel kinderen op de basisschool, VMBO tot VWO zijn vertegenwoordigd in het project. De verdeling wordt duidelijk in figuur 8.

Figuur 8.

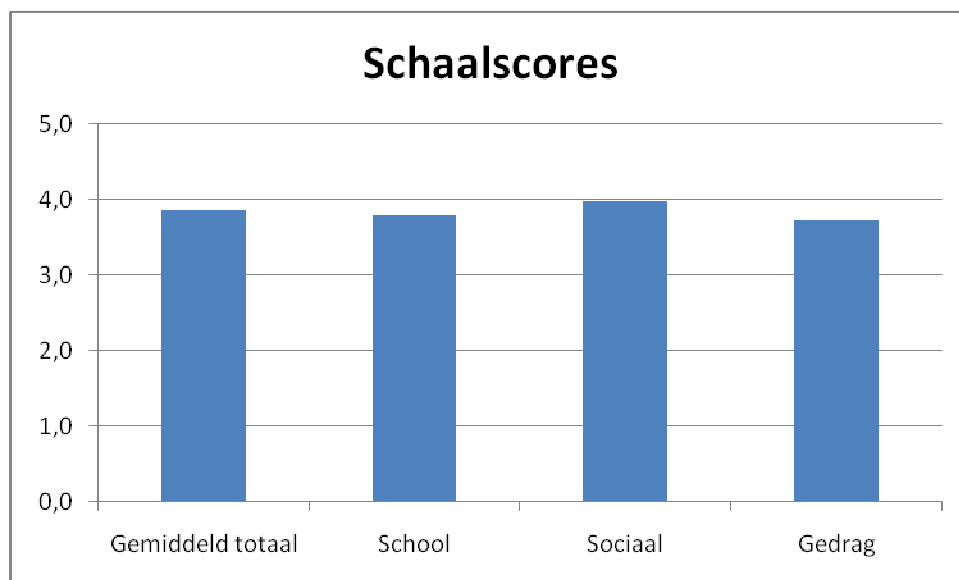

Bij de afname eind 2008 zat nog zo'n 40% van de deelnemers op de basisschool, 45% op het VMBO, en 6% op de HAVO/VWO. Het verschil in percentage basisschoolleerlingen kan worden verklaard door de stijging van de gemiddelde leeftijd. Opvallend is dat het aandeel VMBO niet gestegen is, de uitstroom van de basisschool is dus vooral naar andere onderwijsvormen. Of het aandeel VMBO-leerlingen onder de uitstromers van het project is heel groot.

De scores op de vragen over schoolvaardigheid liggen tussen de 3 en de 4,8 met een gemiddelde van 3,9. Gezien de maximaal haalbare 5 is dit een hoge score. Kwantitatieve gegevens over schoolprestaties zijn, in verband met privacy, niet te verkrijgen. Verder zijn er (vanuit de coaches) wisselende geluiden gehoord over de schoolprestaties van de deelnemers. De ene keer haalde iemand een 8 voor natuurkunde, de andere keer werd vernomen dat er iemand betrokken was bij een opstootje. Er is geen duidelijke trend waarneembaar wat betreft de schoolprestaties. De meeste jongens doen gewoon mee op school, zowel wat betreft gedrag als prestaties. De vragen naar school, sociale vaardigheden en gedrag zijn gezamenlijk afgezet tegen vergelijkbare vragen van de vorige vragenlijst; hieruit komt geen verschil.

Het gemiddelde van 2008 (3,9 op een vijfpuntsschaal) wordt dit jaar geëvenaard. Op de afzonderlijke schalen (schoolvaardigheden, sociale vaardigheden en gedrag) wordt in 2009 respectievelijk 3,8; 4,0 en 3,7 gescoord (figuur 9). Dit zijn behoorlijk hoge scores, gezien de maximaal haalbare score van 5.

Figuur 9.

Voetbalkwaliteiten

Het punt met betrekking tot voetbalkwaliteiten is dubieus. Waarschijnlijk zijn de jongens beter gaan voetballen sinds ze bij *Doelbewust* aangesloten zijn. Het is echter allerminst zeker dat deze toename in voetbalkwaliteit is toe te schrijven aan het project. Het merendeel van de jongens traint minstens één keer per week bij een voetbalvereniging. Om de jongeren nog sterker te binden aan het project zou voetbal als middel nog professioneler benaderd kunnen worden. Wellicht dat de nadruk dan teveel verschuift van het gedragsaspect naar het voetbalaspect. Feit is dat de jongens graag voetballen.

Behalve beweeggedrag is sociaal gedrag belangrijk binnen dit project. Eén van de doelstellingen is dat jongeren zich beter gaan gedragen en dat ze beter reageren wanneer ze op hun gedrag worden aangesproken. Vanwege de gewijzigde vraagstelling is er geen goede vergelijking te maken tussen de gegevens uit 2008 en die uit 2009. Op de vragen over sociale vaardigheden scoren de jongeren gemiddeld een 3,9 (van de mogelijke 5), wat een heel behoorlijke score genoemd mag worden. De betekenis van dit cijfer komt verder aan bod in de samenvatting en conclusie.

Het enige dat hier nu verder over gezegd kan worden is dat uit gesprekken met coaches naar voren komt dat de jongeren bij aanvang van het project geen bal konden delen. Tijdens het eerste 'voetbaluur' in de Muntel was feitelijk één groot opstootje om wie de bal mocht hebben. Wanneer je dan nu langs de lijn staat is er veel veranderd, er wordt op een faire wijze samengespeeld (of in ieder geval samen gespeeld, want er wordt ook veel 'gepingeld').

5. Conclusie

Naar aanleiding van de bevindingen uit de enquêtes, interviews en observaties kunnen onderstaande conclusies getrokken worden. Er wordt hierbij onderscheid gemaakt in direct projectresultaat, wikeffect en een overall conclusie.

5.1 Conclusies ten aanzien van projectopbrengst Doelbewust

Voetbal slaat erg aan, thema's redelijk

De manier waarop de projectleiding de jongeren probeert aan te spreken is een succes. Het aantal uur dat de jongens al of niet actief op straat doorbrengen ligt hoog, blijkt uit de vragenlijst. Vrijwel alle jongeren spelen gepassioneerd voetbal, ze doen niets liever. Dit is zeer positief gezien de doelstelling van het project om structurele sportparticipatie te stimuleren. Er wordt - zoals andere onderzoeken in de sociale sportwetenschap aanbevelen - rekening gehouden met het feit dat jongeren voor hun plezier komen sporten. Voor sommigen mag het zelfs iets fanatieker. Niet voor niets is negentig procent van de deelnemers lid van een voetbalvereniging. Maar of de jongens vóór *Doelbewust* al lid waren van een vereniging is niet onderzocht. Een professionele voetbalclub als Barcelona spreekt uiteraard tot de verbeelding bij deze doelgroep. Maar *Doelbewust* behelst meer dan alleen voetbal en wil meer zijn dan een vorm van 'tijdelijke opvang en onderdak' (Coackley 2007). Met de koppeling van themabesprekingen aan voetbaltrainingen wordt getracht om bij de deelnemende jongeren te werken aan het ontwikkelen van verantwoordelijkheidsgevoel en de verbetering van hun sociale vaardigheden, zoals leren samenwerken, communiceren, presteren, gedrag te reflecteren en gedrag aan te passen. Maar gelet op de korte spanningsboog die de jongens in die levensfase hebben en de beweegzucht van de meesten, zal het niet verrassend zijn dat de jongens voor het voetballen meer belangstelling hebben dan voor het thema. Het sluit tevens aan bij wat in hoofdstuk 2 al aan bod kwam, dat jongeren komen om te sporten en niet om opgevoed te worden. Dit neemt niet weg dat tijdens de uren van *Doelbewust* beter gebruik gemaakt zou kunnen worden van deze opvoedingscontext, buiten de voetbalgerelateerde activiteiten. Hoewel binnen deze projectevaluatie het onderdeel 'themabespreking' niet diepgaand onderzocht is, zijn er signalen dat de besproken thema's bij een groep deelnemers onvoldoende aanspreken of prikkelen. Soms waren de thema's inhoudelijk oppervlakkig, kregen ze onvoldoende diepgang en/of beklifden ze niet bij de deelnemers. Of de wijze waarop de behandeling van het onderwerp gedaan is sloot niet aan bij een deel van de doelgroep. Meer onderzoek is nodig om specifieke informatie te geven.

Tevredenheid over teams & coaches

Verder blijkt uit zowel de vragenlijst, de gesprekken als de observaties dat een meerderheid van de jongens positief is over het team. Hoewel er soms wat irritatie of commentaar is, heerst over het algemeen een redelijk positieve sfeer. Eventuele conflicten tussen de jongeren zijn vaak niet van lange duur omdat het snel gesignaleerd wordt door de coaches. Meestal is de emotie bekoeld na een kort gesprek. Ook de tevredenheid van de jongens over de coaches is groot en de band tussen de jongens en de coaches is vaak goed. Verschillen in tevredenheid over de coaches

tussen verschillende teams kunnen mogelijk deels worden toegeschreven aan hun diversiteit in aanpak. *Doelbewust* streeft naar eenduidigheid daarin, maar dat blijkt nog een brug te ver of is misschien niet eens reëel. Zeer strikte coaches lijken op het eerste oog minder te worden gewaardeerd dan coaches die veel door de vingers zien. Van de cruciale rol die trainers en coaches hebben, zoals in de literatuurstudie werd beklemtoond, is het merendeel van de medewerkers wel bewust. Maar het adequaat reageren binnen de context, het direct geven van feedback, is een vaardigheid die niet iedereen voldoende in de vingers heeft of dat onvoldoende laat blijken. De teambegeleiders kunnen nog meer eenduidig toewerken naar een overall socio-morele sfeer waarin pro-sociaal gedrag versterkt wordt en anti-sociaal gedrag afgezwakt. Het ene duo slaagt hier beter in dan het andere. Nader onderzoek met betrekking tot leiderschap(sstijl) biedt wellicht specifiekere informatie.

Op individueel niveau lichte vooruitgang, gedrag team wisselend

Over het geheel genomen scoren veel deelnemers relatief hoog op beoogde uitkomstmaten, zoals positief gedrag, sociale competentie, intensiteit van sportgedrag, lidmaatschap sportclubs en schoolvorderingen. Op individueel niveau is wel een aantal veranderingen merkbaar. Dat wordt ook ondersteund door de coaches. Zij zien dat sommige jongens ‘180 graden gedraaid zijn’ sinds ze aan *Doelbewust* deelnemen. Wanneer ze de laatste trainingen afzetten tegen de eerste training, merken ze een groot verschil. Diverse coaches gaven aan dat de werking van het project op het individu na verloop van tijd minder succesvol is. Sommige jongens hebben er op een gegeven moment geen baat meer bij. Deze jongens kunnen misschien betrokken blijven bij het team, maar hoeven van de leiding geen lid meer te zijn. Zo kunnen ze plaats maken voor nieuwe deelnemers.

Gezien de diversiteit in aanpak tussen de verschillende teams, zowel wat betreft het voetbalgedeelte als het thematische deel van het project is het vooralsnog te vroeg om de waargenomen ontwikkelingen toe te schrijven aan het programma van *Doelbewust*, maar misschien eerder aan die van persoonskenmerken van de coaches. De mate waarin gestraft (opdrukken, geen training of thema, geen toelating kamp) en beloond (iets lekkers, bezoek aan jeugdhonk/chillruimte of zelfs stadion van FC Barcelona) wordt, is ook onlosmakelijk verbonden met de betreffende trainer en coach die voor de groep staan. Het is onduidelijk welke effecten de straffen en beloningen feitelijk op de jongeren hebben. Is het effect kortstondig of ook gelden ze ook voor op de lange termijn? Vinden ze opdrukken, op het moment dat het moet, vervelend? Snappen de jongeren waarom ze een snack krijgen na afloop van een training? En hoe ontwikkelt hun verwachtingspatroon daaromtrent? Op basis van de huidige data kan hier niet op worden ingegaan.

Een ander verschil in aanpak betreft de contractondertekeningen. Bij *Doelbewust* is centraal afgesproken dat er tussen deelnemers en de projectleiding een contract wordt ondertekend, maar periode (begin seizoen of later in het seizoen) en plaats van ondertekening (openbare plek in de wijk in gezelschap van buurtbewoners of met gezin in huis) zijn niet vastomlijnd.

Het behoorde niet tot de opdracht om tijdens de trainingen het actuele gedrag te onderzoeken, maar tijdens het onderzoek zijn zoals vermeld wel enkele observaties verricht. Wat een aantal keer is waargenomen en ter ore is gekomen in de gesprekken met trainers en coaches, is dat er soms veel negativiteit is binnen een team en dat gemaakte afspraken niet altijd worden of zijn nagekomen. De jongens zochten en verruimden de grenzen met regelmaat, maar bij de ene

coach kan en mag het verder gaan dan bij de andere coach. De situaties zijn telkens weer net even anders. Over het negatieve gedrag werd van tijd tot tijd gesprekken gevoerd en werden opnieuw, net als bij het begin van het project, duidelijke afspraken gemaakt. Vervolgens werd een positieve doorstart gemaakt. Zo leek het gedrag van de jongens ‘ontsnappingsgedrag’, omdat ze beloofden zich aan de regels te houden, maar deze regels vervolgens opreken. Soms was de situatie weer terug bij af. Of de maatregel ‘opnieuw goede (strengere) afspraken maken’ voldoende zwaar is voor het blijvend veranderen van het gedrag van de jongens is de vraag.

Continuïteit (aantal) deelnemers

Met tenminste tachtig jongeren per schooljaar, verspreid over negen wijken wordt een behoorlijk aantal jongeren bereikt. De teamsamenstellingen zijn overwegend stabiel gebleven, zodat jongeren voor langere tijd betrokken zijn bij het project. Op deze manier wordt voldaan aan een belangrijke voorwaarde voor mogelijke gedragsverandering, zoals ook in literatuurstudie aan bod kwam. Er wordt geïnvesteerd in tijd, tijd die nodig is om met jongeren een band op te bouwen en het vertrouwen te winnen.

Tegelijkertijd is de intensiteit van het project relatief laag, met weinig contacturen tussen de jongeren- en/of sportwerkers en de jongeren zelf is de mogelijkheid om gedrag te veranderen dan ook gering. Veel jongerenwerkers (en ook wel een aantal buurtsportwerkers) hebben ook buiten *Doelbewust* contact met de deelnemers. Dit maakt het lastig om ‘harde’ conclusies te trekken over de uitkomsten van *Doelbewust* op zichzelf, omdat de eventuele effecten niet volledig zijn toe te schrijven aan *Doelbewust* alleen.

Selectie deelnemers diffuus

Voor het uiteindelijke effect is van belang of het project er in slaagt om de harde kern te bereiken of vooral de meelopers meekrijgt. In het projectplan staat een opsomming van kenmerken waar de deelnemers aan moeten voldoen, zoals het niet of onvoldoende hebben van een gezonde leefstijl of het dreigen in het verkeerde milieu terecht te komen. Logisch dat bij het selecteren er niet gesproken kan worden over één type jongeren (de harde kern), maar dat er verschillende type jongens om verschillende redenen bij *Doelbewust* spelen. De verschillende achtergronden maken het vinden van een goede aanpak niet eenvoudig. Wat zijn de gevolgen van het smeden van een team uit een jongere die bekend staat om problemen binnen zijn gezin, iemand die moeite heeft met autoriteit en een zwaarlijvige jongere, die structureel meer beweging en wellicht een ander voedingpatroon nodig heeft? De consequenties hiervan worden wellicht onderschat, ook gelet op het beoogde doel. Wie is in staat om met deze mix van jongeren om te gaan en ze effectief ter zijde te staan?

Binnen dit onderzoek is niet speciaal gekeken naar de selectiecriteria van deelnemers en naar de kwaliteitscriteria van de trainers en coaches evenmin. Opvallend is echter dat sterk uiteenlopende selectiecriteria nu naast elkaar worden gebruikt. Als de wens is om de overlast in de wijken tegen te gaan, dan heeft het zin om de overlastgevende jongeren op te sporen en te laten deelnemen aan het project, niet de onzekere jongens (of meisjes) met overgewicht. Effectief scoren op verschillende terreinen is lastig. De meeste deelnemers die in beeld zijn voldoen nu aan de beweegnorm, maar deden dat mogelijk al voor *Doelbewust*.

De wijze van werving kan er toe leiden dat vraag en aanbod binnen *Doelbewust* niet altijd in balans zijn. Jongeren die graag aan het project deelnemen en voldoen aan de richtlijnen van het projectplan zijn er in sommige wijken meer dan in andere wijken. In de wijk Boschveld kunnen bijna twee teams gevormd worden, in de wijk Haren, Donk & Reit amper één. *Doelbewust* heeft

daarbij geen stok achter de deur en kent geen verplichtingstructuur zoals bij Halt. Dat maakt *Doelbewust* kwetsbaar.

5.2 Conclusies ten aanzien van wijkuitstraling *Doelbewust*

De vier onderzochte wijken hebben met elkaar gemeen dat het zogenaamde aandachtsgebieden zijn, waar op verschillende wijze getracht wordt de leefbaarheid van de wijk te verbeteren. Het project *Doelbewust* is een onderdeel van het pakket aan maatregelen dat wordt ingezet, wat het lastig maakt om aan te geven wat precies van *Doelbewust* het aandeel is in de veranderingen die plaats vinden in de wijken. Vanwege de besproken verschillen en overeenkomsten, is het geven van een eenduidig antwoord onmogelijk en zou daarnaast de veelzijdigheid van het project tekort doen. Spreken over dé aanpak van *Doelbewust* over heel 's-Hertogenbosch is daarom niet reëel. Bij vervolgonderzoek is het zinvoller om de resultaten uit te splitsen en per wijk conclusies te trekken.

Bekendheid in de wijk matig en/of stigmatiserend

Doelbewust probeert zich op verschillende manier te profileren in de buurt, door deelnemers in teamkleding te hullen en trainingen en wedstrijden te organiseren op veldjes en pleintjes in de wijken. Of en in hoeverre de *Doelbewust*-deelnemers ook ingezet zijn bij klusjes, buurtfeesten, sponsorlopen en stages, zoals in het projectplan was voorgesteld, is niet bekend.

Doelbewust is vooral bekend bij de 'actievere' buurtbewoner. Lang niet alle buurtbewoners zijn op de hoogte van *Doelbewust*, laat staan van de inhoud en details en vaak werd het project beschreven als 'iets voor buitenlanders'. Dat beeld klopt niet, omdat het project zich op de 'probleemjeugd' richt en dus ook op de jongeren van Nederlandse komaf. Het nadeel van dit foutieve beeld is dat een deel van de allochtone bevolkingsgroep hiermee gestigmatiseerd wordt en alleen in verband wordt gebracht met overlast en criminaliteit in de wijken. Tegelijkertijd wordt van het project herkend dat er tenminste tijd en aandacht uitgaat naar het van de straat houden van overlastgevende jongeren met het oog op de verbetering van de wijk situatie. Kortom, dat alle inzet op dit gebied welkom is en er onder de bewoners en betrokkenen waardering is voor dergelijke interventies.

Veel waardering professioneel netwerk

Het bij vlagen goed lopende netwerk wordt door alle 'professionals' zeer gewaardeerd, ook al gaat het onderhouden van de relaties en het in stand houden gaat niet altijd zorgvuldig. Continuïteit van de beroepskrachten is niet altijd aanwezig, maar wel van essentieel belang gebleken in relatie tot de communicatie naar de partners uit het netwerk.

Ouderbetrokkenheid summier

Over het algemeen is de betrokkenheid van ouders bij het project zeer gering. Door de uitvoerders van *Doelbewust* zijn pogingen gedaan om de ouders te betrekken of in elk geval te informeren. Het is vooral eenrichtingsverkeer, vanuit *Doelbewust* naar ouders en niet andersom. Een enkele ouder komt bij het eindkamp kijken en ze zijn sowieso bij de contractondertekeningen. De lijnen met de ouders zijn er wel, zij het summier en zakelijk. Aangezien het belang van ouderbetrokkenheid in ander (literatuur)onderzoek is benadrukt, is het nastrevenswaardig om hier een punt van aandacht van te maken.

Relevant is dan ook na te gaan wat de oorzaak is van de beperkte betrokkenheid: de ouders zelf, die mogelijk vertrouwen hebben in de leiding van het project en er genoeg mee nemen ervan op de hoogte te zijn of simpelweg andere bezigheden of verplichtingen hebben. De jongeren, die misschien liever zonder de aanwezigheid van ouders voetballen en ze niet om bemoeienis vraagt. Of de trainers en coaches van *Doelbewust*, die de (persoonlijke) aandacht voor de jongeren verkiest boven het betrekken van ouders, vanwege de beperkte tijd die aan dit project besteed mag worden.

Veranderingen sociaal gedrag

Ook in de gesprekken met de wijkrespondenten werd duidelijk dat men andere gedragingen ziet in houding en taalgebruik, maar het blijft vooralsnog lastig om te bepalen wat *Doelbewust* daarin heeft betekend.

5.3 Algemene conclusie

We kunnen de aanpak en resultaten van *Doelbewust* nu afrondend plaatsen in het licht van de community psychology (CP) benadering. De aanpak van pedagogische vraagstukken binnen *Doelbewust* kunnen op diverse ecologische niveaus – Micro (individu)/ Meso (sociale relaties en organisaties)/Macro (samenleving) - worden beoordeeld. Op microniveau vindt er vertrouwen en binding plaats tussen deelnemers onderling en tussen deelnemers en trainers en coaches. Door het netwerk van *Doelbewust* (meso-niveau) worden er kansen gecreëerd en aansluitingsmogelijkheden voor de spelers op macro-niveau, maar dan moet wel aan bepaalde voorwaarden worden voldaan, zoals de ouderbetrokkenheid, de continuïteit van begeleiding en uitnodigende-, constructieve- en interactieve themabesprekingen of iets in die (educatieve) geest. Nu voldoet het project niet aan deze voorwaarden, maar het heeft wel potentie.

Doelbewust helpt de jongeren om stappen te zetten en een eigen plek te verwerven, ook in de wijk waardoor hun welbevinden zal groeien. Aan de hand van aansprekende, maar ook beklievende themabehandeling of maatschappelijk inzet bij buurtactiviteiten (stages) kunnen de jongens kennis opdoen, zich weerbaarder en bewust maken van hun positie en hen de mogelijkheden geven om verantwoordelijkheden en te nemen waarvan ze de gevolgen leren inzien. Deze waardevolle aspecten die *Doelbewust* biedt, kunnen de jongeren ‘empoweren’. Maar zolang het educatieve of reflecterende component van het project verbetering behoeft, zal hier prioriteit aan gegeven moeten worden.

Daarnaast heeft de projectleiding van *Doelbewust* de mogelijkheid zich in te zetten op het derde speerpunt van de CP-theorie: De ‘wellness’ benadering. Bij *Doelbewust* wordt ook gekeken naar de factoren die nodig zijn om te zorgen dat de jongens zich goed voelen en geluk ervaren. Voetbal wordt daarbij als middel gebruikt, maar ook voor een inhoudelijk thema als ‘geloof’ wordt er tijd vrijgemaakt zoals één van de coaches vertelde. Preventie van probleemgedrag wordt bij *Doelbewust* dus niet alleen ingezet vanuit het ondermijnen van risicofactoren, maar juist vanuit toekomstperspectieven. Dit maakt de jongens ook trots en kan op die manier bijdragen aan hun algemene gevoel van welbevinden.

***Doelbewust* als voorbeeldaanpak voor sociale programma’s wijkgerichte playgrounds**

Doelbewust is in een aantal opzichten vergelijkbaar met de sportinitiatieven rond playgrounds die de laatste jaren zijn ontwikkeld. Het is een wijkgebonden sportproject dat zich grotendeels

op een vaste openbare locatie afspeelt. *Doelbewust* zou als voorbeeld gezien kunnen worden van een project dat op een ‘playground’ een sociaal programma uitvoert. Daarmee speelt *Doelbewust* dus in op de wenselijke uitbouw waar Vermeulen (2010) ten aanzien van de RKF-playgrounds om vraagt. Samenvattend kan gesteld worden dat *Doelbewust* een stap verder gaat in de begeleiding en mogelijkheden dan er op de RKF-playgrounds aangeboden wordt. In aandachtswijken is dit wenselijk (Vermeulen, 2010). Wanneer de werkzaamheden die verricht worden vanuit het *Doelbewust*-project vergeleken worden met de theoretische benadering van de CP, dan valt op dat *Doelbewust* aan belangrijke speerpunten van deze theorie voldoet. In de aanbevelingen zal er vanuit deze speerpunten verder gedacht worden in mogelijkheden en kansen op het project te optimaliseren ten behoeve van de wijkeffecten.

Bovengenoemde punten maken duidelijk dat *Doelbewust* een waardevol project is met veel mogelijkheden en kansen voor jongeren, die woonachtig zijn in aandachtswijken en extra steun en begeleiding kunnen gebruiken.

5.4 Enkele kanttekeningen bij het onderzoek

‘Harde effecten’ zijn er moeilijk of nog niet aantoonbaar

Naast het inzichtelijk maken van de feitelijke resultaten van *Doelbewust* heeft het Mulier Instituut zich bij de uitvoering van dit onderzoek gericht op het ontwikkelen van een werkwijze om de opbrengsten van *Doelbewust* op individueel en wijkniveau te kunnen bepalen. Daarbij zijn – binnen de gegeven condities – verschillende instrumenten ingezet (enquête, interviews, observaties) die uiteindelijk een behoorlijk beeld van het project hebben opgeleverd. De gebruikte instrumenten zijn daarbij goed toepasbaar en redelijk productief gebleken. Tegelijk is duidelijk dat het nog niet mogelijk is geweest echt harde conclusies te trekken.

Dit is deels een gevolg van het feit dat nog geen goed vergelijkbare herhaalde metingen zijn verricht, deels levert de gekozen aanpak op zich beperkingen op (waarop overigens al bij aanvang van het project is gewezen).

Het trekken van conclusies wordt onder meer bemoeilijkt, omdat het aantal respondenten dat de vragenlijst volledig heeft ingevuld vrij klein is, zeker wanneer teams met elkaar vergeleken moeten worden op een aantal variabelen. Om een betrouwbaar verschil te kunnen aantonen is een gemiddelde over vijf deelnemers niet voldoende.

Voor het bepalen van de uitstralingseffecten binnen de wijk is binnen de gegevens condities maar op beperkte schaal informatie verzameld.

Puur analytisch is het verder jammer dat er geen ‘controlegroep’ is om de huidige groep deelnemers mee te vergelijken. Wijk situaties zijn nooit identiek, maar wellicht is het mogelijk om deelnemers van het *Doelbewust*-programma op een aantal punten na een jaar te vergelijken met potentiële deelnemers die niet aan de activiteiten van *Doelbewust* deelnemen of uit een vergelijkbare wijk komen. Aansluitend kan beoordeeld worden of de eventuele gedragsverandering aan *Doelbewust* is toe te schrijven.

Het eenduidig vaststellen van een aantoonbaar wijkeffect aan de hand van de toegepaste methoden is ook niet goed mogelijk omdat het vrijwel onmogelijk is de invloed van *Doelbewust* te isoleren van die van allerlei andere gelijktijdig lopende programma’s en maatregelen.

Om de positieve waarde uit het project te kunnen halen is het van belang dat de coaches, trainers en de organisaties die verantwoordelijk zijn voor *Doelbewust* zich bewust zijn van het fragiele evenwicht waarin zij hun werkzaamheden moeten verrichten. Het draaien van een project als *Doelbewust* vraagt veel inzet, betrokkenheid, continuïteit en energie. De doelgroep ‘moeilijke jongeren’ waarop ingezet wordt is niet de meest eenvoudige. Gezien de zeer moeilijke omstandigheden waarin de coaches en trainers hun werkzaamheden uitvoeren, moet zeker niet uit het oog verloren worden dat alle begeleiders het respect en vertrouwen van hun spelers hebben gekregen. Dat is een waardevolle toevoeging! Om dit te kunnen waarborgen en voortzetten zal er in de aanbevelingen teruggekomen worden op een aantal keuzes en aanscherpingen ten aanzien van het project *Doelbewust*.

Tot slot spelen ook de eigen persoonlijke kenmerken van de onderzoekers (blanke Nederlandse vrouwen) een rol. Door deze kenmerken werd er wellicht makkelijker toegang gekregen tot de autochtone wijkbewoners in de wijken dan de allochtone (vaak slecht Nederlands sprekende en de iets wantrouwende indruk achterlatende) wijkbewoners. Dit bepaalt enigszins de uitkomsten die gebruikt zijn in de analyse.

6. Aanbevelingen project Doelbewust

Op basis van de conclusies uit het voorgaande hoofdstuk volgen hier de aanbevelingen.

6.1 Stabiliteit in begeleiding

De projectleiding is op de eerste plaats verantwoordelijk voor het realiseren van het pakket aan randvoorwaardelijke eisen, zoals financiën en mankracht. Bij *Doelbewust* is gekozen voor de samenwerking tussen *'S- port* en *Divers*, wat als voordeel heeft dat de kernkwaliteiten (sport en sociaal) verenigd worden, alsmede de benodigde financiën. De uitvoering van het project per team per wijk ligt in handen van vertegenwoordigers van beide organisaties. De kracht van het gezamenlijk optrekken in duo's naast de veelzijdigheid aan kennis en vaardigheid zit ook in het aantal, dat bij het wegvallen van één van de vertegenwoordigers, de kennis van de groep bij de ander gewaarborgd is. Het nadeel van het werken in tweetallen is de (zakelijk) geforceerde relatie tussen de twee functionarissen, die niet automatisch vanaf het begin goed hoeft te zijn, maar wel cruciaal is voor het omgaan met de jongeren. Het kan mogelijk een extra complicatie zijn, bovenop de complexe situatie waarbij gewerkt wordt aan gedragsverandering bij jongeren met uiteenlopende achtergronden.

Zoals eerder werd aangegeven is de band tussen de begeleiders en de jongeren van eminent belang voor het slagen van het project. De kennis die gedurende een seizoen bij de trainers en coaches wordt opgedaan vormt een belangrijke bron voor verbetering van de situatie van de jongeren, ervan uitgaande dat de relatie tussen de staf onderling en met de jongeren goed is uiteraard. Door wisseling van de wacht hoeven niet direct problemen te ontstaan, maar het vertraagt het veranderingsproces ongetwijfeld. Goede vastlegging van ervaringen en kennis overdracht is een must. De uitwisseling van kennis tussen de medewerkers van *'S- port* en *Divers*, die nu via de voortgangsbijeenkomsten geschiedt, is noodzakelijk. Hoewel de gebeurtenissen per team of zelfs per persoon specifiek zijn. Trainers en coaches kunnen van elkaar leren op het niveau van het team als op het niveau van het individu, ondanks dat de in het verleden behaalde resultaten geen garantie bieden voor de toekomst. Door zaken (gevals- en wijkgebonden) te documenteren en te registreren gaat er de minste kennis verloren, zoals in de volgende subparagraaf is uitgewerkt.

Los van de kennisbehoud en -bewaking is het wellicht belangrijker om zorg te dragen voor behoud van goed functionerende- of goed in het profiel passende medewerkers voor *Doelbewust*. Aan externe motieven voor vertrek valt weinig te doen, maar als er interne redenen aan ten grondslag liggen dan dient hiernaar gekeken te worden. Wat is ervoor nodig om de benodigde uren voor *Doelbewust* te behouden? Extra financiering of creativiteit in programmering en planning? Of is waardering voor het personeel een punt van aandacht? Een interne analyse onder de medewerkers van *Doelbewust* is het aanbevelen waard.

6.2 Documentatie en registratie van gebeurtenissen

Om als project vooruitgang te boeken is het van groot belang dat wordt vastgelegd wat er wordt gedaan binnen *Doelbewust*, op beleids- als uitvoeringsniveau. Om te beginnen vraagt dit om een

heldere, afgebakende en meer gestructureerde projectomschrijving dan er nu ligt. De bestaande projectomschrijving geeft teveel ruimte voor interpretatieverschillen. Een goed projectplan is een leidraad voor de organisatie en ondersteunt alle betrokkenen bij de uitvoering ervan. Het schept duidelijkheid over wat men wil bereiken en wanneer men tevreden kan zijn. Er ligt nu een kans om een aantal zaken aan te scherpen, zoals de beoogde doelen en doelgroepen. Op welke jongens (en meiden) wil *Doelbewust* zich richten, waar bestaat een training uit, welke eisen worden gesteld aan een themabespreking? Het profiel van de trainer of coach kan erin worden opgetekend. Waar bestaat de functieomschrijving uit en wat kunnen zij van de organisatie verwachten? Wat is de onderbouwing van het programma?

Tijdens het lopende seizoen is het zinvol als de trainers en coaches een en ander schriftelijk vastleggen op het gebied van de behandelde oefenstof en het besproken thema, opdat de projectorganisatie weet wat het aanbod is geweest en wat daaruit kan worden meegenomen naar andere wijken en/of andere seizoenen.

Daarnaast bepleiten we nogmaals om een registratiesysteem bij te houden. In het kader van privacygevoeligheden is binnen dit onderzoek geen individueel registratiesysteem opgezet, maar het is bemoedigend om te starten met een map waarin de individuele voortgang wordt bijgehouden en waarin wordt vastgelegd wat er is gedaan bij eventuele problemen. Het moet geen ‘papieren tijger’ worden, maar het nauwgezet volgen van de deelnemers en het blijvend evalueren van de gehanteerde aanpak draagt bij aan een systematische manier van werken en uiteindelijk aan een meer resultaatgerichte manier van denken. Gedacht wordt aan een eenvoudig digitaal document voor trainers en coaches waarin zeer beknopt (bulletsgewijs) zaken als aanwezigheid, inzet, gedrag en dergelijke kunnen worden genoteerd.

6.3 Structurering instroom en uitstroom

De in- en uitstroom vormde al een punt van aandacht in de eerder verschenen tussenrapportages. Het is een belangrijke pijler van het project dat blijvend aandacht vraagt. De selectiecriteria moeten helder worden geformuleerd op basis van de projectdoelstellingen, zodat duidelijk is welke jongeren er in aanmerking komen om in te stromen zodra er plaats is in een team. Helder geformuleerde criteria bespoedigen de screening van potentiële deelnemers. Is het niet voor dat moment, dan wel voor de nabije toekomst, want voor de ontwikkeling van dit project is het ook belangrijk om oog te hebben voor de doorstroming.

Wanneer er wordt gekeken naar de effecten van *Doelbewust*, zowel voor de deelnemers in kwestie als voor de wijk, is het nogmaals van groot belang dat de juiste doelgroep wordt bereikt. Wanneer de projectleiding in wijk x de overlast wil terugdringen, dan moet duidelijk worden wie de veroorzakers zijn of wat de oorzaken zijn. Het moet vooral duidelijk zijn welke preventieve mogelijkheden er zijn binnen *Doelbewust*, omdat in 5.1 al is aangegeven dat de medewerkers van *Doelbewust* geen dwingende autoriteit hebben en het moet hebben van de *goodwill* van jongeren en hun ouders. Daarnaast moet goed gebruik worden gemaakt van het netwerk, waarin autoriteiten een plaats hebben zoals de wijkagent en de docent. De kracht van *Doelbewust* zit in het (vrijwillig) contact hebben met de deelnemers, het kunnen bieden van sportfaciliteiten en het deelnemen aan het netwerk in de wijk. Juist de ketenaanpak van

verschillende gericht samenwerkende partijen biedt goede perspectieven voor blijvende resultaten.

Om het project verder te ontwikkelen, is het leerzaam de uitstroom in de gaten te houden. Wat is hiervan bij de staf bekend en welke redenen dragen de jongens aan voor het uitstromen bij *Doelbewust*? Kan de organisatie hier wat aan doen ter verbetering van *Doelbewust*? Worden er pogingen gedaan om ze terug te halen, als dat de wens is althans? Of willen en kunnen ze op enigerlei wijze nog bij hun oude team betrokken worden? Dat gebeurt soms nu ook al en is waardevol. Op deze manier kunnen de uitstromers een positief rolmodel vormen voor huidige- of nieuwe deelnemers.

6.4 Invulling en behandeling themabespreking herzien

Ten aanzien van het onderdeel themabespreking is aanvullend onderzoek nodig. Het is bekend dat de teams nu meestal voor of soms na de training een thema voorgelegd krijgen, al naar gelang de beste ervaringen met opkomst en betrokkenheid deelnemers. Het gros van de jongeren willen liever snel met hun favoriete sport aan de bak (vraag), maar accepteert dat het project meer inhoudt dan alleen voetbal (aanbod). De kunst is om het educatieve element meer opbouwend, kritisch en maatschappijgericht te maken en tegelijkertijd rekening te houden met de ontwikkelingsfase van de deelnemers waarbij onder meer wordt gedoeld op beleving en de korte spanningsboog.

6.4.1 Beleving

Voor het bekijken van een onderwerp bij tieners is het handig om te weten wat ze bezighoudt en interesseert. De doelgroep kan hierover zelf het beste bevraagd worden. Sommige onderwerpen zijn tijdloos, maar er zijn altijd actuele thema's te bedenken waarover gesprekken kunnen gaan. Het gaat misschien niet zozeer om de inhoud van het onderwerp zelf, maar meer op de manier waarop daarover gesproken wordt of de mate van analyse en reflectie van de deelnemers op het thema. Het leren luisteren, formuleren, onderbouwen en beargumenteren staat centraal of zou centraal moeten staan. Maar daarbij is intrinsieke motivatie (en dus de inhoud van het thema) van belang, anders komt het gesprek of eventuele discussie niet of moeizaam op gang.

Bovenstaande neemt niet weg dat de projectleiding ook meer mag inzetten op maatschappijgerichte thema's, zoals overlast, criminaliteit en verantwoordelijkheid; thema's die (in)direct van toepassing zijn op deze doelgroep. Het gaat namelijk te ver om alleen af te gaan op wat jongeren interessant vinden. Over de behandeling van de 'aanbod'-onderwerpen moet dan goed worden nagedacht. Ook daarin is het bepalen van doelen belangrijk. Wordt er aangestuurd op confrontatie, op vernieuwde inzichten, op interactie en/of op discussie, et cetera?

6.4.2 Spanningsboog

Een ander belangrijk aspect om rekening mee te houden bij de behandeling van thema's is de duur van het onderdeel, net zoals een voetbaltraining ook een maximum lengte van anderhalf uur kent. Bij meer serieuze onderdelen, zoals de themabespreking waarbij niet het fysieke uithoudingsvermogen maar de cognitie geprikkeld wordt, moet gelet worden op het concentratievermogen, het vermogen om de aandacht erbij te houden. Als het gaat om het overbrengen van informatie in de vorm van een presentatie dan is twintig minuten voldoende lang. Wordt de presentatie afgewisseld met beeldmateriaal en discussie dan geeft de afwisseling en interactie meer mogelijkheden voor de ontvanger om geconcentreerd te zijn. Hoe jonger de deelnemers, des te minder lang de spanningsboog.

6.4.3 Timing en frequentie

De timing van de themabespreking mag niet onderschat worden en heeft ook met het concentratievermogen te maken. In overleg met de deelnemers kan aan het begin en wellicht later op basis van voortschrijdend inzicht bepaald worden wanneer en hoe vaak de themabesprekingen moeten plaatsvinden. Maak de deelnemers mede verantwoordelijk voor het succes van de themabespreking. Wordt er elke week een thema besproken en hoe intensief of diepgaand moet dat dan zijn? Hoe vaak is er behoefte aan een externe spreker? Als er met het team wordt afgesproken dat voor dit onderdeel voor aanvang van de training een half uur wordt ingeruimd, dan moet eveneens worden vastgelegd wat de maatregelen zijn bij het te laat komen. Ook dat moet in gezamenlijk overleg besloten worden.

6.5 Analyse beloon- en strafbeleid

In de beschrijving van de conclusie over de rol van coaches werd al gesuggereerd om een vervolgonderzoek te doen naar de leiderschapsstijlen. Een hoofddoel van *Doelbewust* is het veranderen van het gedrag van de deelnemers, dat wil zeggen: meer pro-sociaal gedrag en minder anti-sociaal gedrag. Wat voor invulling heeft dit gekregen de afgelopen jaren? Wanneer werd door wie gestraft en beloond en op grond waarvan? Hoe pakte dat uit? Waartoe heeft het precies geleid? Zijn er oorzaak – gevolg verbanden? Dit onderzoek signaleert dat verbeterd gedrag is waargenomen, maar dat ook soms de teugels opnieuw moeten worden aangehaald. Als dan de aanpak van trainers en coaches verschilt, waaruit blijkt dan wel positief effect gesorteerd te zijn en waaruit niet?

6.6 Vergroten ouderbetrokkenheid en blijk van waardering professioneel netwerk

Uit de literatuur en uit de praktijk in 's- Hertogenbosch blijkt het contact met ouders andere professionals fundamenteel voor het slagen van interventies als *Doelbewust*. Niet alleen voor het signaleren van problemen, maar ook voor het bijdragen aan oplossingen zijn

buurtbetrokkenen, zoals leerkrachten en wijkagenten nodig. De hulp van allerlei schakels op micro (ouders)- en mesoniveau (buurtprofessionals) zijn welkom. Het investeren in deze contacten is dan ook meer dan de moeite waard. Dat kan door informatiebijeenkomsten te organiseren en uitnodigingen gericht te sturen. De contacten vervolgens ‘medeverantwoordelijk’ te maken, afhankelijk van zijn of haar mogelijkheden. Een wijkagent kan (extra) toezicht geven bij activiteiten op openbare sport- en speelplekken waar deelnemers van *Doelbewust* op spelen, los van het project. Een leerkracht kan stagemogelijkheden bekijken of een themabespreking verzorgen. *Doelbewust*-deelnemers kunnen gevraagd worden om een buurtactiviteit te regelen, waarbij het netwerk ook ingeschakeld wordt. Goede investering in het professionele netwerk kan een win-winsituatie opleveren, net zoals het verbeteren van de relatie met ouders. Hiermee wordt eveneens de uitstraling in de wijk vergroot.

Het betrekken van ouders wordt wellicht bemoeilijkt, omdat ouders zelf het belang of de toegevoegde waarde er niet van inzien of omdat niet alle deelnemers staan te springen op de aanwezigheid of bemoeienis van ouders, bijvoorbeeld bij een themabespreking of training. Deze laatste aanname zou eigenlijk eerst onder de deelnemers getoetst moeten worden, maar bij bevestiging hiervan kan gekeken worden naar alternatieve vormen van ouderbetrokkenheid. Naast de contractondertekeningen, waarbij wel deelnemers en ouders samenkomen, kunnen aparte kleinschalige informatiebijeenkomsten worden georganiseerd. Of wellicht ook een ingang zien te vinden via de leerkracht (netwerk) op de school van hun kind. Voor suggesties ten aanzien van de ouderparticipatie kan contact gezocht worden met de Nederlandse Sport Alliantie (www.sportalliantie.nl). Deze organisatie heeft ervaring bij het ondersteunen van sportverenigingen en speeltuinverenigingen bij het betrekken van ouders.

De projectleiding zal ten aanzien van de omgang met ‘externe’ contacten c.q. partners doelen moeten stellen. Hoever moet en wil *Doelbewust* hier in gaan? Wanneer is de organisatie tevreden? Gaat het om het kunnen kwantificeren van het aantal contactmomenten of is hun bekendheid met het project afdoende? En wat moet ze dan precies over weten? En zodra de doelen gesteld zijn, zal er getoetst moeten worden of de doelen behaald zijn of dat deze moeten worden bijgesteld.

7. Aanbevelingen vervolgevaluaties

Voor de evaluatie van *Doelbewust* zijn instrumenten ontwikkeld, die aan de hand van deze rapportage overdraagbaar worden gemaakt. Het betreft de volgende instrumenten:

1. Enquête deelnemers (bijlage 1)
2. Topiclijsten interviews (bijlage 2)
3. Verslaglegging c.q. rapportage

Uitgangspunt bij de ontwikkelde evaluatie werkwijze is dat de evaluaties periodiek plaatsvinden, maar tenminste jaarlijks bij dezelfde groep deelnemers en betrokkenen, zodat ontwikkelingen zichtbaar worden.

Per instrument wordt duidelijk gemaakt hoe dit kan worden gebruikt voor vervolgevaluatie. Aansluitend worden er suggesties gedaan voor eventueel aanvullend onderzoek en de daarbij behorende instrumenten.

7.1 Enquête deelnemers

De enquête onder de deelnemers heeft een ontwikkeling doorgemaakt. In bijlage 1 is de laatst gehanteerde enquête weergegeven.

Behoud structuur

Gekozen is om de enquête in blokken te structureren. Een blok met betrekking tot het beweeggedrag en vrije tijd van deelnemers, een blok over de houding op school, in de sport en gedrag in het algemeen (zelfreflectie), een blok aangaande *Doelbewust* en tot slot een blok, dat betrekking heeft op de persoonskenmerken. Over de volgorde van de vragen is bewust nagedacht. In sociaal-wetenschappelijk onderzoek wordt omwille van het respons in een ('kille en afstandelijke') enquête het steeds gebruikelijker om in plaats van te beginnen, te eindigen met persoonlijke gegevens. De privacygevoeligheid van respondenten en hun motivatie om medewerking te verlenen spelen hierin een rol.

Daarnaast wordt dikwijls van brede onderwerpen naar smalle onderwerpen toegewerkt, ook hier, te beginnen in dit geval met beweeggedrag in het algemeen naar *Doelbewust* specifiek.

Geen retrospectieve vragen

De vragen over houding en gedrag zijn essentieel en complex tegelijk, omdat de kans op sociaal wenselijke antwoorden groter is en je dat in onderzoek wenst te voorkomen. In de eerste versie van de vragenlijst waren retrospectieve vragen gesteld, vooral om te kijken welke mening de jongeren hadden over de invloed van *Doelbewust* op de situatie voor en na het project.

Voorbeelden van vragen waren: 'Sinds ik bij *Doelbewust* voetbal, heb ik ... plezier in het leven' of 'Sinds ik bij *Doelbewust* voetbal, verveel ik me ...'. De uitkomsten waren dusdanig positief, dat er twijfels waren over de betrouwbaarheid ervan. In de tweede meting is gekozen om deze retrospectieve vragen achterwege te laten. Het idee daarachter is ook dat als de monitoring consequent (jaarlijks) wordt uitgevoerd, er dan een trend in waarneembaar zou moeten zijn, bijvoorbeeld ten aanzien van verveling of plezierbeleving. Dat laatste is uiteindelijk het doel van de vragenlijst; het bespeuren van trends en ontwikkelingen gedurende de projectperiode.

Geen aanpassingen vragen

Om werkelijk te kunnen monitoren is het af te raden de huidige lijst wederom aan te passen, in elk geval qua vraagstelling en antwoordcategorieën. De kracht van monitoring zit in de vergelijkbaarheid van metingen. Zelfs kleine taalkundige wijzigingen beïnvloeden het geheel. Eventuele vragen kunnen worden toegevoegd, maar deelnemers hadden nu al moeite met de concentratie. Liever wat minder vragen, dan meer.

Afname groepsgewijs, analyse extern

Tijdens de evaluatieperiode, meestal voorafgaande aan de trainingen, is de enquête door stagiaires/medewerkers van het Mulier Instituut afgenomen. Dat heeft voor- en nadelen. De voordelen liggen op het vlak van de onafhankelijkheid en de beschikbare tijd en kennis van de onderzoeker voor afname en analyse. In tegenstelling tot de projectleiding staat de ‘afnemer’ blanco in het project, ofwel, is minder gevoelig is voor de resultaten van het onderzoek. Bij de relatief jonge respondenten kan dit van belang zijn voor het ‘eerlijk’ beantwoorden van de vragen. Gebleken is dat de jongeren wel ondersteuning nodig hebben bij het invullen van de enquête. Het is zinvol gebleken om ten tijde van afname bij de groep te blijven voor de eventuele ondersteuning. De aanwezigheid van coaches bij het enquêteren was handig voor het ordelijk verlopen van het invullen, tegelijkertijd kwam daarmee de mate van onafhankelijkheid in het geding.

Het tweede voordeel van het laten afnemen van de enquête door een externe partij is zoals genoemd de beschikbare tijd. Er is tijdelijk geëxperimenteerd met het inzetten van coaches en trainers van *Doelbewust* bij het afnemen van de enquête, maar dat had vertraging tot gevolg. In de praktijk bleek het lastig om deze taak erbij te doen, maar dat zou voor een vervolg kunnen worden ondervangen door een goede planning. Het is een kwestie van prioriteiten stellen enerzijds en anderzijds het intrinsiek motiveren van de trainers en coaches en hen het belang van onderzoek laten inzien. Ter overtuiging werkt het positief om binnen afzienbare tijd resultaten van hun medewerking inzichtelijk te maken.

Het groepsgewijs laten invullen is vermoedelijk wel het meest efficiënt. Onduidelijkheden kunnen plenair worden behandeld en de enquêtes zijn direct binnen handbereik. Zoals voor alle kwantitatieve onderzoeksmethoden geldt, ontbreekt het ook hier aan diepgang. Ruimtes voor toelichting zijn zelden benut. Om een uitvoeriger beeld te krijgen van de mening van deelnemers zijn aanvullende kwalitatieve onderzoeksmethoden, zoals face-to-facegesprekken, kringgesprekken en/of participerende observatie nodig. Daarover later meer in paragraaf 7.4.

Voor de analyse van de data is specifieke kennis nodig, die mogelijk niet bij de huidige projectgroep voorhanden is. Wellicht biedt de afdeling Onderzoek & Statistiek van de gemeente ‘s- Hertogenbosch daarvoor een oplossing. Ook die afdeling kan mogelijk betrokken worden bij het cijfermatig in kaart brengen van de veranderingen op wijkniveau, bijvoorbeeld op het gebied van overlastmeldingen en incidenten.

7.2 Topiclijsten interviews

Voor het onderzoeken van de maatschappelijke uitstraling in de wijk is besloten om de wijk in te gaan. Een tweetal onderzoekers heeft aan de hand van een lijst met onderwerpen en vragen (bijlage 2) gesprekken gevoerd met betrokkenen in de wijk. Deze topiclijsten kunnen naadloos worden overgenomen in een vervolg op dit onderzoek.

Benadering respondenten ad random

Binnen het spectrum van onderzoek kunnen de respondenten op meerdere manieren benaderd worden. Via tussenpersonen of door recht op de man (vrouw) af te gaan. Beide vormen zijn binnen dit deelonderzoek toegepast. Door intermediairs in te zetten of (concreter) te vragen naar te benaderen personen wordt het onafhankelijke proces gedeeltelijk beïnvloed. Immers, de intermediairs kennen of suggereren misschien alleen de personen die bekend zijn met het project en het een warm hart toedragen. Neutraler is door in het onderzoek naar de wijkeffecten willekeurig en recht op de man af te gaan. De kans dat men in het geheel niet op de hoogte is van het project is aanzienlijk groter, dus de kans iets te kunnen melden over de eventuele effecten veel kleiner. Puur voor de zuiverheid van het onderzoek is het *ad random* spreken van wijkbewoners of – professionals beter als het gaat om het meten van de wijkuitstraling. De projectleiding dient zich af te vragen wat ze er precies mee wil bereiken. Wil ze input krijgen over de samenwerking met partners in het professionele netwerk of van ouders, dan is het logisch om met deze mensen in contact te treden. De gesprekken staan dan in het teken van de gezamenlijke aanpak binnen het project. Ligt het voornemen op het gebied van de ‘outcome’ (effecten) van het project dan is het noodzakelijk om ook (onbekende) buurtbewoners te interviewen.

Tiental respondenten per wijk voldoende, meer bewoners en ouders gewenst

Om enig inzicht te krijgen in de resultaten (output en outcome) van het onderzoek is een minimum aantal respondenten vereist. In overleg met de opdrachtgever van dit onderzoek was besloten om tien personen per wijk te benaderen, want het moest ook uitvoerbaar zijn. Er was gekozen voor het aantal van tien met een evenredige variatie in een ‘functie’, zoals een wijkagent, jongerenwerker, leerkracht, bewoner en ouder.

Voor een eventueel vervolg en in het kader van de representativiteit mag de omvang van te ondervragen bewoners en ouders groter zijn, hoewel een groot aantal niet perse meer informatie hoeft op te leveren dan een klein aantal. Als het punt van ‘meer van hetzelfde’ wordt bereikt, dan is dat voldoende, maar op voorhand is niet altijd duidelijk te maken welke aantallen daarvoor nodig zijn. Zoals gezegd, dient ook gelet te worden op de uitvoerbaarheid of haalbaarheid.

Het betrekken van respondenten uit de wijk bij het onderzoek biedt wel de mogelijkheid het project *Doelbewust* onder de aandacht te brengen van bewoners. Dus buiten het belang van het polsen van hun mening kan deze kans benut worden ter promotie van *Doelbewust*.

Wijkeffecten nuanceren

Sowieso is het de vraag in hoeverre het mogelijk is om wijkeffecten in kaart te brengen, die het gevolg zijn van het project *Doelbewust*. Bij interventies als *Doelbewust* is het niet mogelijk een

experiment te doen, waarbij twee groepen (onderzoeksgroep en controlegroep) met elkaar worden vergeleken. De wijken zijn verschillend, de deelnemersgroep verandert jaarlijks en het project zelf (de aanpak, staf) is dynamisch. Binnen sociaal-wetenschappelijk onderzoek is het algemeen bekend dat het moeilijk is om de eventueel opgetreden effecten toe te schrijven aan een interventie.

7.3 Verslaglegging c.q. rapportage

Als voorbeeld voor een raamwerk voor toekomstige evaluatieverslagen kan de opzet van deze onderhavige rapportage (exclusief hoofdstuk 7) dienen. Een rapportage met een logische opbouw aan de hand van ontwikkelingsvlakken of met behulp van thema's anderszins. De standaard van een (evaluatie) rapportage bestaat uit de volgende structuur:

- I. Inhoudsopgave
- II. Samenvatting (evt.)
- III. Inleiding
- IV. Literatuur (evt.)
- V. Methodologie
- VI. Resultaten
- VII. Conclusies
- VIII. Aanbevelingen
- IX. Bijlagen (evt.)

De kracht van goed onderzoek zit in het samenvattend, samenhangend en kritisch beschrijven van de resultaten van het onderzoek en deze te illustreren aan de hand van tabellen, figuren en citaten. Wederom kan hiervoor ter ondersteuning contact gezocht worden met de afdeling Onderzoek & Statistiek van de gemeente 's- Hertogenbosch.

7.4 Aanvullende methoden

Ter aanvulling of verbetering van de huidige onderzoeks aanpak is een aantal opties mogelijk. Hieronder enkele korte uitwerkingen.

Ten aanzien van procesevaluatie (output):

- Halfgestructureerde interviews deelnemers *Doelbewust*
- Focusgroep trainers en coaches *Doelbewust*
- Participerende observatie trainingen & themabesprekingen

Ten aanzien van effectevaluatie (outcome):

- Kringgesprekken bewoners en ouders
- Statistisch onderzoek wijkcijfers

Halfgestructureerde interviews deelnemers *Doelbewust*

Als aanvulling op de enquête kan met een selectie van de deelnemers (individueel of in duo's) halfgestructureerde interviews worden gepland. In een halfgestructureerd interview liggen de vragen en antwoorden niet van tevoren vast, maar de onderwerpen wel (Baarda, de Goede en Teunissen, 1997). Na een paar persoonlijke vragen over leeftijd, opleiding, duur deelname *Doelbewust*, komen vervolgens een aantal van tevoren vastgestelde onderwerpen aan de orde die door middel van een open beginvraag en doorvragen worden uitgediept. Bijvoorbeeld: "Wat vind je van de themabesprekingen?"

Vaak staan de onderwerpen in de topiclijst in een logische volgorde, bijvoorbeeld chronologisch: verleden, heden, toekomst. De planning van deze interviews hebben hier invloed op. In het begin van een seizoen, wordt teruggeblikt op vorig seizoen en vooruitgeblikt op aankomend seizoen. Aan het einde van een seizoen wordt normaliter teruggeblikt op het seizoen. Met wie moet gesproken worden? Met nieuwe deelnemers, 'gevoorderde' deelnemers of uitvallers?

In het belang van de betrouwbaarheid van het onderzoek wordt het interview gedaan door iemand anders dan de vertrouwde trainer of coach. Als basis voor een open en eerlijke houding van de jongeren ligt er een taak voor de interviewer om een gevoel van veiligheid te scheppen. Het is aan te raden om bijvoorbeeld jongerenwerkers van *Divers*, die niet belast zijn met het project *Doelbewust*, hiervoor in te schakelen.

Focusgroep trainers en coaches *Doelbewust*

In de evaluatie heeft een medewerker van het Mulier Instituut gesproken met de trainers en/of coaches van *Doelbewust* in het kader van de maatschappelijke uitstraling van het project. De proceskant van *Doelbewust* – waar de trainers en coaches onderdeel van uitmaken – stond hier niet bij centraal. Er zijn wel overlegmomenten van de projectleiding, waartoe de groep trainers en coaches behoort, bijgewoond, maar daarbij was geen sprake van bewuste participerende observatie. Die momenten werden louter benut om kennis te verspreiden over de gang van zaken rond het onderzoek.

Een focusgroep kan zowel per team c.q. wijk als voor het gehele project worden georganiseerd. In dat laatste geval verschuift het accent van een lokale evaluatie naar een meer wijkoverstijgende evaluatie. Juist dat kan veel informatie over succes- en faalfactoren opleveren. Een focusgroep is een groeps gesprek (met zes tot twaalf deelnemers) met een open karakter en duurt tweeënhalf tot drie uur. De gespreksleider stuurt de discussie en bewaakt het proces. Er wordt gezocht naar de gezamenlijke beleving van deelnemende trainers en coaches over de betekenis van de uitkomsten van een eerste (kwantitatieve) analyse. Door open vragen te stellen kunnen belangrijke succes- en faalfactoren die op voorhand niet konden worden voorspeld, worden achterhaald. Ook zal worden gevraagd onder welke randvoorwaarden die factoren een grotere of juist kleinere invloed hebben. Als na een terugkoppelmoment duidelijk is waar er consensus bestaat, gaat de discussie een stap verder, onder andere over mogelijke verbeterpunten, prioritering daarvan en nadere uitwerkingen (partijen en hun rollen, randvoorwaarden bij uitvoering). Van elke bijeenkomst wordt een geanonimiseerd gespreksverslag gemaakt. Het is mogelijk om twee focusgroepen op één dag te organiseren. Het opsplitsen van de trainers (*'S-Port*) en coaches (*Divers*) is een suggestie, waarmee met een scheiding van achtergronden (sport, jongerenwerk) en

werkorganisaties gekeken wordt naar de gang van zaken in het verleden en heden, maar waarbij ook gekeken wordt naar op de toekomst.

Participerende observatie trainingen en themabesprekingen

Een tamelijk gemakkelijke in te voeren onderzoeksmethode binnen *Doelbewust* is die van participerende observatie, omdat dat waarschijnlijk feitelijk al gebeurt, maar niet bewust. Dat moet in het vervolg wel gebeuren. Participerende observatie is een omvattende dataverzamelmethode. Het omvat zowel observeren, als interviewen, als het verzamelen van documenten. Je doet observaties of waarnemingen in het veld. Je verzamelt informatie door te luisteren en door documenten te verzamelen (Baarda, de Goede en Teunissen, 1997). Wat valt op aan de communicatie tussen staf en deelnemers, tussen de deelnemers onderling, tussen de trainer en coach onderling? Welke gebaren worden gemaakt? Welke gezichtsuitdrukkingen? Hoe actief zijn de jongeren tijdens de trainingen en themabesprekingen en waaruit blijkt dat?

Er zal daarbij een balans gevonden moeten worden in de onderzoeks- en veldrol, in de balans tussen het nauwkeurig registreren van gegevens en een nauwgezette invulling van de rol en positie in het veld (figuurlijk en letterlijk) tijdens de trainingen en themabesprekingen. De onderzoeker moet wel geloofwaardig blijven en niet uit de toon vallen. Een trainer die met een van de jongeren een felle discussie krijgt, is op dat moment niet in staat een objectief oordeel te vellen over de training. Hij is namelijk teveel onderdeel van de situatie.

Ook moet de mate van participatie zorgvuldig worden afgewogen. Veel of weinig, intensief of nauwelijks. In dit onderzoek, uitgevoerd door het Mulier Instituut, zijn de trainingen en besprekingen conform de opdracht terloops of matig intensief geobserveerd. Voor toekomstige evaluatie is het aanbevelingswaardig om de intensiteit van participerende observatie op te schroeven. Bij voorkeur door iemand die bij alle teams langsgaat of een selectie van wijken voor zijn rekening neemt.

Een ander ingrediënt voor de rolinvulling is de mate van zichtbaarheid en bekendheid van het onderzoek tijdens de activiteiten van *Doelbewust*. Tijdens dit onderzoek werd onder de deelnemers duidelijk dat een externe partij 'iets van ze wilden weten'. Als de projectleiding van *Doelbewust* zelf onderzoek gaat doen staat ze voor de keuze van een volledig open rolinvulling of een volledig verborgen rolinvulling. Baarda, De Goede en Teunissen (1997) doen de aanbeveling om te kiezen voor een open rolinvulling omdat de onderzochten het recht hebben om te weten dat er onderzoek plaatsvindt. Indien de projectorganisatie de inschatting maakt dat de bekendheid nadelige gevolgen heeft, bijvoorbeeld dat de jongeren zich heel anders gaan gedragen, dan kan een verborgen rolinvulling de voorkeur hebben.

Kringgesprekken bewoners & ouders

Voor het inzichtelijk maken van de 'voelbare' effecten van *Doelbewust* in de wijk zijn kringgesprekken met bewoners en ouders nodig. Een kringgesprek is een half-gestructureerd groepsinterview. Aan de hand van een topiclijst wordt een groeps gesprek gevoerd, waarbij ook de mogelijkheid bestaat dat spontaan onderwerpen ter tafel komen. Het voordeel van een kringgesprek is de efficiëntie: meer respondenten tegelijk en eengrotere kans op medewerking in verband met het gevoel van veiligheid ('ik ben niet alleen'). Daarin schuilt direct ook het nadeel, namelijk dat de respondenten zich achter anderen kunnen verschuilen. Een ander mogelijk nadeel betreft het organiseren van kringgesprekken. Het valt niet altijd mee om een groepje mensen op dezelfde tijd en plaats bij elkaar te krijgen. In het kader van de wens om

meer ouders bij *Doelbewust* betrokken te krijgen is het zonder meer waardevol om deze methode bij de ouders van de deelnemers toe te passen. Door de kringgesprekken meerdere keren per seizoen te organiseren, kan er bijgevolg een extra band tussen de ouders (en de organisatie van *Doelbewust*) ontstaan.

Statistisch onderzoek wijkcijfers

Op het niveau van de wijk kan cijfermatig bekeken worden welke veranderingen er hebben plaatsgehad, zoals in het aantal overlastmeldingen, aangiften en incidenten, maar twijfelachtig is de vraag in hoeverre *Doelbewust* hier een aantoonbare rol of zelfs een doorslaggevende rol in speelt of heeft gespeeld. Op zijn minst zou nagegaan moeten worden welke andere interventies ten behoeve van de wijkverbetering of leefbaarheid zijn doorgevoerd en wanneer.

Daarnaast kunnen cijfers vergeleken worden in wijken met en zonder *Doelbewust*-project, hoewel elke wijk uniek (qua bevolkingssamenstelling, infrastructuur, voorzieningen, etcetera.) is en dat onmiskenbaar gevolgen heeft voor grote of kleine veranderingen in de wijk. Zoals vermeld kan de afdeling *Onderzoek & Statistiek* hier van betekenis zijn.

Laat onverlet dat het in de sociale wetenschap het alom bekend is het door de complexe en dynamische context van het onderzochte, het nauwelijks mogelijk is om ‘harde’ effecten aan te tonen.

8. Bronnen

- Ancum, R. van en H. Meiburg (1987). *Randgroepjongeren en sport: doelgroepenbeleid: zoekt en gij zult vinden?* *Recreatie* 25 (1987) 2, 8-11
- Armour, K., Sandford, R. & Warmington, P. (2004). Re-engaging disaffected youth through physical activity programmes. *British Educational Research Journal*, 32, 251-271.
- Baarda, D.B., de Goede, M.P.M., Teunissen, J. (1997) *basisboek Kwalitatief Onderzoek*. Stenfert Kroese/Educatieve Partners. Houten
- Breedveld, K.(2006). Verschillen in sportdeelname. In: K. Breedveld, & A. Tiessen- Raaphorst (Eds.), *Rapportage Sport 2006* (pp. 299-321). Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Breedveld, K., Bruining, J.W., Dorsselaer, S. Van, Mombarg, R., Nootbos, W. (2010) *Kinderen met gedragsproblemen en sport. Bevindingen uit de literatuur en uit recent cijfermateriaal*. W.J.H. Mulier Instituut. 's – Hertogenbosch
- Breedveld, K., Romijn, D., Cevaal, A. (2009). *Scoren op het Cruyff Court, winnen in de wijk. Een studie naar het gebruik en de effecten van moderne trapveldjes*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut
- Buisman, A. (2004). *Opvoeding in en door sport? Pedagogiek*, 24, 310-323.
- Bouwman, R. (2004). 'Hard Ha(te)rt' *Een onderzoek naar de rol van de politie binnen het project 'Aanpak Harde Kern jongeren Hatert 2004'*. Politie Gelderland-Zuid: Nijmegen.
- Coakley, J. (2007). *Sports in society – issues & controversies*. Boston: McGraw Hill.
- Cote, J., Deakin, J. & Fraser-Thomas, J. (2005). Youth sport programs: an avenue to foster positive youth development. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 10, 19-40.
- Elling, A. (2004). 'We zijn vrienden in het veld'. Grenzen aan sociale binding en 'verbroedering' door sport. *Pedagogiek*, 24, 342-360.
- Elling, A. & De Knop, P. (2006). In- en uitsluiting in de sport. In P. de Knop, B. Vanreusel, & J. Scheerder. (Red.). *Sportsociologie. Het spel en de spelers*. (303-319). Maarssen: Elsevier Gezondheidszorg.
- Elling, A. & Klerken, J. (2002). *Sport en het bevorderen van een gezondere leefstijl onder (kansarme) jongeren*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Fraser-Thomas, J.L. Côté, J. & Deakin, J. (2005). Youth sport programs: an avenue to foster positive youth development. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 10, 19–40.
- Gemeente 's-Hertogenbosch (2008). *Sportvisie 's-Hertogenbosch. De sportieve kracht van de stad*. Verkregen op 24-05-2010 van <http://www.shertogenbosch.nl/cms/attachments/CB3BE371-8021-0F65-0A48F330C8270F56.pdf>
- Hartman, D. & Mossoglia, M.(2007). Reassessing the relationship between high schoolsports participation and deviance. Evidence of Enduring, Bifurcated Effects. *The Sociological Quarterly* 48 (2007) 485–505.
- Knop, P. de & Scheerder, J. (2006). Sport en samenleving. In: P. De Knop, J. Scheerder, B. Vanreusel. *Sportsociologie. Het spel en de spelers*. Maarssen: Elsevier Gezondheidszorg.

- Knoppers, A. (2006). *Wat brengt sport teweeg?!* Zeist: Jan Luitingfonds
- Krouwel, A., Boonstra, N., Duyvendak, J.W. & Veldboer, L. (2006). A Good Sport? Research into the Capacity to Integrate Dutch Minorities. *International Review for the sociology of sport*, 41/2.
- Martinek, T. (n.d) *Enhancing Positive Youth Development through Sport*. Verkregen op 24-05-2010 van: <http://www.hape.gr/18/forum/Martinek.pdf>.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2005). *Tijd voor sport: beweging – meedoen – presteren, Beleidsnota VWS*, 38.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2008). *Projectgroep jeugd in beweging geïnstalleerd; projecten genomineerd*. Verkregen op 24-05-2010 van: <http://www.minocw.nl/actueel/persberichten/11814/Projectgroep-jeugd-in-beweging-geinstalleerd-projecten-genomineerd.html>
- Palen, H.A.A.M., van der, (2008). *Bewegingsonderwijs maatschappelijk bewogen*. Ongepubliceerd referaat. Uitgesproken op 27-11-08 tijdens het afscheid van lector H. Stegeman. Zwolle: Hogeschool Windesheim.
- Rappaport, J. & Seidman, E. (1999). *Handbook of Community Psychology*. New York: Kluwer Academic.
- Rutten, E.A., Stams, G.J.J.M., Biesta, G.J.J., Schuengel, C., Dirks, E. & Hoeksma, J.B. (2007). The Contribution of Organized Youth Sport to Antisocial and Prosocial Behavior in Adolescent Athletes. *Youth Adolescence* 36, 255-264.
- Sandford, R.A., Armour, K.M. & Warmington, P.C. (2006). Re-engaging disaffected youth through physical activity programmes. *British Educational Research Journal*, 32, 251–271.
- Slettenhaar, G. (2009). *Evaluatieonderzoek Doelbewust. 'Het gaat goed, maar het kan beter'*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier instituut.
- Stegeman, H. (2007). *Effecten van sport en bewegen op school*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier instituut.
- Stegeman, H.J. & Janssens, J. (2004). Introduction. In : J. Janssens et al. *Education through Sport. An overview of Good Practices in Europe*. Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Verweel, P. (2007). *Respect in en door sport*. Amsterdam: SWP
- Vermeulen, J., Verweel, P., Veen, E. Van (2010) *De Richard Krajicek Foundation maakt het verschil in de buurt*. Bestuurs- en Organisationswetenschappen (USBO) / Richard Krajicek Foundation. Utrecht/ Den Haag
- Vermeulen, J. (2010). Sociaal kapitaal op de playgrounds van de Richard Krajicek Foundation. In: Kemper, F. *Samenspel*. Bennekom/ s'-Hertogenbosch: NISB/ W.J.H. Mulier Instituut
- Weiss, M.R. (1995). Children in Sport: an educational model. In: Shane, M. Murphy, PhD (ed): *Sport Psychology Interventions* (pp 39-66). Champaign: Human Kinetics.

Bijlage 1. Vragenlijst deelnemers Doelbewust 2009

Lees de vragen goed door en geef zo eerlijk mogelijk antwoord. We zijn benieuwd naar jouw mening. Kies het antwoord dat het beste bij jou past, er zijn geen goede of foute antwoorden. Stel gerust een vraag als je niet goed weet hoe je moet antwoorden. Denk bij het geven van de antwoorden steeds aan de afgelopen drie weken.

1. Geef aan hoe vaak per week je de volgende activiteiten doet en hoe lang je erover doet.

	Hoe vaak per week?	Hoe lang duurt dit per keer?
Lopend naar school (tel de heen en terugweg bij elkaar op!) keer per week minuten
Fietsend naar school (tel de heen en terugweg bij elkaar op!) keer per week minuten
Schoolzwemmen keer per week minuten
Gym keer per week minuten
Doelbewust keer per week minuten
Buiten spelen (bijvoorbeeld op straat voetballen, skaten, basketballen etc.) keer per week minuten

Als je lid bent van een vereniging, geef dan hieronder aan bij welke vereniging je dit doet.

Trainen bij vereniging 1: keer per week minuten
Wedstrijd bij vereniging 1: keer per week minuten
Trainen bij vereniging 2: keer per week minuten
Wedstrijd bij vereniging 2: keer per week minuten

2. Doe je wel eens vrijwilligerswerk?

- Ja, bij de volgende vereniging(en)/organisatie(s):
-
- Nee (Ga door naar vraag 4)

3. Hoe veel keer per week doe je vrijwilligerswerk (bij elkaar opgeteld)?

- Minder dan 1 keer per week
- 1 keer per week
- 2 keer per week
- 3 keer per week
- 4 keer per week of vaker

4. Ben je lid van een andere vereniging dan een sportvereniging (scouting, muziek, fanclub, verzamel-vereniging)?

- Ja, van de volgende vereniging(en):
- Nee (ga door naar vraag 6)

5. Hoeveel keer per week ga je naar deze vereniging(en, opgeteld)?

- Zelden
- Minder dan 1 keer per week
- 1 keer per week
- 2 keer per week
- 3 keer per week
- 4 keer per week of vaker

6. Geef aan hoe veel keer per week je de volgende activiteit doet. Geef daarnaast aan hoe lang je gemiddeld bezig bent met deze activiteit.

	Hoe vaak per week?	Hoe lang duurt dit per keer?
Kijken naar TV/ Video/ DVD keer per week minuten
Spelen met computer/ spelcomputer/ internet keer per week minuten

7. Geef *jouw* mening over deze uitspraken (kruis per regel één hokje aan)

	Nee, zeker niet	Nee	Min of meer	Ja	Ja, zeker wel
• Ik werk op school altijd netjes en precies	☐	☐	☐	☐	☐
• Ik vind het moeilijk om echte vrienden te maken	☐	☐	☐	☐	☐
• Ik luister goed naar mijn ouders	☐	☐	☐	☐	☐
• Ik let altijd goed op in de klas	☐	☐	☐	☐	☐
• Ik kom weleens in de problemen door de dingen die ik doe	☐	☐	☐	☐	☐
• Ik vind mijn leven leuk	☐	☐	☐	☐	☐
• Ik kan goed samenspelen tijdens het voetballen	☐	☐	☐	☐	☐
• Ik kan alle dingen op school goed onthouden	☐	☐	☐	☐	☐
• Ik kan maar met weinig jongens en meisjes goed opschieten	☐	☐	☐	☐	☐
• Ik houd me aan de regels bij doelbewust	☐	☐	☐	☐	☐
• Ik haal goede cijfers op school	☐	☐	☐	☐	☐
• Als mensen tegen me schreeuwen, schreeuw ik terug	☐	☐	☐	☐	☐
• Ik ben soms teleurgesteld in mezelf	☐	☐	☐	☐	☐
• Ik luister goed naar mijn trainer/coach van doelbewust	☐	☐	☐	☐	☐

• Ik weet het antwoord op een vraag op school bijna nooit	☐	☐	☐	☐	☐	Evaluatieonderzoek
• Ik heb heel veel vrienden	☐	☐	☐	☐	☐	
• Ik voel me schuldig als ik iets heb gedaan wat ik niet mocht doen	☐	☐	☐	☐	☐	

Geef *jouw* mening over deze uitspraken (kruis per regel één hokje aan)

	Nee, zeker niet	Nee	Min of meer	Ja	Ja, zeker wel	Doelbeek
• Ik doe mijn best op school	☐	☐	☐	☐	☐	
• Ik maak weinig ruzie	☐	☐	☐	☐	☐	
• Ik ben ontevreden over mezelf	☐	☐	☐	☐	☐	
• Als ik een doelpunt maak, vier ik het niet alleen	☐	☐	☐	☐	☐	
• Ik vind de opdrachten op school erg makkelijk	☐	☐	☐	☐	☐	
• De meeste leeftijdgenoten vinden mij aardig	☐	☐	☐	☐	☐	
• Ik doe vaak dingen waarvan ik weet dat het niet mag	☐	☐	☐	☐	☐	
• Ik ben eerlijk tegen anderen	☐	☐	☐	☐	☐	
• Ik vind de manier waarop ik dingen doe meestal niet goed	☐	☐	☐	☐	☐	
• Ik ben het vaak oneens met de scheidsrechter	☐	☐	☐	☐	☐	
• Ik speel vaak in mijn eentje	☐	☐	☐	☐	☐	
• Ik vloek veel en/of gebruik veel vieze woorden	☐	☐	☐	☐	☐	
• Ik voetbal graag omdat je dat samen met andere doet	☐	☐	☐	☐	☐	
• Op school gedraag ik me goed	☐	☐	☐	☐	☐	
• Ik speel altijd sportief (eerlijk, zonder overtredingen)	☐	☐	☐	☐	☐	

8. Geef aan of, en hoe vaak je spijbelt

	Nooit	Soms	Regelmatig	Vaak
Ik spijbel	☐	☐	☐	☐

9. Persoonlijke gegevens

- a. Wat is je voornaam?
- b. Wat is je achternaam?
- c. In welke straat woon je?
- En op welk huisnummer?
- d. Op welke datum ben je geboren? (dag / maand / jaar)/...../.....
- e. Wat is je geslacht? Jongen / Meisje (omcirkel wat van toepassing is)
- e. In welk Doelbewust team speel je?
- f. Hoe lang speel je al voor dit team?

10. Geef *jouw* mening over deze uitspraken (kruis per regel één hokje aan). Als je meerdere coaches/begeleiders hebt, schrijf dan de naam op van degene die je beoordeelt.

	Nee!	Nee	Min of meer	Ja	Ja!
a. Ik ben tevreden over mijn team	☐	☐	☐	☐	☐
b. Ik ben tevreden over mijn coach / begeleider 1:	☐	☐	☐	☐	☐
c. Ik ben tevreden over mijn coach / begeleider 2:	☐	☐	☐	☐	☐
d. Ik ben tevreden over mijn coach / begeleider 3:	☐	☐	☐	☐	☐
e. Ik ben tevreden over de thema's bij de training	☐	☐	☐	☐	☐

10 f. Waarom ben je tevreden of juist ontevreden? Wat vind je goed en wat kan er beter?

Wat gaat er goed? 1. 2. 3.
Wat kan er beter? 1. 2. 3.

11. In welk land ben je geboren? En je ouders en grootouders? (Je mag meerdere landen aankruisen)

	Nederland	Marokko	Turkije	Suriname/ Aruba/ Nederlandse Antillen	Ander westers land (bijvoorbeeld Frankrijk of Polen)	Ander niet- westers land (bijvoorbeeld Irak, China of Afrika)
Jijzelf	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Je vader	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Je moeder	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Je grootouders	☐	☐	☐	☐	☐	☐

12. Welk soort onderwijs volg je?

a. Basisschool	☐
b. Speciaal onderwijs	☐
c. Voortgezet speciaal onderwijs	☐
d. VMBO praktisch	☐
e. VMBO theoretisch	☐
f. Brugklas VMBO-HAVO	☐
g. Brugklas HAVO-VWO	☐
h. HAVO	☐
i. VWO	☐

13. Op welke school zit je?

a. Basisschool	☐
b. Pierson College	☐
c. Van Maerlant	☐
d. Koning Willem I	☐
e. De Rietlanden	☐
f. Sint Jans Lyceum	☐
g. S.G. Rodenborch College	☐
h. Hervion College	☐
i. Sancta Maria Mavo	☐
j. Jeroen Bosch College	☐
k. Helicon Opleidingen Groenschool	☐
l. Stedelijk Gymnasium	☐
m. De Rijzert	☐
n. Duhamel College	☐

Heel erg bedankt voor je medewerking. Mocht je nog verdere vragen of opmerkingen hebben over deze vragenlijst dan ben kun dat altijd tegen Wouter zeggen.

Bijlage 2. Topiclijsten

Topiclijst Buurtbewoner

- **Algemeen:**

Man/ vrouw. Leeftijd.....

- **Wijk:**

- Hoe lang woont u al in deze wijk?
- Wat vindt u van de wijk? Leefbaarheid?
- Heeft u veel (georganiseerde) contacten in de wijk?
- Bent u bekend met het project Doelbewust? Zo ja, hoe zou u Doelbewust willen omschrijven?

- **Doelbewust:**

- Wat is volgens u de reden dat Doelbewust in deze wijk is opgestart?
- Wat merkt u van Doelbewust in de wijk?
- Ziet u veranderingen in de wijk die volgens u te maken hebben met Doelbewust?
- Hoort u uit de wijk wel eens positieve of negatieve reacties op Doelbewust uit de wijk? Welke?
- Wat betekent Doelbewust voor de leefbaarheid (o.a. veiligheid) in de wijk?

- **Jongeren:**

- Kent u (alle) jongens die in het voetbal team zitten? Kent u ze door Doelbewust of kende u ze al vanuit de wijk?
- Is het contact met deze jongens door Doelbewust veranderd? Hoe dan? Merkbaar? Waardoor? Wat betekent dit volgens u voor de wijk?
- Ziet u een verandering in de aanwezigheid van de jongens in de wijk door Doelbewust? Oud deelnemers? Vertel er eens over?
- Vindt u dat de juiste jongens bij Doelbewust spelen, of had u ook graag dat andere jongens betrokken worden? Wie? Waarom?

- **Netwerk:**

- Met welke professionals rond Doelbewust heeft u contact? Hoe was dit voorheen? Wat betekent dit voor u en voor de wijk?
- Heeft u ook contact met de ouders van deze jongens gekregen door Doelbewust? Mist u dat? Levert dat op?
- Welke andere partijen (uit de wijk) had u graag actief/ betrokken gezien bij Doelbewust? Waarom? Ziet u nog kansen?
- Zou u zelf betrokken willen worden bij Doelbewust? Hoe? Wat?

Topiclijst medewerker 'S-Port & Divers

- **Algemeen:**

Man/ vrouw. Leeftijd.....

- Hoe lang bent u bij Doelbewust betrokken in deze wijk?
- Hoe zou u Doelbewust willen omschrijven?
- Wat is uw functie binnen dit project?

- **Beleven:**

- Wat is volgens u de reden dat Doelbewust in deze wijk is opgestart?
- Welke veranderingen ziet u in de wijk door toedoen van Doelbewust?
- Kunt u enkele positief (zichtbare) verbeteringen door Doelbewust in de wijk benoemen? Vertel er eens over...
- Krijgt u uit de wijk wel eens positieve of negatieve reacties op Doelbewust uit de wijk? Welke?

- **Bewegen:** n.v.t.

- **Binden:**

- Welke mensen in de wijk weten volgens u af van het bestaan van Doelbewust in de wijk? En haar aanpak?
- Waar kunnen wijkbewoners Doelbewust van kennen?
- Komen wijkbewoners elkaar vaker op een positieve manier tegen door Doelbewust? Wie? Wanneer?
- Met wie heeft u een beter contact gekregen door Doelbewust (de deelnemende jongeren uitgesloten)? Wat kunnen deze contacten volgens u betekenen voor de wijk? Voorbeeld?
- Heeft u door uw functie binnen Doelbewust meer draagvlak/ steun gekregen voor uw taak binnen de wijk? Door wie? Voorbeeld?
- Zijn er nog partijen/ personen (vrijwilligers) in de wijk die op dit moment nog geen deel uitmaken van Doelbewust, die u er wel graag bij zou willen betrekken? Wie? Waarom?
- Welke invloed heeft Doelbewust op de samenstelling van groepen jongeren die in de wijk wonen en verblijven?
- Met welke professionals rond/ uit de wijk heeft u door Doelbewust regelmatig contact?
- Doelbewust is een project midden in de wijk (buiten training), wat is daarvan merkbaar in de wijk? Hoe kunnen deze gevolgen gebruikt/ tegengegaan worden door Doelbewust?

- **Overbruggen:**

- Heeft u nog contact met oud deelnemers van Doelbewust? Op welke manier heeft u nog contact?
- Dragen oud deelnemers volgens u dankzij Doelbewust bij aan positieve sfeer in de wijk? Wat ziet u terug? Kunt u hier wat over vertellen?
- Hebben oud deelnemers nog een rol in Doelbewust? Welke invloed heeft dit op het project en de wijk?

- Draagt Doelbewust volgens u bij aan het mengen van verschillende (etnische) groepen in de wijk? Kunt u hier een voorbeeld van geven?
- **Leren & presteren:**
 - Welke sociale vaardigheden tracht u de spelers van Doelbewust bij te brengen? Kunt u voorbeelden noemen van situaties uit de wijk waar de jongens deze sociale vaardigheden hebben gebruikt?
 - Wat betekent Doelbewust volgens u voor de leefbaarheid (overlast, beleving veiligheid) van de wijk?

Topiclijst docent

- **Algemeen:**

Man/ vrouw. Leeftijd.....

- **Beroeps gerelateerd:**

- Hoe lang bent u werkzaam op deze school?
- Hoe lang geeft u al les aan X?

- **Jongens:**

- X speelt bij Doelbewust, kent u Doelbewust?
- Vertelt X daar wel eens over aan u?
- Is het contact met X door Doelbewust veranderd? Hoe dan? Merkbaar? Waardoor? Wat betekent dit voor u en uw werk?
- Ziet u een verandering in het gedrag van X sinds hij bij Doelbewust speelt? Wat ziet u daarvan terug in de lessen? Collega's?
- Hoer reageren zijn klasgenoten daarop?
- Zijn X's schoolprestaties omhoog gegaan sinds hij aan het project meedoet?

- **Netwerk:**

- Met welke professionals rond Doelbewust heeft u contact? Hoe was dit voorheen? Wat betekent dit voor u en uw werk?
- Heeft u ook contact met de ouders van deze jongens gekregen door Doelbewust? Mist u dat? Levert dat op?
- Vervelen
- structuur
- levensstijl : tabak, alcohol, drugs
- Kennen andere deelnemers
- Gedragsverandering/ beïnvloeding
- ruzie maken
- op tijd komen
- aan afspraken houden
- discipline
- omgang niet-spelers die geen goed gedrag laten zien
- Korte lijntjes wijkagent, docent, jongerenwerkers

- Veel aandacht voor respectvolle omgang, correct taalgebruik en omgang met emoties
- Hand geven is de norm
- Op andere (sport)clubs beter gedrag (van extrinsieke naar intrinsieke motivatie?)
- Beter aanspreekbaar
- Meer begrip voor de andere kant van de maatschappij